

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
HİNDOLOJİ BİLİM DALI

HİNDİ DİLİ ÖĞRENİMİNDE DİLBİLİMSEL SÜREÇ

Yüksek Lisans Tezi

Ozan Cem AYDIN

Ankara, 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
HİNDOLOJİ BİLİM DALI

HİNDİ DİLİ ÖĞRENİMİNDE DİLBİLİMSEL SÜREÇ

Ozan Cem AYDIN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Korhan KAYA

Ankara, 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
HİNDOLOJİ BİLİM DALI

HİNDİ DİLİ ÖĞRENİMİNDE DİLBİLİMSEL SÜREÇ

Yüksek Lisans Tezi

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı Soyadı

1-Prof. Dr. Korhan KAYA (Danışman)

2-Prof. Dr. Hatice Derya CAN

3-Doç. Dr. Ali KÜÇÜKLER

Tez Savunması Tarihi

06.03.2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Prof. Dr. **Korhan KAYA** danışmanlığında hazırladığım “**Hindî Dili Öğreniminde Dilbilimsel Süreç** (Ankara, 2025)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu ve çalışmada kullanılmış bana ait olmayan kaynaklardan alınan tüm bilgilerin metinde ve kaynakçada eksiksiz gösterildiğini beyan etmekle birlikte aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi de ayrıca beyan ederim.

11/03/2025

Ozan Cem AYDIN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
TABLolar.....	iii
ŞEKİLLER.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM: DEVANĀGARĪ YAZI SİSTEMİ.....	3
1.1 Giriş.....	3
1.2 Devanāgarī Yazı Sisteminde Karakterler.....	4
1.3 Mātrā Sistemi.....	8
1.4 Anusvāra, Anunāsika, Visarga ve Halant.....	14
1.4.1 Anusvāra (◌̣).....	14
1.4.2 Anunāsika (◌̣̣).....	15
1.4.3 Visarga (◌̣:)......	16
1.4.4 Halant (◌̣̣̣).....	17
1.5 Birleşik Karakterler.....	20
1.5.1 Birleşik Karakterler.....	20
1.5.2.1 Dikey ve Yuvarlak Birleşimler.....	21
1.5.2.2 Bazı Özel Birleşimler.....	22
1.5.2.3 र̣ Birleşimleri.....	23
1.6 Transliterasyon Üzerine.....	30
2.BÖLÜM: FONETİK.....	35
2.1 Giriş.....	35
2.2 Hindī Dili Fonetigi.....	38
2.2.1 Hindī Dilinde Ünlüler.....	40
2.2.2 Hindī Dilinde Ünsüzler.....	45
2.2.3 Patlamalı Ünsüzler.....	50
2.2.4 Hindī Karakterlerin IPA ile Gösterimi.....	52
2.2.5 Ünsüzlerin अ̣ Mātrā Kullanımları.....	75

3.BÖLÜM: DİLBİLGİSİ.....	57
3.1 Hindī Dilbilgisi Üzerine.....	57
3.2 İsimler.....	60
3.2.1 Eril İsim Çekimleri.....	62
3.2.2 Dişil İsim Çekimleri.....	67
3.3 Sıfatlar.....	73
3.4 İyelik Ekleri का-के-की.....	75
3.5 को Edatı.....	79
3.5.1 को Edatının Kullanıldığı Yapılar.....	82
3.6 Fiiller.....	87
3.6.1 Honā (होना) (Yardımcı) Fiili.....	89
3.6.2 Zamanlar.....	92
3.6.3 Emir Kipleri.....	96
3.6.4 Edilgen Fiiller.....	98
3.6.5 Lagnā (लगना) ve Paṛnā (पड़ना) Fiilleri.....	100
3.6.6 Birleşik Fiiller.....	105
3.6.6.1 Cānā (जाना).....	106
3.6.6.2 Nikalnā (निकलना).....	108
3.6.6.3 Lenā (लेना) ve Denā (देना).....	110
3.6.6.4 Uṭhnā (उठना) ve Baiṭhnā (बैठना).....	111
3.6.6.5 Paṛnā (पड़ना).....	112
3.6.6.6 Ḍālnā (डालना).....	113
3.7 Hindī Dilinin Söz Dizimi ve Morfolojisi.....	114
SONUÇ.....	118
KAYNAKÇA.....	121
ÖZET.....	126
ABSTRACT.....	127

TABLÖLAR

Tablo-1) Hindî Dilinde Ünlüler.....	6
Tablo-2) Hindî Dilinde Ünsüzler.....	7
Tablo-3) Ünlülerin Mātrā ile Gösterimi.....	9
Tablo-4) Tüm Mātrāların Ünsüzler Üzerinde Kullanımı.....	12
Tablo-5) Türkçede Bulunan Bazı Sesleri İçeren Hindî Kelimeler.....	35
Tablo-6) Türkçede Bulunmayan Sesleri İçeren Hindî Kelimeler.....	37
Tablo-7) अ ile Başlayan Örnek Kelimeler.....	40
Tablo-8) आ ile Başlayan Örnek Kelimeler.....	40
Tablo-9) इ ile Başlayan Örnek Kelimeler.....	42
Tablo- 10) ई ile Başlayan Örnek Kelimeler.....	42
Tablo-11) उ ile Başlayan Örnek Kelimeler.....	43
Tablo-12) ऊ ile Başlayan Örnek Kelimeler.....	43
Tablo-13) ए ile Başlayan Örnek Kelimeler.....	44
Tablo-14) ऐ ile Başlayan Örnek Kelimeler.....	44
Tablo-15) औ ve औ ile Başlayan Örnek Kelimeler.....	45
Tablo-15) İsim Çekimleri Tablosu.....	61
Tablo-16) Sahiplik Zamirleri.....	78
Tablo-17) को Edatının Kişi Zamirleri Üzerindeki Gösterimi.....	81
Tablo-18) Sanskrit-Hindî Dillerinde Ortak Fiiller.....	89
Tablo-19) Honā Fiilinin Kişi Zamirlerine Göre Çekimleri.....	92
Tablo-20) Kişi Zamirlerinin ने Almış Halleri.....	96
Tablo-21) Emir Kipinde Bazı İstisnalar.....	97

ŞEKİLLER

Şekil-1) Halant Örnekleri.....	18
Şekil-2) Birleşmiş Milletler ve Hunterian Transliterasyon Sistemlerinin Karşılaştırılması.....	31
Şekil-3) Mātrā Üzerinden Vurgu Gösterimleri.....	41
Şekil-4) Artdamaksıl Ünsüzlerin Sesletim Bölgesi.....	46
Şekil-5) Üstdamaksıl Ünsüzlerin Sesletim Bölgesi.....	48
Şekil-6) Hindī Dilinde Ünsüzlerin IPA ile Gösterimi (International Phonetic Association)	52
Şekil-7) Hindī Dilinde Ünlülerin IPA ile Gösterimi.....	53
Şekil-8) Hindī Dilinde Ünsüzlerin IPA ile Gösterimi.....	54
Şekil-9) Türkçede Ünlülerin IPA ile Gösterimi.....	55
Şekil-10) Türkçede Ünsüzlerin IPA ile Gösterimi.....	56
Şekil-11) Renkler Üzerinden Sözdizimsel Eşleştirme.....	115

ÖN SÖZ

Hindî dili, bugün dünyada yüz milyonlarca insanın konuştuğu, yazdığı ve okuduğu bir Hint dilidir. Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada diğer anadil konuşucularının da öğrenim sürecini şüphesiz kapsayacak olmasına rağmen daha çok Türkçe anadil konuşucularının Hindî dili öğrenimindeki süreci ele alınmıştır. Bir Türkçe konuşucusu, Hindî dilini öğrenirken hangi aşamalardan geçer, Hindî dilindeki hangi unsurları anadiline bağlı olarak neden zor veya kolay bulur gibi sorunlar incelenirken diğer yandan da iki dilin karşılaştırılarak Hindî dili öğrenim sürecinde Türkçenin nasıl bir etkisi olduğu incelenmiştir. Tez, üç ana bölümden oluşmuştur. Tezimizde Devanāgarī adındaki yazı sistemi, fonetik ve dilbilgisi konuları Hindî dilinin öğrenim sürecinin sırasına göre araştırılmıştır.

Tezin ilk bölümünde yazı sistemi olan Devanāgarī ele alınmıştır. Devanāgarī yazı sisteminin tarihiyle birlikte nasıl bir yazı sistemi olduğundan, basit, birleşik ve ünlü-ünsüz olmak üzere karakterlerinden ve mātrā sisteminden bahsedilmiştir. Öte yandan Anusvāra, Anunāsika, Visarga ve Halant gibi çeşitli sembollerin Devanāgarī yazı sistemindeki önemi gösterilmiştir. Ayrıca, Devanāgarī yazı sisteminin transliterasyonuna ilişkin bir başlık da yer almaktadır. Tezin ikinci bölümü olan fonetik kısmında Hindî dilinin sessel yapısından, karakterlerin sesletim bölgelerinden ve Hindî dilinin sesletiminde önemli unsurlardan bahsedilmiştir; bununla birlikte Hindî dilindeki seslerin uluslararası fonetik alfabedeki karşılığı da sunulmuştur. Tezin son bölümü olan dilbilgisi kısmındaysa isimler, sıfatlar, fiiller ve iyelik eklerinin yanı sıra Hindî dilinin sözdizimsel ve morfolojik yapısı incelenmiştir. Ayrıca, Hindî dilbilgisinde büyük önem taşıyan birleşik fiiller ve कौ edatı da ele alınmıştır.

TEŞEKKÜR

Lisans dönemimden itibaren şimdiye kadar sürmekte olan yedi yıllık Hindoloji serüvenimde ve yüksek lisans çalışma sürecimde danışman hocam olarak bilgilerime, tecrübeme ve saha deneyimime her zaman güvenen, Sanskrit diline ait engin bilgileriyle başta Hindî dili olmak üzere Kuzey Hint dillerini daha iyi anlayabilmemde büyük rol oynayan, Hindoloji alanına yaptığı katkılarla araştırmacı ruhu aşıl原因 ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Korhan KAYA'ya,

Henüz on dokuz yaşında ilk defa tanıştığım Hindoloji alanında disiplin kavramını öğrendiğim ve bunun sayesinde bugünlere gelebilmemi sağlayan, Hindî dilini keşfettiğim sıralar geniş literatür bilgisiyle Hindî dilbilgisini bana büyük bir keyifle öğreten, her zaman dil yeteneğime olan inancını ve güvenini gösteren, Hindoloji bölümünü kazandığımda bu alana dair ilk okuduğum ve etkilendiğim makalenin de yazarı olan, saygıdeğer yol gösterici hocam, Hindoloji anabilim dalı başkanı Prof. Dr. Hatice Derya CAN'a,

Hindoloji yıllarımda dil-kültür üzerine birçok paylaşımda bulunabildiğim, sadece fakültede kalmayıp ders dışı etkinliklerde de Hindî öğrenen Türk öğrencilerin Hindistan ile yakınlaşabilmesini ve Hintliler ile kültürel temasta bulunabilmesini çeşitli kurumlar ve elçilikler aracılığıyla birçok kez sağlayan, yaptığı çalışmalarla Hindî dilinin daha çok ilgi çekmesini sağlayan, bana her zaman desteğini sonuna kadar göstermiş değerli hocam Doç. Dr. Esra BÜYÜKBAHÇECİ'ye,

Hindoloji lisans dönemimde bana sistemli çalışmayı öğreten, Hint tarihini sevdiren, yaptırdığı sunumlarla öğrenciye bilgi ve özgüven aşıl原因, bir Hindolog için büyük önem taşıyan Devanāgarī yazı sistemini bana keyifli, kolay ve ligatürlerle birlikte eksiksiz bir şekilde öğretmiş değerli hocam Doç. Dr. Yalçın KAYALI'ya,

Tez yazım sürecinde bana her türlü anlamda yol gösteren, akademik çalışmalar üzerine bana birçok bilgi aktaran, Tarih alanına dair bilgisine güvendiğim ve bunun üzerine öğretici sohbetlerde de bulunduğum değerli hocam Dr. İlhan ASLAN'a,

Hindî dili öğrenimimde burada görev aldığı sürede ve Hindistan'da ziyaretinde bulunduğum dönemler içerisinde büyük katkısı olan, Hindî edebiyatına dair birçok şey öğrendiğim Jawaharlal Nehru Üniversitesinde görevini sürdürmekte olan değerli hocam Doç. Dr. Ganga Sahay MEENA'ya,

2019 yılında Hindistan'da eğitim gördüğüm dönem derslerimize giren, Hint sosyolojisine dair birçok şey öğreten, Hindî dilinde kompozisyon becerileri kazandırtan, Hindistan'ın Pahārī kültürüne dair engin bilgilerini benimle paylaşan Shoolini Üniversitesinde görevini sürdürmekte olan değerli hocam Dr. Supriya SRIVASTAVA'ya,

Tez yazım sürecimde bana destek olmaya gelen, inancını ve sevgisini hiçbir zaman eksik etmemiş hayattaki en büyük iki destekçimden biri olan ANNEM'e,

Hindoloji bölümünü tercih listeme yazmamda büyük etkisi olmuş ve dolayısıyla hayatımda yeni bir sayfa açılmasının sebebi olan, bana her zaman güvenini ve inancını gösteren hayatımdaki diğer en büyük destekçi olan BABAM'a,

Son olarak bu süreçte üzerimde emeği geçen tüm üniversite arkadaşlarım ve sevdiklerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Bilindiği üzere Hindistan antik dönemlerden günümüze kadar birçok farklı kültürleri ve dilleri bir arada tutarak onlara ev sahipliği yapmıştır ve halen bunu sürdürmektedir. Coğrafi büyüklüğü sebebiyle sahip olduğu kültürel çeşitlilik, şüphesiz birçok insanın ilgisini çekmektedir; bununla birlikte kültür ve dilin mutlak bağı, insanlarda bir yerde dil öğrenme isteği oluşturmaktadır. Böylece bugün dünyanın farklı ülkelerinden birçok yabancı, farklılık gösteren kişisel amaçlar doğrultusunda Hint dillerini öğrenmektedirler. “Hint dili” yerine “Hint dilleri” denmesindeki sebep, Hindistan’da yüzlerce dilin bugün aktif olarak kullanılmasıdır. Bugün otuza yakın eyalet sayısı ile çoğu eyaletin kendine ait dili bulunmaktadır. Bu hem siyasi olarak hem de sosyolojik olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk, o eyaletin bulunduğu bölgedeki dili kullanmakta ve bazı eyaletler de resmi işlerinde Hindî ve İngilizce resmi dillerinin yanında yine kendi eyalet dilini kullanmaktadır; hatta Hindistan anayasasında eyaletler ve diller üzerine 343. ve 351. maddeler arası birçok yasanın düzenlendiğini görmek mümkündür (Government of India Ministry of Law and Justice Department, 2021: 203-208).¹ Bugün eyalet dillerinin aksine devlette resmi olarak kayıtlı olmayan da birçok farklı dil, ağız ve lehçe Hindistan’da yaşamaktadır; bunlara dağ bölgelerinde konuşulan dilleri, kabile dillerini ve ada dillerini dahi eklemek mümkündür. Tüm bunlar kulağa karmaşık gelse de Hindistan’da en çok konuşulan dil olan Hindî dilini Hindistan’daki insanların büyük bir çoğunluğu rahat bir şekilde anlamakta ve konuşmaktadır.

Hindî dili, Hindistan’daki İngilizceyle birlikte iki resmi dilden biridir ve dünya çapında yüz milyonlarca insan tarafından konuşulmaktadır. Bu sebeple en çok ilgi gören Hint dilleri arasında başlarda gelmekte olduğunu belirtebiliriz. Akademide, çeşitli bilim dallarında ve iş dünyası gibi birçok alanda büyük rol oynamakta olan bir dildir.

¹ भारत सरकार विधि और न्याय मंत्रालय विधायी विभाग, 2021: 203-208.

Hindistan'da ve birçok yabancı ülkede bugün Hindî dili eğitimi veren kurumlar bulunmaktadır. Türkiye'de Hindî dili eğitimi sadece Ankara Üniversitesi Hindoloji anabilim dalında aktif olarak verilmektedir. Türkiye'de Hindî dili eğitiminin herhangi bir dil eğitimi dışında tarihsel bir önemi de bulunmaktadır. Türkçe ve Hindî dilleri arasında 700-800 yıla dayandırabileceğimiz bir tarihi ilişki vardır ve bu dillerin tarih içerisinde birbirlerini bir hayli etkilemiş olmasından dolayı iki dil arasında birçok benzerlikler dilbilimsel olarak saptanabilmektedir. Tam olarak bu noktada çalışmanın ana fikri ve önemi ortaya çıkmaktadır; Türkçe anadil konuşucusu olmanın Hindî dilinin yabancı dil olarak öğrenim sürecinde nasıl bir etkisi olduğu, hangi unsurları neden ve nasıl kolay veya zor kıldığı çalışmada incelenmiştir. Türkçe anadil konuşucusu olmanın Hindî dilinin yabancı dil olarak öğrenim sürecinde nasıl bir etkisi olduğunu daha derin inceleyebilmek adına sadece ortak kelimeler üzerinden değil; öte yandan yazı sistemi, sesletim ve dilbilgisi konuları içerisinde de incelenmesi tercih edilmiştir. Karakterlerin sesletiminde dikkat edilmesi gereken hususlar, Türkçe-Hindî dilinde ortak sesler, Hindî ve Türkçenin sözdizimsel ve biçimbilimsel olarak karşılaştırılması, isim-sıfat-fiil çekimleri gibi birçok konuyu iki dil arasında mukayese yapılarak sunulmuştur.

Bu çalışmayı hazırlama amacımız, Hindî diline dair Türkiye'ye daha önce kazandırılmamış bazı bilgileri kazandırmakla birlikte Türkçeyi temel alarak Hindî dilinin hem öğrenimine hem de öğretimine ışık tutmak olmuştur. Ayrıca, Farsça ve Arapça üzerinden Türkçe ve Hindî ortak kelimeler üzerine çeşitli çalışmaların Türkiye'de yapılmış olduğunu bilmekteydik; fakat Türkçe ve Hindî dili arasında fonetik, sözdizimsel, biçimbilimsel ve daha birçok farklı dilbilgisel yapıların karşılaştırmasını sunmak da bu çalışmanın hedefleri arasında şüphesiz yer almaktaydı.

1. BÖLÜM

DEVANĀGARĪ YAZI SİSTEMİ

1.1 Giriş

Hindî dili, dilsel anlamda derin bir köke sahip olan Devanāgarī yazı sistemiyle yazılmaktadır. Yazı sisteminin ismi yani “tanrıların şehri” anlamına gelen Devanāgarī (देवनागरी), Sanskrit dilinde “tanrı” anlamına gelen deva (देव) ile “şehir, şehre ait olan” anlamına gelen nāgarī (नागरी) kelimesinin birleşmesiyle oluşmuştur. Kaya’ya göre Kuzey Hint dillerindeki çoğu yazı sisteminin “Brahmi” adındaki bir yazı sisteminden türediği ve buna dair birçok farklı görüşün bulunduğu bilinmektedir (Kaya, 2005: 33). Tarihi kökeni açısından Devanāgarī, Aşoka yazıtlarında kullanılmış olan Brahmī alfabesinden türemiştir. (Mhaiskar, 2014: 197). Mhaiskar’a göre Devanāgarī yazı sisteminin ilk hallerini 992 yılında Bareilly şehrinde Kutila yazıtlarında görmek mümkündür. Sanskrit, Apabhramşa ve her ne kadar ilk zamanlar Brahmī alfabesiyle yazılmış örnekleri olsa da Pālī ve Prākṛit gibi birçok antik dil de Devanāgarī ile yazılmaktaydı. Nāgarī ismiyle de bilinmekte olan bu yazı sistemi, ilk defa 7. ve 13. yüzyıl arasında bulunmuş Gupta yazılarının doğu varyantlarında da bu ismi taşımaktadır (Mhaiskar, 2014: 197). Maurer, bu yazı sisteminin El-Biruni’nin 1030 yılında yazdığı yazılarında da Nāgarī ismiyle anılmasından bahsetmekle birlikte 754 yılında ilk defa tamamen Nāgarī karakterleriyle yazılan bir yazıtın Rāshṭrākūṭa kralı Dantidurga’ya ait olduğunu belirtmektedir. (Maurer, 1976: 102).

Devanāgarī’nin soldan sağa tek sıra halinde yazılması ve istisnalarının az olması bu yazı sisteminin öğreniminde kolaylık sağlamaktadır; bununla birlikte karakterlerin yazıldığı gibi okunması bunda en büyük etken olarak düşünülebilir. Bu konuda Vishwanath Prasad Mishra şöyle söylemektedir:

“Devanāgarī'nin en önemli özelliği yazıldığı gibi okunmasıdır, karakterlerin isimleri ve telaffuzu arasında bir fark olmadığı için ayırt etmek kolaydır. Bir karakter bir ses verir, İngilizcede olduğu gibi yazılan bir kelimenin farklı telaffuz edilmesi Nāgarī'de² yoktur” (Mishra, 2019: 29).

Hindī dili, “Ka (क)” karakteriyle başlar ve bunu “Kha (ख)” ile birlikte “Ga (ग)” takip eder. Herhangi bir bölümlendirme, bilinmeyene harf atama veya sıralama yapılırken de karakterler bu sırayla kullanılır. Örneğin eski Goa valisi ve yazar Mridula Sinha, bu ilk üç karakteri sırasıyla “Kazanç”, “Yemek” ve “Müzik” anlamına gelen “Kamā (कमाई)”, “Khānā (खाना)” ve “Gānā (गाना)” kelimeleriyle bağdaştırmaktadır. Ona göre ilk karakter “Ka” yani “Kamā” para, servet veya kaynak; “Kha” yani Khānā zorunlu ve temel ihtiyaçlar, “Ga” yani Gānā ise eğlenceyi, tüketimi ve materyalizmi temsil eder ve tüm bunların birbirleriyle ilişkisini diyalektik bir bağlamda inceler (Sinha, 1999). Bir başka örnek ise Rigveda'nın onuncu bölümünde ilahinin her kıtasının sonunda “Kendisine kurbanlar sunacağımız Tanrı kim?” şeklinde bir soru yöneltilir, burada yaratıcı kuvvetin isimsizliğine dikkat çekilir; çünkü Sanskrit dilinde “Kim” veya “Ne” soru zamiri için “Ka” karakteri kullanılmaktadır (Kaya, 1990: 285). Bunlar gibi birçok örnekte Hindī dilindeki karakterlerin Hintlilerin yaşamında ve felsefesindeki yerini görmek mümkündür.

1.2 Devanāgarī Yazı Sisteminde Karakterler

Devanāgarī yazı sistemi, Mātrā, Anusvāra-Anunāsika-Visarga, birleşik karakterler ve halant olmak üzere beş adımda incelenebilir. Basit sesliler ve çift sesliler olmak üzere on üç adet ünlü karakter vardır. Ancak ünsüzlerin sayısı hakkında farklı görüşler vardır. Kimi kaynaklar Devanāgarī yazı sisteminin kırk altı karakterden meydana

² Devanāgarī.

geldiği konusunda hemfikirdir. Bu kaynaklara göre; Nāgarī alfabesi on bir sesli, yirmi beş sessiz, iki yeni sessiz, dört yarı sesli, üç fişiltı sesi ve bir nefes sesi olmak üzere kırk altı karakterdir. Bunun yanı sıra Fars ve Arap dillerinden geçen sesleri karşılamak için kullanılan beş karakter (qa (क़), “qha, (ख़), “ğa, (ग़), “fa (फ़), “za, (ज़))³ daha vardır. Bu karakterler kırk altı karakterin dışında tutulmuştur (Srivastava, 1969: 2 & McGregor, 1972: XXIII). Ayrıca, “Ksha (क्ष), “Tra (त्र), “Gya (य़) ve “Şra (श्र) olmak üzere bu dört karakterin *birleşmiş ünsüzler* olduğu için basit ünsüzler öğretiminde verilmemesi veya bazılarının verilmesi, Farsça-Arapça-Türkçeden geçen sesleri göstermek için nokta kullanımı içeren “qa (क़), “qha, (ख़), “ğa, (ग़), “fa (फ़), “za, (ज़) karakterlerinin verilip verilmemesi, ɾ (ड़) ve çha (ढ़)⁴ karakterlerinin verilip verilmemesi gibi üç sebepten dolayı Hindī dilinde basit karakterlerin sayısı 46, 49, 52 veya 57 şeklinde (bu aralıkta farklı sayılar da çıkabilir) seyretmektedir; ne var ki basit karakterlerin sayısı (yukarıda verilen dört birleşik ünsüzü de dahil ettiğimizde) hiçbir ihtimalde elli yediyi geçmez⁵. Ayrıca, bu basit karakterler arasından on yedi ünsüz ve altı ünlü yani yarısı sesletim olarak Türkçede mevcuttur ki bu da fonetik öğreniminde büyük oranda kolaylık sağlamaktadır (Aydın, 2023: 27). Bu elli yedi karakter içerisinde Hindī çalışmak-öğrenmek isteyen Türkçe konuşucularının ya da Türkçe çalışmak-öğrenmek isteyen Hindī konuşucularının ana dilinde mevcut veya benzer hangi sesleri hedef dili Hindī veya Türkçede öğreneceği gayet açıktır. Bu konu fonetik bölümünde detaylı işlenmiş olsa da hem fikir sahibi olmak için hem de Hindī dilindeki karakterleri tanımak adına aşağıda verilmiş iki tablodan⁶ faydalanabiliriz.

³ क़ ख़ ग़ फ़ ज़ karakterleri tarihsel süreçte önce Urdu dilindeki kelimeleri; ardından İngilizce gibi yabancı dillerdeki sesleri de karşılamak için kullanılmıştır.

⁴ Hindī transliterasyonda ढ़ için “đ” kullanılırken ढ़ için đha kullanılır. Metin içinde Türkçeye uygun transliterasyon kullanılmıştır.

⁵ क़ ख़ ग़ फ़ ज़ karakterleri tarihsel süreçte önce Urdu dilindeki kelimeleri; ardından İngilizce gibi yabancı dillerdeki sesleri de karşılamak için kullanılmıştır.

⁶ क्ष, त्र, य़, श्र veya herhangi bir birleşik karakter tabloda verilmemiştir, dolayısıyla tabloda 53 basit karakter mevcuttur.

Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA (Uluslararası Fonetik Alfabe)
अ	a	ə / ɐ
आ	ā	a:
इ	i	ɪ
ई	ī	i:
उ	u	ʊ
ऊ	ū	u:
ए	e	e:
ऐ	ai	ɛ:
ओ	o	o:
औ	au	ɔ:
ऋ	ṛ	ɾ
अंग	aṅg	ŋg
अः	aha	əɦ

Tablo-1) Hindī Dilinde Ünlüler

https://ielp.ehe.osu.edu/files/2022/08/Hindi_IPA.pdf⁷

Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA (Uluslararası Fonetik Alfabe)
क	ka	k
ख	kha	k ^h
ग	ga	g
घ	gha	g ^h
ङ	ṅa	ŋ
च	ça	tʃ

⁷ The Ohio State Üniversitesinin Spoken English programındaki interaktif uluslararası fonetik alfabe tablolarından faydalanılmıştır. <https://ielp.ehe.osu.edu/sep/interactive-ipa-charts/>

छ	çha	tʃʰ
ज	ca	dʒ
झ	cha	dʒʱ
ञ	ña	ɲ
ट	ṭa	t̪
ठ	ṭha	t̪ʰ
ड	ḍa	d̪
ढ	ḍha	d̪ʱ
ण	ṇa	ɳ
त	ta	t̪
थ	tha	t̪ʰ
द	da	d̪
ध	dha	d̪ʱ
न	na	n
प	pa	p
फ	pha	pʰ
ब	ba	b
भ	bha	bʱ
म	ma	m
य	ya	j
र	ra	r
ल	la	l
व	va	v
श	ʃa	ʃ
ष	sha	ʃʰ
स	sa	s
ह	ha	ɦ
ड़	ṛa	ɽ
ढ़	ṛha	ɽʱ

क	qa	q
ख	qha	x
ग	ḡa	ɣ
फ	fa	f
ज	za	z

Tablo-2) Hindī Dilinde Ünsüzler⁸

https://ielp.ehe.osu.edu/files/2022/08/Hindi_IPA.pdf

1.3 Mātrā Sistemi

Mātrā, kelime anlamı olarak hece uzunluğu, ölçüm veya miktar gibi birkaç farklı anlama gelmektedir (McGregor, 1993: 804). Mātrā, Hindī dilinde temel işlev olarak ünlülerin ünsüzlerle birleşmesini temsil eder. Bir ünsüzün hangi ünlüyle birleştiğini Mātrā yardımıyla anlamaktayız çünkü mātrāyla yazılan kelimelerde karakterler farklı semboller yardımıyla karşılanmaktadır. Örneğin “güç” anlamına gelen bal (बल) kelimesinde herhangi bir mātrā yoktur; öte yandan “öküz” anlamına gelen bail (बैल) kelimesinde ब ünsüzü, ऐ ünlüsüyle birlikte बै şeklinde yazılmıştır. Bunu बऐल şeklinde yazmak yanlış olacaktır. Bu sebeple mātrā sistemi, yazımda büyük önem taşımaktadır. Bir kelimedeki mātrāyı yanlış okumak çeviri çalışmalarında da anlam değişimlerinden dolayı büyük hatalara sebep olabilmektedir. Örneğin dal (दल) kelimesi “birlik” anlamına gelirken, dāl (दाल) kelimesi “mercimek” anlamına gelmektedir. Yazımdaki işlevini şu şekilde tanımlayabiliriz; bir ünsüze herhangi bir ünlünün eklenmesiyle ilgili ünlünün bir sembole yani mātrā’ya dönüşerek ünsüzün önüne, arkasına, üstüne veya altına eklenmesidir. Hindī

⁸ Ohio Eyalet Üniversitesinin çalışmasında क (क) sesi yer almamaktadır. Bu ses, uluslararası fonetik alfabede “q” şeklinde gösterilmektedir.

dilinde on üç ünlü olmasından dolayı on üç mātrā bulunmaktadır. Ünlüler mātrāyla birlikte şu şekilde yazılmaktadır:

Ünlü	Mātrā'sı
अ	(Yok)
आ	ा
इ	ि
ई	ी
उ	ु
ऊ	ू
ए	े
ऐ	ै
ओ	ो
औ	ौ
ऋ	ृ
अंग	ं
अः	ः

Tablo-3) Ünlülerin Mātrā ile Gösterimi

Yukarıdaki tabloda ünlülerin hangi Mātrāya dönüşerek ünsüzle birleştiği net bir şekilde belirtilmiştir, burada ünsüzün hangi ünsüz olduğunun bir önemi yoktur; aksine ünlünün önemi vardır çünkü ilgili ünlüye göre yazılan ve sesletilecek Mātrā değişecektir. आ mātrāsı karakterin sağına dikey bir çizgi olarak yazılmaktadır. “Tuzak” anlamına gelen cāl (जाल) kelimesinde आ mātrāsı, ज karakterinin sağ yanına dikey bir çizgi olarak yazılmıştır. Karakter, sağ yanına çekilen dikey çizgiyle üstten başka bir çizgi yardımıyla

birleştirilirse bu ई mātṛāsını karşılamaktadır. Örneğin bīn (बीन) kelimesinde “बी” yazımını bize ब ünsüzünün ई ünlüsüyle birlikte yazımını göstermektedir. ई mātṛāsındaki aynı işlemi dikey çizgiyi karakterin soluna yazmak kaydıyla yaparsak bu da bize इ mātṛāsını verecektir. İçmek fiilinin geçmiş zaman kullanımında पिया (पिया) yazımında olduğu gibi प ünsüzünün इ ünlüsüyle birlikte doğru yazımını mātṛā yardımıyla görmek mümkündür. Karakterin üstüne, altına veya yanlarına yazılan bazı semboller aracılığıyla farklı mātṛāları elde etmek mümkündür. Örneğin आ mātṛāsındaki dikey çizginin üzerine sol yukarıya doğru çekilen ilave bir çizgiyle औ mātṛāsını; iki çizgiyleyse औ mātṛāsını elde etmek mümkündür. बोल ve कौवा kelimeleriyle bu iki mātṛāyı örneklendirmek mümkündür. Aynı mantık, karakterin direkt olarak üstüne çekilen bir çizginin ए; iki çizgininse ऐ mātṛāsını karşılamasında görölmektedir. देन ve सैनिक kelimelerini bunlara örnek olarak verebiliriz. उ ve ऊ mātṛālarındaysa karakterin altına उ için “ु”, ऊ içinse “ू” sembolleri eklenmektedir. बुलबुल ve दूँदना kelimelerinde bu mātṛālar net bir şekilde görölmektedir. Karakterin altına yazılan bir başka mātṛāsıysa ऋ ünlüsünün mātṛā olarak yazımıdır. Bu mātṛā, “ृ” sembolüyle karakterin direkt olarak altında gösterilir. कृष, गृह, पृष्ठ gibi kelimeler, ऋ ünlüsünün mātṛā olarak yazımına örnek gösterilebilir. Geriye kalan अंग ve अः ünlülerinin mātṛā olarak yazımıysa अंग için karakterin üstüne bir nokta olarak “ं” şeklinde; अः içinse karakterin sağ tarafına iki nokta üst üste olarak “ः” şeklinde gösterilmektedir. अंग ünlüsünün mātṛā olarak yazımına पतंग; अः içinse क्रमशः örneğini verebiliriz.

Mātṛāların birleşip nasıl kelime yazımını oluşturduğuna dair eril bir kelime olan “Papağan” anlamına gelen “totā”, (तोता) kelimesi, basitlik açısından incelenmeye uygun bir örnektir. Bu yazım, त + ओ + त + अ sonucunda “तोता” şeklinde yazılmaktadır. Yani त

+ ओ = तो ve त + अ = ता şeklinde yazıldıktan sonra bu iki yazımın birleştirilmesiyle “तोता” kelimesi elde edilmektedir. Hindî dilinde kelimelerde mātṛāların yazımında çok az istisna bulunmaktadır. Örneğin “çok” anlamına gelen कई kelimesinde क ve ई birleşimi “की” şeklinde gösterilmemektedir ki bu durum da bu kelimeyi istisna kılar.

Sonuç olarak mātṛā sistemi yazma ve okuma becerilerinde büyük önem taşımaktadır. Bu sistemi tamamıyla öğrenmeden Hindî dilinde basit seviyede dahi okuma becerisinin geliştirilmesi mümkün değildir.

एक गाँव में चिंगु नाम की एक प्यारी चिड़िया रहती थी। **एक** दिन उसने देखा कि **गाँव** का बड़ा पेड़ सूख रहा है। चिंगु ने अपने दोस्तों को बुलाया और सबने **तय** किया कि वे रोज़ पेड़ के चारों ओर गाँगे। वे गाते रहे, और धीरे-धीरे पेड़ फिर से हरा-भरा होने लगा। **गाँव** के लोग भी पेड़ की देखभाल करने लगे। चिंगु ने सिखाया कि एकता में शक्ति होती है, और प्यार से **सब** कुछ संभव है।

Yetmiş altı kelimededen oluşan hazırlanmış olduğumuz hikâyede görüldüğü üzere sadece yedi kelime mātṛāya sahip değildir. Herhangi bir metin içerisinde mātṛāya sahip kelimeler, mātṛāsız kelimelere karşı sayı bakımından çoğu zaman üstündür; bu da bize gösterir ki içeriğin türü ve seviyesi ne olursa olsun mātṛā öğrenmeden, sadece basit karakterlerden yola çıkarak en basit metni dahi okumak ve anlamak imkansızdır.

Tablo-4) Tüm Mātrāların Ünsüzler Üzerinde Kullanımı⁹

क	का	कि	की	कु	कू	के	कै	को	कौ	कं	कः	कृ
ख	खा	खि	खी	खु	खू	खे	खै	खो	खौ	खं	खः	-
ग	गा	गि	गी	गु	गू	गे	गै	गो	गौ	गं	गः	गृ
घ	घा	घि	घी	घु	घू	घे	घै	घो	घौ	घं	घः	घृ
च	चा	चि	ची	चु	चू	चे	चै	चो	चौ	चं	चः	-
छ	छा	छि	छी	छु	छू	छे	छै	छो	छौ	छं	छः	-
ज	जा	जि	जी	जु	जू	जे	जै	जो	जौ	जं	जः	-
झ	झा	झि	झी	झु	झू	झे	झै	झो	झौ	झं	झः	-
ट	टा	टि	टी	टु	टू	टे	टै	टो	टौ	टं	टः	-
ठ	ठा	ठि	ठी	ठु	ठू	ठे	ठै	ठो	ठौ	ठं	ठः	-
ड	डा	डि	डी	डु	डू	डे	डै	डो	डौ	डं	डः	-
ढ	ढा	ढि	ढी	ढु	ढू	ढे	ढै	ढो	ढौ	ढं	ढः	-
त	ता	ति	ती	तु	तू	ते	तै	तो	तौ	तं	तः	तृ
थ	था	थि	थी	थु	थू	थे	थै	थो	थौ	थं	थः	-
द	दा	दि	दी	दु	दू	दे	दै	दो	दौ	दं	दः	दृ

⁹ <https://chti.rajbhasha.gov.in/pdf/probodhpart-1.pdf>

ध	धा	धि	धी	धु	धू	धे	धै	धो	धौ	धं	धः	धृ
न	ना	नि	नी	नु	नू	ने	नै	नो	नौ	नं	नः	नृ
प	पा	पि	पी	पु	पू	पे	पै	पो	पौ	पं	पः	पृ
फ	फा	फि	फी	फु	फू	फे	फै	फो	फौ	फं	फः	-
ब	बा	बि	बी	बु	बू	बे	बै	बो	बौ	बं	बः	बृ
भ	भा	भि	भी	भु	भू	भे	भै	भो	भौ	भं	भः	भृ
म	मा	मि	मी	मु	मू	मे	मै	मो	मौ	मं	मः	मृ
य	या	यि	यी	यु	यू	ये	यै	यो	यौ	यं	यः	-
र	रा	रि	री	रु	रू	रे	रै	रो	रौ	रं	रः	-
ल	ला	लि	ली	लु	लू	ले	लै	लो	लौ	लं	लः	लृ
व	वा	वि	वी	वु	वू	वे	वै	वो	वौ	वं	वः	वृ
श	शा	शि	शी	शु	शू	शे	शै	शो	शौ	शं	शः	शृ
ष	षा	षि	षी	षु	षू	षे	षै	षो	षौ	षं	षः	-
स	सा	सि	सी	सु	सू	से	सै	सो	सौ	सं	सः	सृ
ह	हा	हि	ही	हु	हू	हे	है	हो	हौ	हं	हः	हृ
क्ष	क्षा	क्षि	क्षी	क्षु	क्षू	क्षे	क्षै	क्षो	क्षौ	क्षं	क्षः	-
त्र	त्रा	त्रि	त्री	त्रु	त्रू	त्रे	त्रै	त्रो	त्रौ	त्रं	त्रः	-
ज्ञ	ज्ञा	ज्ञि	ज्ञी	ज्ञु	ज्ञू	ज्ञे	ज्ञै	ज्ञो	ज्ञौ	ज्ञं	ज्ञः	-

Tabloda görüldüğü üzere ऋ mātrāsının her karaktere uygulanmamasının bir sebebi vardır; ऋ karakteri McGregor'ın da belirttiği üzere tek başına bir sesi temsil etmeyen, Sanskrit dilinden geçen kelimelerin kullanımında “ri” sesini veren bir karakterdir. (McGregor, 1972: xxiii). Mātrāları öğrenmiş bir öğrenci birleşik karakterleri henüz öğrenmemiş olmasına rağmen yüzlerce kelimeyi okuyabilecek, yazabilecek ve hatta belki öğrenip kullanabilecek seviyeye şüphesiz gelmiş olacaktır.

1.4 Anusvāra, Anunāsika, Visarga ve Halant

Hindī dilinde bazı nazal sesler direkt olarak veya bir ünlünün nazallaştırılmasını sağlayarak karakterin üstüne bir çeşit sembol olarak yazılmaktadır. Bu semboller yani anusvāra ve anunāsika bize karakterin nasıl nazal sesletileceğini; visarga ise nefes sesiyle sesletileceğini gösterir. Ayrıca, anusvāra yardımıyla “ऊ, ञ, ण, न, म” karakterlerini tek bir nokta yani ँ şeklinde yazmak şüphesiz kolaylık sağlamaktadır. Örnek olarak sırasıyla çhalāṅg छलांग (छलाङ्ग), çançal चंचल (चञ्चल), chaṅḍā झंडा (झण्डा), bindu बिंदु (बिन्दु) ve paramparā परंपरा (परम्परा) kelimelerini verebiliriz. Parantez içindeki ligatürleri yazmak yerine anusvāra şeklinde yazmak daha pratik olmakla birlikte sesletimde de bir değişikliğe yol açmamaktadır. Bu sebeple Hindī dilinde anusvāra, anunāsika ve visarga yazımda büyük önem taşımaktadır.

1.4.1 Anusvāra ँ

Genelde bir ünsüz karakterden sonra gelen ve karakterin üstüne bir nokta olarak “ँ” şeklinde belirtilen anusvāra kendisinden sonra gelen ünsüzün ait olduğu gruptaki nazal sesi alır. Örneğin गंगा (Gaṅgā) kelimesinde anusvāradan sonra gelen ünsüzün ग olması sebebiyle bu karakterin bulunduğu gruptaki nazal ses ङ olduğu için anusvāra “ँ” sesini karşılamaktadır. Bunların teorik bilgiler olmasından dolayı öğrencinin pratikte bu sesleri düşünüp sesletmesi zor olabilmektedir; lakin şöyle bir kolaylık vardır ki anusvāradan sonra gelen ünsüz, dilin ağız içindeki hareketiyle nazal sesle de birlikte uyumlu bir şekilde telaffuz edilecektir. Bir karakterin anusvārayla yazımını göstermek amacıyla şu örneklere göz atalım. Örneğin गंगा kelimesini yazmak için ग, ङ, ग ve अ karakterlerini yazmak gerekir. Böylece renkli gösterilmiş karakterin kelimedeki anusvārayla yazılacağını belirterek ग + ङ + ग + अ = गंगा şeklinde “Gaṅgā” kelimesini

elde ederiz. Anusvāradan sonra gelen ग karakterinin bulunduğu grup क, ख, ग, घ, ङ karakterlerinden oluşmaktadır ve son karakter yani ङ nazal sestir. Yabancı dillerden Hindī diline geçen kelimeler hariç tüm anusvāra yazımlarında bu kural kullanılmaktadır. Üstdamaksıl bir sesin anusvārayla yazımını gösteren bir başka örnek olarak “sopa” anlamına gelen ढाढा (ढाढा) kelimesini verebiliriz. Burada anusvāradan sonra ङ ünsüzü vardır. Bu da demektir ki anusvāra, ङ ünsüzünün bulunduğu grup yani ट ठ ड ढ ण karakterlerinden oluşan gruptaki son karakter olan ण’yı temsil etmektedir. Renkli gösterilmiş karakterin kelimedeki anusvārayla yazılacağını belirtmekle birlikte ङ + ण + ङ + अ = ढाढा şeklinde ढाढा (ढाढा) kelimesini elde ederiz. Anusvāra, kendisinden sonra gelen ünsüz eğer प, फ, ब veya भ ünsüzlerinden biriye aynı kural dahilinde म sesini karşılayarak yazılmaktadır. “İhtimal” anlamına gelen sambhav (संभव) kelimesini buna örnek olarak verebiliriz. स + म + भ + व = संभव şeklinde anusvāradan sonra भ karakteri yazıldığı için ve भ karakterinin bulunduğu grup yani “प फ ब भ म” grubunun son karakteri म olduğu için anusvāra, म karakterini ve aynı zamanda sesini karşılamaktadır.

Bu kuralın iki önemi vardır; birincisi, anusvāranın ligatür olarak yazılmak istendiğinde hangi karakterin yazılacağını bilmemizi sağlaması, ikincisiyse kelime sesletiminde karakterin üstünde nokta olarak yazılan anusvāranın ङ, ज, ण, न, म seslerinden hangisiyle sesletileceğine dair bize yol göstermesidir.

1.4.2 Anunāsika ॐ

Anunāsika, diğer adıyla çandrabindu olarak da bilinmektedir. Ay anlamına gelen “çandra” (चंद्र) ve nokta anlamına gelen “bindu” (बिंदु) kelimelerinin birleşmesiyle oluşan çandrabindu, Hindī ve Bengali dilinde ünlü nazallaşmasını gösteren bir işarettir

(McGregor, 1993: 295). Tıpkı anusvāra gibi karakterin üstünde noktayla gösterilip noktanın altına bir yarım yay çekilerek gösterilir. बाँस, गाँव ve मुँह gibi kelimeler çandrabindu kullanımına birer örnektir. Anunāsikanın anusvāradan ayıran farkı genelde anunāsika'nın अ, आ, उ, ऊ, ऋ ünlülerini nazallaştırmak için kullanılmasıdır; bununla birlikte sesletimde havanın hem burundan hem ağızdan verilmesi de önemli bir noktadır. Anunāsikanın, üzerinde sembol bulunduran इ ई ओ औ ऐ ए gibi mātralara sahip başka karakterlerle birlikte kullanıldığında yarım yayın düşürülüp sadece nokta olarak yani anusvāra olarak yazılması da bir başka önemli özelliğidir. Bu duruma örnek olarak “hayır” anlamına gelen नहीं kelimesinden bahsedebiliriz. Bu kelimedeki ह karakterine ई mātrası eklenmesiyle yukarıdan bir çizgi çekildiği için çandrabindu yani diğer adıyla anunāsika yazılmaz. Genelde anunāsika kullanıldığında çandrabindunun yanında başka bir mātra olmaz, ancak olması durumunda anunāsika yerine anusvāra yazılır. Bu durumda नहीं şeklindeki yazım yanlış; नही şeklindeki yazım doğrudur.

Çandrabindu ilgili bilinmesi gereken bir başka önemli durumsa yabancı dillerdeki bazı sesleri karşılamak için bindu yani nokta olmadan, sadece çandra yani yarım yayın çekilerek kullanılmasıdır. Football (फुटबॉल), coffee (कॉफी), stop (स्टॉप), block (ब्लॉक) clock (क्लॉक) gibi kelimeleri bu kullanıma örnek verebiliriz.

1.4.3 Visarga ः:

Visarga, pes etmek, bırakmak, vazgeçmek anlamlarına gelmekle birlikte linguistik bağlamda ötümsüz aspirasyon anlamına gelir (McGregor, 1993: 931). Visarga, karakterin sağ yanına iki nokta üst üste şeklinde yazılan ve karakterin h ötümsüz ünsüzüyle sesletilmesini sağlayan bir semboldür. Hindī dilinde yazımda ve fonetikte küçük bir yere sahip olmasına rağmen visarga, Hindī dilinin köklerini oluşturan Sanskrit dilinde çok

daha büyük bir rol oynamaktadır. Örneğin “aşk” anlamına gelen kāma (कामः) yalın halde tekil kullanılırken, kām (काम) yazımıyla vokatif-tekil olarak sadece bir visarga farkıyla ayrılmaktadır (Fry, 1941: 195). Öte yandan Hindī dilinde, kullanıldığı karakteri sadece h ötümsüz ünsüzle seslettiren bir sembol olarak kullanılmaktadır. Ataha (अतः), Antataha (अन्ततः) ve Mūltaha (मूलतः) gibi kelimeleri visargayla yazılan kelimelere örnek olarak verebiliriz.

1.4.4 Halant (◌̣)

Halant Devanāgarī’de ünsüz karakterlerin sağ altına kısa bir çizgi şeklinde eklenen, karakterin अ mātrāsını ötümsüzleştirme işlevi gören bir semboldür. Halant, genellikle yazımda yaygın kullanılsa da birleşik karakterlerde mātrā mantığını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Örneğin iki ünsüz birleştiğinde ilk ünsüzün अ mātrāsı, yazım ve sesletim açısından olarak düşürülür; diğer anlamıyla birleşimdeki ilk ünsüz yarım telaffuz edilir ve yazılır. Birleşik karakterler, yatay ve dikey olmak üzere birleşerek yazılır ve bu durumda halant uygulanmadan iki karakter uygun şekilde birleşir; diğer taraftan yaygın kullanımda görülmesi de iki ünsüz (yazım olarak) birleştirilmeden de yan yana yazılabilir; fakat kelimedeki ilgili karakterlerin hala birleşimde olduklarını göstermek amacıyla halant ilk ünsüze uygulanacaktır. Örneğin “kemik” anlamına gelen haḍḍī (हड्डी) halantlı yazıldığı durumda हड् + डी şeklinde yazılacaktır ve haḍ + ḍī şeklinde sesletilecektir. Daha iyi anlayabilmek için halantın temel görevini, ardından birleşik karakterlerdeki kullanımına bir göz atalım:

क Grubu

- क (ka) → क् (k)
- ख (kha) → ख् (kh)
- ग (ga) → ग् (g)
- घ (gha) → घ् (gh)
- ङ (ṅa) → ङ् (ṅ)
- ञ (ña) → ञ् (ñ)

Hindī dilinin yabancı dil olarak öğretiminde kelimeleri bölme-birleştirme egzersizleri fazla tercih edilmese de Hindī dilinin ana dil veya ikinci/üçüncü dil öğretiminde çeşitli Hint kaynaklarında bu tip egzersizlere sıkça rastlanmaktadır. “मैं और मेरा व्याकरण” adlı dilbilgisi kitabındaki örnekte bu egzersiz tipi açıkça görülmektedir (Madhuri ve Şarma, 2018: 10).

- (क) श् + ऋ + ख् + अ + ल् + आ
- (ख) प् + र् + अ + स् + थ् + आ + न् + अ
- (ग) ब् + औ + द् + ध् + इ + क् + अ
- (घ) आ + क् + ऋ + ष् + ट् + अ
- (ङ) ल् + अ + क् + ष् + म् + अ + ण् + अ
- (च) व् + ऐ + ज् + ज् + आ + न् + इ + क् + अ
- (छ) त् + आ + त् + प् + अ + र् + य् + अ
- (ज) द् + ऋ + ष् + ट् + इ + क् + ओ + ण् + अ

Şekil-1) Halant Örnekleri (Madhuri ve Şarma)

Bu tip halant veya mātrā egzersizlerinde kelimedeki karakterleri ayırmak yerine her karakteri kendi içerisinde अ mātrāsından ayırıştırmak gerekmektedir. Yukarıdaki örneğe göre लक्ष्मण kelimesini ल-क्ष्म-ण şeklinde ayırmak yerine ल् + अ + क् + ष् + म् + अ + ण् + अ şeklinde ayırmak bu tip egzersizler için uygun olacaktır; ne var ki bu tip egzersizleri yapabilmek için önce अ ve आ mātralarının değerlerini bilmek gereklidir. Bu değerler aşağıdaki şekildedir:

- अ + अ = आ
- क् = 0 adet अ
- क् + अ = क
- क् + अ + अ veya क् + आ = का

(अ ve आ Mātralarının Değerleri)

Örneğin “an” anlamına gelen “पल” kelimesinin प-ल karakterlerinin birleşmesiyle oluştuğu açıkça görülse de yukarıda bahsedilen egzersize göre “प् + अ + ल् + अ” şeklinde mātrālara ayrılmaktadır. Bu egzersiz tipine göre bazı örnekler aşağıda yer almaktadır:

1. म् + अ + ग् + अ + र् + अ + म् + अ + च् + छ् + अ = मगरमच्छ (Magarmaçcha¹⁰)
2. स् + अ + म् + भ् + आ + व् + अ + न् + आ = संभावना (Sambhāvnā)
3. प् + अ + त् + अ + ङ् + ग् + अ = पतंग (Pataṅg)

Kırmızı ile gösterilen karakterlerde yani iki ünsüzün birleşiminde halantlı karakterin अ mātrāsını düşürerek gelen ünsüzle birleşmesine dikkat çekilmiştir; yeşil renk

¹⁰ Hindī dilinde bir kelimedeki son ses halantlı telaffuz edildiği için “Magarmaçch” şeklinde telaffuz edilecektir.

ile belirtilen karakterlerdeyse halantlı bir ünsüzün आ mātrāsı olarak uzun sese dönüşmesi gösterilmiştir. Halant, bazen ünlülerle de birleşime girebilmektedir, fakat bunu zaten birleşimde olduğu karakterle birlikte gerçekleştirir, diğer bir deyişle halantlı bir ünsüz tek başına bir ünlüyle birleşmez. Bu duruma örnek olarak “tatminlik” anlamına gelen santushṭi (संतुष्टि) kelimesini verebiliriz. Bu kelimedede halantlı ष karakteri kendisinden sonra ट karakteriyle birleşerek ष्ट şeklinde yazılmış ve ardından इ mātrāsı olarak ष्टि şeklinde yazılmıştır, diğer bir deyişle halantlı bir karakter ünlüyle birleşmiştir. Bu duruma तृप्ति, तुष्टि ve भक्ति gibi kelimeleri örnek gösterebiliriz.

1.5. Birleşik Karakterler

Devanāgarī öğreniminde bu aşamaya gelmiş öğrenci daha önce bahsettiğimiz gibi birçok kelimeyi ve cümleyi okuyabilir hale gelmiş olsa da birleşik karakterleri öğrenmeden Devanāgarī’yi asla tam haliyle rahatça okuyamayacaktır. Hindī dilinde ve çoğu Kuzey Hint dilinde çoğu sözcükte birden fazla ünsüzün (genelde iki veya üç olmak üzere) birbirleriyle birleşimine rastlanmaktadır. Satya (सत्य), śakti (शक्ति) ve prāpti (प्राप्ति) kelimelerini buna örnek olarak gösterebiliriz. Birleşik karakterler, sesletim ve yazım açısından büyük önem taşımaları sebebiyle Hindī dili öğreniminde önemli rol oynamaktadırlar. Birleşik karakterlerin sayısı 200 ile 400 arasında değişmektedir, hatta Kemal Çağdaş’a göre bu sayı 400’ü geçmektedir (Kaya, 2005: 42). Sanskrit dilinde birleşik karakterlerin sayısının daha fazla olmasına rağmen Hindī dilinde de birleşik karakterler öğrenciler için zaman zaman zorlayıcı bir unsur olarak karşılına çıkmaktadır; oysaki birkaç basit yöntem içerisinde ligatürlerin temel sistemi kolaylıkla anlaşılabilir ve böylece öğrencinin yüzlerce birleşik karakteri izole şekilde ezberlemesine gerek kalmamaktadır. Hindī dili öğreniminde birleşik karakterlerden önce

halantın işlenmesi daha uygun olacaktır, zira halant işlevini kavramadan birleşik karakterlerin mātṛā mantığını anlamak öğrenci için daha zor olacaktır.

Hindī dilinde birçok kelimedede genellikle iki veya üç ünsüz, birbirleriyle birleşmiş durumda olurlar. Bu birleşimlerin öğrenimiyle ilgili bilinmesi gereken belki de en önemli husus birleşimdeki ilk ünsüzün yazımda ve sesletimde mātṛā açısından yarıya düşürülmesidir. Birleşik karakterler, dikey çizgi bulunduran ve dikey çizgi bulundurmeyen olmak üzere iki farklı yolla da öğretiler, dikey çizgiye sahip karakter birleşimde dikey çizgisini düşürerek diğer heceye eklenir (Can, 2014: XII). Birleşik karakterler, bu aşamaların geçilmesi sonucunda tamamlanmış olacaktır ve Devanāgarī öğrenimi tamamlanmış olacaktır, bu noktadan sonra öğrenci okuma-yazma becerilerini geliştirmeye odaklanabilir.

1.5.1 Dikey ve Yuvarlak Birleşimler

Hindī dilinde bazı birleşik karakterler yan yana yazılırken bazıları üst üste yazılmaktadır. Tüm bunları tek tek ezberlemek zor olacağından bu karakterleri dikey ve yuvarlak olarak iki gruba ayırmak şüphesiz kolaylık sağlayacaktır. “क ख ग घ च ज झ ण ध न” gibi dik bir çizgi üzerine yazılan karakterler kendilerinden sonra gelen bir ünsüzle birleşirken sağ kısmı atılır ve kalan kısmıyla birleşime girer. Böylece ilgili ünsüz, अ mātṛāsını kaybeder. Ayrıca, ünsüzler birleşime girerken yazımda yarıya bölünmeden tam haliyle de yazılabilir fakat hala birleşimde olduğunu göstermek için halant kullanılır; ne var ki ilk işlem daha yaygın ve pratiktir. Bu duruma dair örnekler aşağıda yer almaktadır.

- क् + य = क्या (Kyā)
- ज् + य = ज्यादा (Zyādā)
- च् + छ = अच्छा (Açchā)

- त् + त = पत्ता (Pattā)
- ल् + ल = वेल्ला (Vellā)
- क् + ख = मक्खी (Makkhī)
- स् + स = रस्सी (Rassī)

Yuvarlak ünsüzlere ise “ट द ड ह ठ ढ” gibi karakterleri örnek gösterebiliriz, bu ünsüzler birleşime girdiklerinde yan yana değil üst üste yazılırlar, halantlı karakter yani yarım yazılacak ve sesletilecek karakter üste yazılır. Yuvarlak ünsüz birleşimlerine bazı örnekler:

- ट् + ट = छट्टी, पट्टा
- ड् + ड = हड्डी, डड्डा, गड्डा
- ष् + ट = पुष्ट, कष्ट, राष्ट्र
- ष् + ठ = प्रतिष्ठा, श्रेष्ठ

1.5.2 Bazı Özel Birleşimler

Dikey ve yuvarlak ünsüzleri bu teknikle anlamak öğrenciyi yüzlerce birleşik karakteri izole bir şekilde ezberlemekten kurtaracaktır; bununla birlikte bağımsız şekilde ezberlenmesi gereken birkaç istisna da vardır ki bunların yaygın kullanımından dolayı öğretilmesi önemli olacaktır. Bu özel birleşimler de kendi içlerinde belli bir sistem çerçevesinde değişiklik gösterebilir.

- क् + ष = क्ष
- त् + र = त्र
- ग् + ज = ज्ञ¹¹

¹¹ Sanskrit dilinde ग् yerine ज्ञ sesletilir.

- ट् = र = ट्र
- द् + ध = द्ध¹²
- श् + च = श्च
- द् + य = द्य
- त् + त् = त्त

1.5.3 र Birleşimleri

र karakteri birleşime girerken kendisinden sonra gelen karakterin üstüne “c” harfine benzer bir şekilde çizilerek gösterilir, fakat birleştiği karakterden önce yazılır ve okunur. Örneğin, “fikir” anlamına gelen tark (तर्क) kelimesi त + र् + क = तर्क şeklindeki mātṛāların birleşimiyle oluşmaktadır ve burada र birleşimi görülmektedir. Bir başka örnek olarak visarga (विसर्ग) kelimesi incelenebilir. Bu örnekte व + इ + स + र् + ग mātṛālarının birleşmesiyle विसर्ग kelimesi elde edilir ve burada da र birleşimi söz konusudur.

Bu birleşimler üzerine söyleyebileceğimiz bir başka şey ise “ट, ड” gibi ünsüzlerle birleşirken karakterin altına zıt yöne çizilen çizgiler şeklinde gösterilmesidir; “राष्ट्र, ट्रैन ड्रामा, ड्राफ्ट” gibi kelimelerde bu birleşimi görmek mümkündür. र birleşimleriyle ilgili başka bilinmesi gereken bir noktaysa, उ ünlüsüyle birleştiğinde रु; ऊ ile birleştiğinde रू şeklinde yazılmasıdır. Buna örnek olarak “form” anlamındaki rūp (रूप) kelimesini verebiliriz.

Ligatürlerin Gösterimi

क Birleşimleri

¹² Bu birleşimde द् sonra yazılmış gibi görünse de önce telaffuz edilir, ardından ध् telaffuz edilir.

कक कख कग कघ कङ कच कछ कज कझ कञ कट कठ
कड कढ कण कत कथ कद कध कन कप कफ कब कभ
कम कय क्र कल क्क कश क्ष कस कह

ख Birleşimleri

खक खख खा खघ खङ खच खछ खज खझ खञ खट खठ
खड खढ खण खत खथ खद खध खन खप खफ खब खभ
खम खय ख्र खल ख्ख खश खष खस खह

ग Birleşimleri

गक गख गग गघ गङ गच गछ गज गझ गञ गट गठ
गड गढ गण गत गथ गद गध गन गप गफ गब गभ
गम गय ग्र गल ग्ग गश गष गस गह

घ Birleşimleri

घक घख घा घघ घङ घच घछ घज घझ घञ घट घठ
घड घढ घण घत घथ घद घध घन घप घफ घब घभ
घम घय घ्र घल घ्घ घश घष घस घह

च Birleşimleri

चक चख चा चघ चङ चच चछ चज चझ चञ चट चठ
चड चढ चण चत चथ चद चध चन चप चफ चब चभ
चम चय च्र चल च्च चश चष चस चह

च च्य च्र च्ल च्व च्श च्ष च्स च्ह

छ Birleşimleri

छक छख छाग छघ छङ छच छछ छज छझ छञ छट छठ

छड छढ छाण छत छथ छद छध छन छप छफ छब छभ

छम छ्य छ्र छल छ्व छश छष छस छह

ज Birleşimleri

जक जख जाग जघ जङ जच जछ जज जझ जञ जट जठ

जड जढ जाण जत जथ जद जध जन जप जफ जब जभ

जम ज्य ज्र जल ज्व जश जष जस जह

झ Birleşimleri

झक झख झाग झघ झङ झच झछ झज झझ झञ झट झठ

झड झढ झाण झत झथ झद झध झन झप झफ झब झभ

झम झ्य झ्र झल झ्व झश झष झस झह

ञ Birleşimleri

ञक ञख ञाग ञघ ञङ ञच ञछ ञज ञझ ञञ ञट ञठ

ञड ञढ ञाण ञत ञथ ञद ञध ञन ञप ञफ ञब ञभ

ञ्म ञ्य ञ्र ञ्ल ञ्व ञ्श ञ्ष ञ्स ञ्ह

ण Birleşimleri

णक णख णग णघ ण् ण् ण्छ णज णझ णञ णट णठ
णड णढ णण णत णथ णद णध णन णप णफ णब णभ
णम णय ण्र णल णव णश णष णस णह

त Birleşimleri

तक तख ता तघ त् त् त्छ तज तझ तञ तट तठ
तड तढ तण तत तथ तद तध तन तप तफ तब तभ
तम तय त्र तल तव तश तष तस तह

थ Birleşimleri

थक थख था थघ थ् थ् थ्छ थज थझ थञ थट थठ थड
थढ था थत थथ थद थध थन थप थफ थब थभ थम
थय थ्र थ्ल थव थश थष थस थह

द Birleşimleri

द्र द्घ द्द द्द्र द्र द्द द्द्र द्द द्द द्र द्द्र

ध Birleşimleri

धक धख धा धघ धङ धच धछ धज धझ धञ धट धठ
 धड धढ धण धत धथ धद धध ध्न धप धफ धब धभ
 धम धय ध्र धल धव धश धष धस धह

न Birleşimleri

नक नख ना नघ नङ नच नछ नज नझ नञ नट नठ
 नड नढ नण नत नथ नद नध न्न नप नफ नब नभ
 नम नय न्र नल नव नश नष नस नह

प Birleşimleri

पक पख पा पघ पङ पच पछ पज पझ पञ पट पठ
 पड पढ पण पत पथ पद पध प्न पप पफ पब पभ
 पम पय प्र पल पव पश पष पस पह

फ Birleşimleri

फक फख फा फघ फङ फच फछ फज फझ फञ फट फठ
 फड फढ फण फत फथ फद फध फ्न फप फफ फब फभ
 फम फय फ्र फल फव फश फष फस फह

ब Birleşimleri

बक बख बा बघ बङ बच बछ बज बझ बञ बट बठ
 बड बढ बण बत बथ बद बध ब्न बप बफ बब बभ

ब्र ब्य ब्र ब्ल ब्व ब्ष ब्ष ब्स ब्ह

भ Birleşimleri

भक भख भा भघ भङ् भच भछ भज भझ भञ भट भठ
भड भढ भण भत भथ भद् भध भन भप भफ भब भभ
भम भय भ्र भ्ल भव भश भष भ्स भ्ह

म Birleşimleri

मक मख मा मघ मङ् मच मछ मज मझ मञ मट मठ
मड मढ मण मत मथ मद् मध मन मप मफ मब मभ
मम मय म्र म्ल मव मश मष म्स म्ह

य Birleşimleri

यक यख या यघ यङ् यच यछ यज यझ यञ यट यठ
यड यढ यण यत यथ यद् यध यन यप यफ यब यभ
यम यय य्र य्ल यव यश यष य्स य्ह

र Birleşimleri

क र्ख र्ग र्घ र्ङ र्च र्छ र्ज र्झ र्ञ र्ट र्ठ
र्ङ र्ढ र्ण र्त र्थ र्द र्ध र्न र्प र्फ र्ब र्भ
र्म र्य र् र्ल र्व र्श र्ष र्स र्ह

ल Birleşimleri

लक लख ला लघ लङ लच लछ लज लझ लञ लट लठ
लड लढ लण लत लथ लद लध लन लप लफ लब लभ
लम लय लू लल लव लश लष लस लह

व Birleşimleri

वक वख वा वघ वङ वच वछ वज वझ वञ वट वठ
वड वढ वण वत वथ वद वध वन वप वफ वब वभ
वम वय व्र वल वव वश वष वस वह

श Birleşimleri

शक शख शग शघ शङ शच शछ शज शझ शञ शट शठ
शड शढ शण शत शथ शद शध शन शप शफ शब शभ
शम शय श्र शल श्व शश शष शस शह

ष Birleşimleri

षक षख षा षघ षङ षच षछ षज षझ षञ षट षठ
षड षढ षण षत षथ षद षध षन षप षफ षब षभ

षम ष्य प्र प्ल ष्व ष्श ष्ष ष्स ष्ह

स Birleşimleri

स्क स्व सा सघ सङ् सच सछ सज सझ सञ् सट स्थ
सड सढ सण स्त स्थ सद स्थ स्र स्प स्फ स्व स्भ
सम स्य स्र स्ल स्व सश सष सस सह

ह Birleşimleri

हक हख हग हघ हङ् हच हछ हज हझ हञ् हट हठ
हड हढ ह्ह हत हथ हद हध ह्ह हप हफ हब हभ
ह्म ह्य ह ह्ह ह्ह हश हष हस हह

Öncelikle öğrenilmesi gereken basit ligatürlerin neredeyse hepsi burada yer almaktadır. Bu birleşimleri de öğrenen öğrenci artık Devanāgarī okumaya hazır konumda olacaktır.

1.6 Transliterasyon Üzerine

Devanāgarī hakkında bilinmesi gereken bir başka unsur ise onun Hindistan'daki güncel kullanımıyla ve transliterasyon çeşitleriyle ilgilidir. Günümüzde Devanāgarī Hindistan'da sadece belli başlı çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Yaş, eğitim durumu ve meslek gibi daha birçok parametreye göre sonuçlar değişebilmektedir. Herhangi bir resmi evrak, uyarı, bildiri, izin, tabela veya mektup okumaları buna örnek gösterilebilir; fakat

bunların dışında Devanāgarī, günlük hayatın birçok alanında translitere edilerek de kullanılmaktadır.

Devanāgarī yazı sistemini Roman alfabesiyle yazmak için çeşitli sistemler zaman içerisinde geliştirilmiştir. Bunlara örnek olarak IAST (International Alphabet of Sanskrit Transliteration) veya ISO 15919 gibi transliterasyon çeşitlerini göstermek mümkündür. Bir başka transliterasyon çeşidi olan Hunterian sistemi ise Hindistan'ın ulusal olarak benimsediği ve kullandığı transliterasyon sistemidir (United Nations, 2007: 27). Bu sistemde Devanāgarī karakteri, roman harfiyle gösterirken karakterin üstünde veya altında nazal veya damaksıl ses belirten sembol kullanımı görülmesi de uzun mātrālar için düz çizgi kullanımı görülmektedir.

UN	Hunterian						
ā	= ā, a ^A	m̄	= n, m	sh	= s, sh	v	= w, v ^B
ḍ	= d	ñ	= ng	ṣh	= sh		
ḍh	= dh	ṇ	= n	ṭ	= t		
ī	= ī, i ^A	ṅ	= ny	ṭh	= th		

Şekil-2) Birleşmiş Milletler ve Hunterian Transliterasyon Sistemlerinin Karşılaştırılması

(United Nations, 2007: 27)

Son yirmi yılda teknolojinin de gelişmesiyle Devanāgarī transliterasyon yazılımları da bir hayli gelişmiş durumdadır. Öyle ki yer yer Devanāgarī'den çok onun translitere hali kullanılır hale gelmiştir. Devanāgarīnin Roman alfabesiyle yazımı, genellikle bilgisayar bazlı iletişimde, mesajlaşmada veya gayriresmi iletişimde kullanılmaktadır. (Mhaiskar, 2015: 196). Hindistan'da Devanāgarī'nin translitere edilerek yazılmasının sebepleri arasında Hindī konuşucularının bilgisayar ve telefon kullanımında

Devanāgarī yazmak için yeterli donanımdaki uygulamalara ulaşamamaları ve diğer taraftan transliterasyon kullanımının daha pratik olması gibi sebepler vardır (Mhaiskar, 2015: 196). Öte yandan Unicode ve Indic Inscript gibi transliterasyon araçlarının geliştirilmesiyle Devanāgarī’yi translitere etmek için seçenekler artmış durumdadır. Günümüzde Google IME, içinde Devanāgarī’nin de bulunduğu birçok yazı sistemini translitere etmeyi sağlayan bir hizmet sunmaktadır; bununla birlikte D-DAC, NCST ve Indictrans Hint yazı sistemleri için bazı transliterasyon araçları geliştirmişlerdir. (Mhaiskar, 2014: 205).

Türkiye’de kullanılan Türkçeye uygun transliterasyondan bahsedecek olursak, mümkün olduğunca iki dilde de ortak bulunan sesler korunmuştur. Örneğin bir Hintli श yazmak için “Sha” yazarken Türkler “Şa” yazarlar çünkü Türkçede bu sesi karşılayacak bir harf bulunduğundan başka bir ünsüzden yardım almazlar. Bu şekilde Türkçeye uygun transliterasyon, Ankara Üniversitesi Hindoloji anabilim dalında Alman Hindolog Prof. Dr. Walter Ruben tarafından başlayan silsilede yapılan çeviri çalışmalarında ve yazılan makalelerle birlikte zaman içinde bir ekol yaratmıştır. Öğrencinin Devanāgarī öğrenmekle birlikte transliterasyon çeşitlerini ve amaçlarını öğrenmesi de çok büyük önem taşımaktadır; ne de olsa Hindī bir kaynak okurken Devanāgarī okuyacak, bir Hintliyle yazışırken veya internet üzerinde araştırma yaparken çoğu zaman Hint transliterasyonu kullanacak ve Türkiye’de Türkçe bir çalışma yapıp yayınlarken Türkçeye uygun transliterasyon kullanacaktır. Türkiye’de Türkçeye uygun transliterasyon kullanması zorunlu olmasa da okuyucuların kolaylığı için bu transliterasyonun uygulanmasında fayda vardır. Sonuç olarak farklı transliterasyon çeşitleri farklı ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılabilir. Öğrenci bu farklı transliterasyonlardan araştırma ve çalışmalarında nasıl faydalanacağını bilmelidir. Şimdi hem bu transliterasyonları incelemek adına hem de birinci bölümün sonunda Devanāgarī yazı sisteminin bir bütün şeklinde nasıl gözüktüğüne örnekler aracılığıyla göz atalım:

एक गाँव में टॉमी नाम का एक खुश कुत्ता था। वह बच्चों का प्यारा दोस्त था। एक दिन, नया बच्चा रोहन गाँव में आया। वह शर्मीला था और खेल में शामिल नहीं हो रहा था। टॉमी ने उसे देखा और उसके पास गया। टॉमी ने रोहन की गोद में सिर रखा। रोहन मुस्कराया और टॉमी के साथ खेलने लगा। धीरे-धीरे, वह बाक़ी बच्चों के साथ भी खेलने लगा।

(Devanāgarī Örnek Metin)

Ek gāonv men Tomī nām kā ek khuṣ kuttā rahtā thā. Vo baççon kā pyārā dost thā. Ek din, naya baçça Rohan gāonv men āyā. Vo ṣarmīlā thā aur khel men ṣāmil nahin ho rahā thā. Tomī ne use dekhā aur uske pās gayā. Tomī ne Rohan kī god men sir rakhā. Rohan muskarāyā aur Tomī ke sāth khelne lagā. Dhīre dhīre, vo bāki baççon ke sāth bhī khelne lagā.

(Örnek Metin Türkçe Transliterasyon)

Ek gaonv me Tommy naam ka ek khush kutta rehta tha. Woh bachhon ka pyaara dost tha. Ek din, naya bachha Rohan gaonv me aaya. Woh sharmila tha aur khel me shaamil nahi ho pa raha tha. Tommy ne use dekha aur uske paas gaya. Tommy ne Rohan ki god me sir rakha. Rohan muskaraya aur Tommy ke saath khelne laga. Dheere dheere, woh baki bachhon ke saath bhi khelne laga.

(Örnek Metin Hindī Transliterasyon)¹³

¹³ Hindīstan'da kullanılan transliterasyonda uzun-kısa ünlülerin yazımında tam bir tutarlılık olmadığını belirtmek gerekir, yine de yazımda bu küçük farklılıklar Hindī dili bilenler için anlamada en ufak bir sorun dahi teşkil etmemektedir. Bu transliterasyon çeşidi Hindī dili öğrenen veya çalışan kişilerin

E:k ga:o:ɔ̃ mē t̪o:mi na:m ka: e:k kʰɔf kʊt̪a tʰa: vəh bət̪f̃:õ̃ ka: pja:ra: do:st̪ t̪ʰa:
E:k d̪m naj̪a bət̪f̃:a: ro:fən ga:o:ɔ̃ mē a:ja: vəh f̪ərmi:la: t̪ʰa: ɔ:r kʰe:l mē fa:m̪l nəfi: h̪o:
rafi: t̪ʰa: t̪o:mi ne: ʊse: de:kʰa: ɔ:r ʊske: pa:s g̪əja: t̪o:mi ne: ro:fən ki: go:ɖ mē: s̪r rəkʰa:.
Ro:fən m̪skəra:ja: ɔ:r 't̪o:mi ke: sa:t̪ʰ kʰe:lne: ləɖa: ɖʰi:re: 'ɖʰi:re:, vəh ba:qi bət̪f̃:õ̃ ke:
sa:t̪ʰ bʰi: kʰe:lne: ləɖa:.

(Örnek Metin Uluslararası Fonetik Alfabe)¹⁴

araştırmalarında, öğreniminde veya Hintliler ile yazışmasında büyük önem taşımaktadır, çünkü bu transliterasyon Hintlilerin kullandığı ve çoğu yerde en yaygın kullanımdır.

¹⁴ Ohio Eyalet Üniversitesinin websitesindeki interaktif IPA tabloları kısmındaki Hindi uluslararası fonetik alfabeğe göre hazırlanmıştır. <https://ielp.ehe.osu.edu/sep/interactive-ipa-charts/>

2.FONETİK

2.1 Giriş

Fonetik, yabancı dil öğreniminde başta gelen konular arasında yer almaktadır. Birçok dilde sesler diğer dillerdeki seslere benzer olsa da şüphesiz dünyadaki her dil kendine özgü birtakım sesler içerir. Sadece sesletim yardımıyla dahi bir dili duyarak tanıyabiliriz, hatta seslerini fark ederek diğer dillerden ayırabiliriz. Dil öğreniminde de bir dile ait özgün sesleri zamanla aynı bebeklerin öğrendiği gibi duyarak öğreniriz. Her dilin konuşma içerisinde sık sık öne çıkan belirleyici sesleri vardır. Hint dilleri üzerinden örnek verecek olursak öncelikle tüm Hint dillerinde üstdamak seslerinin ve nefesli seslerin fazlasıyla bulunduğunu bilmekteyiz; bununla birlikte çoğu ünlü uzun ve kısa olmak üzere ayrılır ve bu da dilin fonetiğine büyük ölçüde etki eder. Ayrıca, Hindî dilinde yazılan her karakter sesletilmesi, yani yazıldığı gibi okunan bir dil olması da önemli bir husustur. Karakterlerin sadece bir ses karşılması üzerine Vishwanath Prasad Mishra şunları belirtir:

“Devanāgarī’nin en önemli özelliği yazıldığı gibi okunmasıdır, karakterlerin isimleri ve telaffuzu arasında bir fark olmadığı için ayırt etmek kolaydır. Bir karakter bir ses verir, İngilizcede olduğu gibi bir kelimenin yazıldığından farklı telaffuz edilmesi Nāgarī’de¹⁵ yoktur” (Mishra, 2019: 29).

Hindî dilinde Farsça-Arapçadan geçen kelimelerin fazla olması da fonetiğin belirlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Konuşma dilinden Farsça-Arapça çıkarıldığı durumda Hindî dilinde günlük hayatta iletişim kurmak zorlaşabilir. Çöldemli’nin hazırladığı çalışmada 252 kelimenin Hindî (Urdu) ve Türkçede benzer anlama sahip

¹⁵ Devanāgarī.

oldukları ve birçok kelimenin fonetik olarak da benzer olduğu görülmektedir (Çöldemli, 2018: 198). Bu da Hindî dilinde günlük hayatta yüzlerce Farsça ve Arapça kelime kullanımını desteklemektedir. Örneğin günlük konuşma dilinde “ses” anlamına gelen kelime için Arapça kökenli आवज़ kelimesi kullanılmaktadır; ne var ki terminoloji gerektiren alanlarda aynı anlama gelen “ध्वनि” kelimesi kullanılabilir olsa da günlük konuşma dilinde Arapça kökenli आवज़ kelimesi daha çok tercih edilmektedir. Bunun sebebi tarihsel olaylarla ilişkilidir. İşgal, sömürge ve akınlardan dolayı Hindî diline Farsça, Arapça ve Türkçe kökenli kelimelerin dahil olması eski yüzyıllara dayanmaktadır. Bubenik, 11.Yüzyıldan itibaren bu etkileşimin Hint-Aryan dillerinde gözlemlendiğini ve 1200-1526 tarihleri arasında hüküm süren Delhi sultanlığının idari dilinin Farsça olduğunu belirtir (Bubenik, 1991: 701). Sonuç olarak yüzyıllar içerisinde Farsça, Arapça ve Türkçe dillerinden geçen kelimelerdeki sesler de Hindî dilinin fonetiğine dahil olmuştur ve bu sesleri karşılamak için Devanāgarī’de yeni karakterler kullanılmaya başlanmıştır.¹⁶

Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA (Uluslararası Fonetik Alfabe)	Anlam
लाल	Lāl	la:l	Kırmızı
दर्द	Dard	dərd	Acı, Ağrı
रात	Rāt	ra:t	Gece
सपना	Sapna	səpna:	Rüya, Hayal
जाना	Cāna	dʒa:na:	Gitmek

Tablo-5) Türkçede Bulunan Bazı Sesleri İçeren Hindî Kelimeler

¹⁶ ऋ (ऋ), “Kha, (ख), “Ga, (ग), “Fa (फ), “Za, (ज) (McGregor, 1972: xxx).

Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA	Anlam
ढाबा	Ḍhābā	Ḍ ^h a:ba:	Restoran
डर	Ḍar	Ḍər	Korku
बाण	Bāṇ	Ba:ṇ	Ok
धारा	Dhārā	d ^h a:ra:	Akış, Hukukta Madde
भालू	Bhālū	b ^h a:l u:	Ayı

Tablo-6) Türkçede Bulunmayan Sesleri İçeren Hindī Kelimeler

Üstdamaksıl sesler, uzun-kısa ünlüler ve nefesli sesler gibi bazı belirleyici sesler Hint dillerini diğer yabancı dillerden ayırmada faydalıdır; bunun yanı sıra Hint dillerinin fonetiği kendi içlerinde farklılıklar göstermektedir.

Örneğin Pencābī dili tonal bir dildir ve çok fazla nazal ses içerir. Buna örnek olarak Hindī dilinde “ev” anlamına gelen घर’ın Pencābī dilinde “ਘਰ” olarak yazılması fakat “Kər” şeklinde inici bir tonla sesletilmesini gösterebiliriz. Wells ve Roach, “a, ə, i, e, o, u ve ε” seslerinin düşük, yüksek veya nötr tonda sesletilebildiklerinden bahseder (Wells ve Roach, 1980: 85). Öte yandan, “dinlemek” fiili için Hindīde kullanılan सुनना fiilinde “na” sesi dişil kullanılırken Pencābī dilinde मुटना’da ilk “na” karakteri üstdamaksıl olarak yazılır ve sesletilir.

Bānglā dilindeyse सुन्दर (Sundar) kelimesi সুন্দর (Şundor) olarak telaffuz edilir. Hindī dilinde yok olma, yok ediliş anlamına gelen सर्वनाश (Sarvanāṣ) ise সর্বনাশ (Şorbonāṣ) olarak sesletilir. Örneğin Chatterji’ye göre Bengali dilinde ঙ্গ sesi çoğu

konusucu tarafından ङ olarak sesletilmesi sebebiyle dilde çok az yer edinebilmiştir. (Chatterji, 1921: 8).

Sonuç olarak tüm bu dilbilgisel ve sesletimsel unsurların kullanımı dillerin fonetiğine şekil vererek dilin duyumunu ve sahip olduğu ses çeşitliliğini büyük oranda oluşturmaktadır.

2.2 Hindî Dili Fonetigi

Hindî dilinin fonetiğinde geniş bir ses çeşitliliği duymak mümkündür. Bunun sebebiyse Hindî dilinin Prākrit ve Apabhramṣa yoluyla Sanskritten türemiş, Dravid sözcüklerle birlikte Türkçe, Farsça, Arapça, Portekizce ve İngilizcenin de etkisiyle ses çeşitliliği genişlemiş bir dil olmasıdır (Kaya, 2005: 87). Yabancı dillerden geçen sesler haricinde aslında Hint dillerinin temel yapıtaşı “beş grup” anlamına gelen *panchavarga* adı verilen beş grup içerisinde sıralı seslerden oluşan bir sisteme dayanmaktadır. Mhaiskar, Panchavarga sisteminde bir ünsüzden sonra gelen ünsüzün öncesindeki ünsüze göre patlamalı olarak sesletildiğini söyler (Mhaiskar, 2014: 199).

Hint dillerinin fonetik sistemini anlamak amacıyla öncelikle Hindî dilindeki seslerin sesletim bölgelerini bilmek gerekir. Panchavarga’ya göre sırasıyla artdamaksıl, dişsil, üstdamaksıl, damaksıl, dudaksıl ve nefesli sesletim bölgelerini bilmek Hindî dili fonetiğini tanıyabilmek açısından önemlidir.

Hindî fonetiğine dair diğer dillerden ayrıştırıcı özelliklere sahip olmaları sebebiyle bilinmesi gereken ve sesletirken dikkat edilmesi gereken öncelikli unsurlar uzun-kısa ünlüler, patlamalı ve üstdamaksıl seslerdir; ne var ki bunlar Hindî fonetiğinin sadece bir kısmıdır. Tüm farklı seslerdeki küçük değişiklikler dahi anlam değişikliklerine yol açmaktadır. Örneğin, केली “muz” anlamına gelen bir isimken bu kelimenin ilk

karacterinin patlamalı olarak sesletildiği durumda खेला yani “oyynamak” fiilinin geçmiş zaman çekimi kullanılmış olacaktır.

Hindī fonetiğinde ünsüzler artdamaksıl, damaksıl, üstdamaksıl, dişsil, dudaksıl ve patlamalı olarak ayrılmaktadır; ünlüleri ise ön, merkez, arka olmak üzere ağız açıklığına ve sesin ağız içi konumda nerede sesletildiğine göre ayırabiliriz. Ayrıca, Türkçe fonetiğinde bulunmayan Diphthong kavramı yani bir hecede iki sesin olması durumu da Hindī dilinde mevcuttur.¹⁷ Buna örnek olarak Arapça kökenli kelime olan ilk karakteri “अ + ओ = औ” şeklinde oluşmuş olan औरत kelimesini verebiliriz, öte yandan Sanskrit kökenli bir kelime için Tanrı İndra’nın atının ismi olan ऐरावत kelimesini gösterebiliriz. Bu kelimedede ऐ sesi अ ve ए seslerinin birleşiminden türemiştir.

Türkçede bulunan sekiz ünlünün yani a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlülerinden a, e, i, u ve o ünlüleri (kapalı e de sayılırsa) altı ünlü Hindī dilinde mevcuttur. Bu ünlülerin biraz daha uzun sesletilen formları Hindī dilinde farklı bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar öğrenilmesi zor sesler olmamasına rağmen konuşmada dikkat edilmesi gereken seslerdir; çünkü olması gerektiği kadar uzun veya kısa sesletilmediği taktirde farklı bir karakter sesletilecek ve bu durumda kelimenin anlamı şüphesiz değişecektir. Örneğin अ mātrāsının bulunduğu “su” anlamına gelen जल kelimesinin biraz uzun sesletildiği durumda yani आ mātrāsıyla sesletildiği durumda su yerine “tuzak, ađ” anlamına gelen “जाल” kelimesi sesletilmiş olacaktır. Bu da bize sesletimin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

¹⁷ ऐ औ ünlüleri örnek gösterilebilir.

2.2.1 Hindī Dilinde Ünlüler

Hindī dilinde basit ünlüler olarak adlandırılan ve Devanāgarī'nin ilk ünlüleri olan अ ve आ ünlüleri ağzın merkez bölümünde sesletilir. Türkçe konuşucusu şüphesiz आ ünlüsünü kolay sesletecektir fakat अ (ə) ünlüsünü Türkçedeki a ve ı harfinin arasında bir yerde sesletilmesinden ve Türkçede bulunmayan bir ses olmasından dolayı daha dikkatli incelemesi gerekecektir.

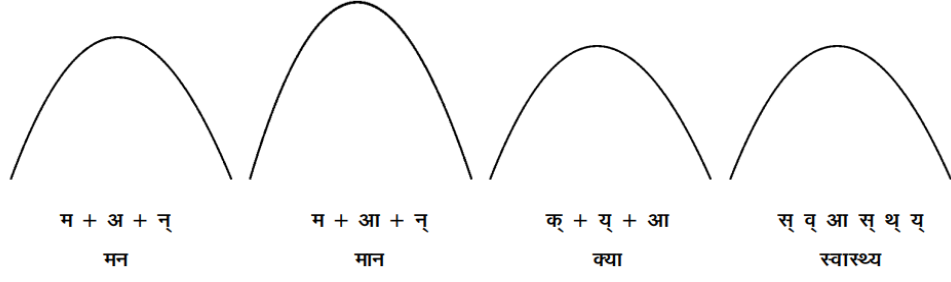
Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA	Anlam
अग्नि	agni	əɡni	Ateş
अजनबी	acnabī	ədʒnəbi:	Yabancı
अहंकार	ahankār	əhəŋka:r	Kibir, gurur
अवसर	avsar	əʋsər	Fırsat
अधिकार	adhikār	əd ^h ika:r	Hak

Tablo-7) अ ile Başlayan Örnek Kelimeler

Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA	Anlam
आग	āg	a:g	Ateş
आम	ām	a:m	Mango
आसमान	āsmān	a:sma:n	Gökyüzü
आधार	ādhār	a:d ^h a:r	Temel
आवाज़	āvāz	a:ʋa:z	Ses

Tablo-8) आ ile Başlayan Örnek Kelimeler

Ünlülerin kısa veya uzun sesletilmesindeki önemi Maharshi Dayanand Vishvavidyalay üniversitesinin hazırlamış olduğu aşağıdaki görselde görülmektedir..



Şekil-3) Mātrā Üzerinden Vurgu Gösterimleri (Maharshi Dayanand Vishvavidyalay, 2003: 44)

अ ve आ ünlülerin sesletiminde bir başka unsur ise vurgudur. Hindī dilinde mātrā kullanımında anlam değişebileceğinden konuşmada uzun veya kısa mātrālar özellikle vurgulanabilir ki bu bağlamda anlaşılrlığı arttırmaktadır.

इ, ई ünlüleriye ağızın ön bölgesinde sesletilen Türkçedeki “i” ünlüsüne denk gelen sesleri temsil eder. Bu iki ünlünün sesletim farkında ağız açıklığı değil, sesletim uzunluğu önem teşkil etmektedir; diğer deyişle अ, आ ünlülerinin aksine इ ve ई ünlülerinin ikisi de aynı ağız açıklığında fakat farklı uzunluklarda sesletilir. Bu durum उ ऊ için de geçerlidir, bunun dışında tüm ünlülerin uzun-kısa telaffuzlarında ağız açıklığı çok büyük önem taşımaktadır. इ, ई ünlüleri fonetikte ve yazımdaki kullanımıyla birlikte birçok dilsel konuda bize fikir verebilir; örneğin tekillik-çoğulluk anlamı belirtir, ismin sıfatlaştırılmasını gösterir veya cinsiyet bildirebilir. Ayrıca, kökü Sanskrit olan birden fazla heceli bazı kelimelerde istisnai olarak kelime sonunda इ kullanımı dikkat çekmektedir; örneğin लिपि, भांति, उत्पत्ति, हानि ve शांति gibi kelimeleri buna örnek gösterebiliriz (Kelkar, 1968: 46).

Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA	Anlam
इंटरनेट	in̄terneṭ	in̄t̄erne:t̄	İnternet
इमली	imlī	im̄eli:	Demirhindi
इंकलाब	in̄qilāb	in̄q̄əla:b	Devrim
इश्वर	iṣvar	ɪʃv̄ər	Tanrı
इंद्रधनुष	indrādhanuṣh	in̄d̄r̄əḍ̄ḥ̄ən̄uṣ̄	Gökkuşağı

Tablo-9) इ ile Başlayan Örnek Kelimeler

Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA	Anlam
ईट	īṭ	i:n̄ṭ	Tuğla
ईधन	īndhan	i:n̄ḍ̄ḥ̄ən	Yakıt
ईजाद	īcāt	i:d̄ʒ̄a:d	İcat
ईसाई	īsāi	i:sa:i:	Hristiyan
ईर्ष्या	īrshyā	i:r̄ʃ̄j̄a:	Kıskançlık

Tablo- 10) ई ile Başlayan Örnek Kelimeler

उ, ऊ ünlüleriye ağzın ön bölgesinde sesletilen Türkçedeki “u” ünlüsüne denk gelen sesleri temsil etmektedir. इ, ई ünlüleri gibi ağız açıklığı aynı kalarak sesletim uzunluklarıyla birbirlerinden ayrılmaktadır. उ, ऊ, इ, ई ünlüleri dışındaki tüm ünlülerde ağız açıklığıyla karakter değişmektedir.

Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA	Anlam
उद्यान	Udyān	oɖja:n	Bahçe
उत्सव	Utsav	uʈsəv	Festival
उम्मीद	Ummīd	ommi:ɖ	Umut
उपहार	Uphār	opha:r	Hediye
उगाना	Ugānā	oga:na:	Yetiştirmek (bitki)

Tablo-11) उ ile Başlayan Örnek Kelimeler

Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA	Anlam
ऊँचाई	Ūñçāī	u:ntʃa:ī	Yükseklik
ऊर्जा	Ūrcā	u:rdʒa:	Enerji
ऊब	Ūb	u:b	Sıkıntı, can sıkıntısı
ऊंट	Ūñt	u:ñt	Deve
ऊख	Ūkh	u:k ^h	Şeker kamışı

Tablo-12) ऊ ile Başlayan Örnek Kelimeler

ए, ऐ ünlülerine gelecek olursak ए Türkçedeki kapalı e kullanımına; ऐ ise açık e kullanımına örnek olarak gösterilebilir. Örneğin ev, elma ve genç kelimelerinde kullanılan e sesi ऐ karakterine; merdiven, sel, Erzurum, gel, bel ve dert kelimelerinde kullanılan e sesi ऐ karakterine denk gelmektedir. ए sesi ağzın daha ön tarafında kapalı bir ağz pozisyonunda sesletilirken ऐ sesi daha ağzın merkezine yakın bir bölgede daha açık bir pozisyonda sesletilir. Geleneksel Hindī öğretiminde ve Hindistan'ın bazı bölgelerinde bazı Hindī ağızlarında ऐ ünlüsünün “ai” şeklinde sesletildiğini görmek mümkündür, zaten Hindī diline Farsça-Arapça-Türkçe kökenli kelimeler dahil olmadan önce bu ünlü “ai” şeklinde sesletilmekteydi, Sanskrit şloka¹⁸ okumalarında, çeşitli ilahilerde ve dini

¹⁸ Sanskrit metinlerin yazıldığı beyitler.

törenlerde bunu görmek mümkündür. Örneğin Tanrı İndra'nın filinin adı ऐरावत'dır "airāvat" şeklinde ai mātrāsıyla okunmaktadır.

Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA	Anlam
एक	ek	e:k	Bir
एहसास	ehsās	e:hsa:s	His, hissiyat
एकता	ektā	e:kta:	Birlik
एजेसी	ecensī	e:ʤe:nsi:	Ajans
एहतियात	ehtiyāt	e:həʈtjɑ:t̪	Tedbir, İhtiyat

Tablo-13) ए ile Başlayan Örnek Kelimeler

Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA	Anlam
ऐनक	ainak	ɛ:nək	Gözlük
ऐतिहासिक	aitihāsik	ɛ:t̪ɦa:sɪk	Tarihi
ऐसी	aisi	ɛ:si	Böyle
ऐलान	ailān	ɛ:lɑ:n	İlan
ऐश्वर्य	aishvarya	ɛ:ʃ.vəry	Tanrı kudreti

Tablo-14) ऐ ile Başlayan Örnek Kelimeler

ओ औ ünlüleriye yukarıda bahsedilen aynı sesletim yöntemini takip ederek yani ağız açıklık durumuna göre birbirlerinden ayrılmaktadırlar. ओ, औ, ए, ऐ ünlülerinde sesletim uzunluğunun önemi yoktur; ağız açıklık pozisyonunun önemi vardır. ओ औ ünlüleri aynı उ ünlüsü gibi ağızın arka bölgesinde sesletilir. Öğrenci sesleri doğru seslettiğinden emin olamazsa çeşitli yöntemler deneyerek bundan emin olabilir. Örneğin ओ karakterini seslettiğinde serçe parmağının ağızına giremeyecek kadar ağızın kapalı konumda olması gerekir; diğer yandan औ karakterini sesletirken baş parmağın girecek kadar ağızın açık olması gerekir. Türkçedeki “o” sesi daha çok औ'ya yakın gibidir, çünkü ओ sesi Türkçede olmayan çok daha kapalı bir sestir. औ sesi bazen au şeklinde sesletilse de çoğu zaman açık o şeklinde sesletilir. Bu iki sesin farkı, uluslararası fonetik alfabede

de farklı sembollerle gösterilmektedir. ओ sesi için “o:”, औ sesi içinse “o:” sembolleri kullanılmaktadır.

Devanāgarī	Türkçe Transliterasyon	IPA	Anlam
ओढ़ना	oṛhnā	o:ɽʰna:	Örtünmek
औषधि	aushadhi	o:ʃəɖʰi	İlaç
ओर	or	o:r	Taraf, yön

Tablo-14) ओ ve औ ile Başlayan Örnek Kelimeler

Sonuç olarak Hindī dilindeki ünlülerle ilgili ünlülerin nasıl sesletilmesi gerektiğinden, sesletilirken dikkat edilmesi gereken hususlardan, birbirleriyle ilişkisinden ve kelime kökenine göre meydana gelen ses değışikliklerinden bahsetmiş bulunmaktayız. Hindī dilinde fonetik, en küçük sesletim farklılığında anlam değışikliğine yol açabileceğinden büyük önem taşımaktadır.

2.2.2 Hindī Dilinde Ünsüzler

Hint dillerinde ünsüzleri sesletimsel olarak artdamaksıl, damaksıl, üstdamaksıl, dişsil ve dudaksıl olmak üzere beş gruba ayrılmaktadır. Bu ünsüz gruplarının bazıları kendi içinde nazal ve patlamalı olarak ayrılmaktadır. Bu durum, yazımda farklı karakterlerle gösterilmektedir. Böylece, Hint dillerinde birçok farklı ses elde edilmiş olur. Ayrıca, Hindī dili seslem yapısında genelde çok fazla ünsüzün art arda gelmediği görülmektedir, iki ya da üç birleşme dışında kompleks birleşmeler daha çok Sanskrit dilinde görülmektedir. Bu bağlamda Hindī dili bir bakıma çok fazla ünsüz yığılmasına izin vermeyen Türkçe seslem yapısına benzemektedir.

Artdamaksıl ünsüzlerle başlayan Hindī dilindeki bu sesler bazen gırtlak sesleri ismiyle de karşımıza çıkan ünsüzlerdir. Bu gruba giren sesler क, ख, ग, घ, ङ ünsüzleridir. Dilin damağın arka bölgesini kapatarak bu seslerin sesletilmesiyle artdamaksıl sesler elde edilmiş olur. Bu gruptaki diğer seslerin aksine ङ nazal sesi kelimenin her zaman ortasında veya sonunda sesletilir (Koul, 2008: 18).



Şekil-4) Artdamaksıl Ünsüzlerin Sesletim Bölgesi

https://www.researchgate.net/figure/elar-sounds-6-Velar-sounds-are-articulated-by-touching-the-back-of-the-tongue-to-the_fig6_366412830

कंगन, खाल, गगन, गण ve गाना gibi kelimeleri artdamaksıl ünsüzlerle başlayan kelimelere örnek gösterebiliriz. Bu gruptaki ünsüzler, öğrenci için genellikle öğrenimi kolay ve zor gırtlak hareketlerine sahip olmayan seslerdir. Bu gruptan sadece क ve ग olmak üzere iki ses Türkçede bulunur, diğerleri patlamalı ünsüzlerdir ve Türkçede bulunmaz.

Artdamaksıl grubundan sonra (ön) damaksıl sesler grubu gelir. Bu gruba ait ünsüzler üstdamaksıl ünsüzlerin sesletim bölgesine göre biraz daha ön kısımda yani üst dişlere yakın bir bölgede sesletilir. Bu grupta च छ ज झ ञ ile birlikte श य ünsüzleri de

bazı kaynaklara göre yer almaktadır.¹⁹ चटनी, छाती, जाती, झलक gibi kelimeleri bu ünsüzlerle başlayan kelimelere örnek gösterebiliriz. Bu ünsüzler çoğunlukla birbirlerinden sonra veya önce kullanıldığında sesletimde bir değişiklik göstermezler; fakat य ünsüzü için durum biraz farklıdır. Kelkar'a göre य ünsüzü çoğunlukla öncesinde aldığı ünlünün sesini takip eder ve kendisi çok hafif sesletilir, Türkçedeki gibi baskın sesletilmez. Örneğin, Kelkar'a göre Bhārtīy (भारतीय), Kshetrīy (क्षेत्रीय) ve Pāṇḍey पांडेय kelimelerinde य ünsüzü “i” ve “e” olarak sesletilir (Kelkar, 1968: 57).

Üstdamaksıl grup Hindī dilinde üçüncü gruptur. Damağın üst bölgesine dilin yerleştirilmesiyle elde edilen ट ठ ड ढ ञ ve ष ङ ढ sesleri bu gruba aittir. Bunlardan ट, ढ ve ङ harfleri Urdu diline geçmiş harflerdir (Özenç ve Bilik, 2007: 26). Bunlar Hindī dilinin yabancı dil olarak öğreniminde zorlayıcı ve yeni sesler olacaktır, bu sebeple bol bol üzerinde çalışılması gereken seslerdir. Bu sesler doğru sesletilmediği takdirde konuşucunun yabancı dil olarak Hindīyi öğrendiği de göz önünde bulundurulduğunda iletişimde çok büyük kopukluklar olmayacaktır; fakat yine de küçük anlam karışıklıkları yaşanabilir. Hindī dili öğreniminde bu sesler hemen sesletilemeyebilir, çünkü bu seslerin sesletilebilmesi için bol bol uygulamaya ve zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Üstdamaksıl ünsüzlerin sesletiminde yabancılar tarafından yapılan en büyük hata ise bu sesleri doğru sesletebilmek amacıyla gereğinden fazla damaksı sesletmeleri kullanmalarıdır. Özünde bu sesler yabancıların düşündüğü kadar ‘damaksıl’ değildir ve çok keskin olmayan, öne çıkmayan bir ses olarak rahatça çıkarılır. Gereğinden fazla damaksıl sesletildikleri takdirde kelimedeki ve doğal olarak cümledeki vurguyu ve dikkati oraya toplamak doğallığı bozmaktadır, bu sebeple mümkün olduğunca anadil konuşucularını dinleyerek onların seslettiği gibi sesletmeye çalışmak gerekmektedir. Bu

¹⁹ The Ohio State Üniversitesinin Spoken English programındaki interaktif uluslararası fonetik alfabe tablolarından bahsedilmektedir. <https://ielp.ehe.osu.edu/sep/interactive-ipa-charts/>

sesler daha önce bahsettiğimiz gibi tek başına sesletimde zorlayıcı bir unsur olabilirken diğer ünsüzlerle birlikte kullanıldığında da bazı kelimelerde zorlayıcı olabilmektedirler. Örneğin पंडित kelimesinde üstdamaksıl sesi diş sesi takip etmektedir. Tüm bu farklı seslerin art arda gelmesiyle dilin ağız içerisindeki hareket modellerini öğrenmek doğal olarak biraz zaman alacaktır. Örneğin ढ़ (ṛa) ünsüzünden sonra र (ra) ile başlayan bir kelimenin gelmesi yani biri üstdamaksıl biri dişil olmak üzere iki farklı sesletim bölgesine sahip r sesinin art arda gelmesi özellikle hızlı konuşmalarda yer yer zorlayıcı olabilmektedir; çünkü bu tip durumlarda dil, ağız içinde hızlı bir şekilde bir nevi çarpıtılarak kullanılır ve bu öğrenilmesi zaman alan bir durumdur. ढ़ ünsüzünden sonra र ünsüzünün geldiği durumlarda da bazen yabancı konuşucular ढ़ ünsüzünün kendi dillerinde bulunmamasından dolayı ढ ünsüzünü farkında olmadan sesletebilir. Örneğin başlangıç seviyesindeki bir Türkçe konuşucusu için टमाटर को बड़े बड़े टुकड़ों में काट रहा हूँ gibi üstdamaksıl sesleri fazlasıyla bulduran bir cümleyi sesletmek zor olabilir.



Şekil-5) Üstdamaksıl Ünsüzlerin Sesletim Bölgesi²⁰

²⁰https://www.researchgate.net/figure/Two-stages-in-the-production-of-a-retroflex-flap-the-retroflex-onset-left-and-the_fig5_27685668

Dişsil ünsüzler de diğer gruptaki ünsüzler gibi temel beş ünsüzden yani त थ द ध न ünsüzlerinden oluşmaktadır, fakat fonetik göz önünde bulundurulduğunda स ज़ र ल ünsüzleri de dahil olmaktadır. Bu ünsüzler dişsil ünsüzler olup ön üst dişin biraz üst bölgesine dilin yaslanarak ve dilin ucunun ön üst dişlere temas etmesiyle sesletilir. Bu ünsüzlerden त द स ज़ र ल न yani patlamalı ünsüzler hariç hepsi Türkçede birebir bulunmaktadır, bu sebeple bu seslerin öğreniminde zorluk yaşanmamaktadır. Talvār (तलवार), thālī (थाली), dānā (दाना), dhakelnā (धकेलना), nānī (नानी), ronā (रोना), lassī (लस्सी) ve sāchā (साझा) gibi sözcükleri dişsil sesle başlayan sözcüklere örnek olarak verebiliriz.

Dudaksıl sesleri oluşturan grupta temel olarak yine beş sestem oluşsa da birkaç farklı ünsüz de fonetik olarak bu gruba dahil edilmektedir. प फ ब भ म karakterlerini ve व karakterini dudaksıl grup içerisinde inceleyebiliriz; bu ünsüzlerden फ ve व alt dudağın üst dişe değdirilmesi yardımıyla telaffuz edilirken kalan diğer ünsüzler iki dudağın kullanımıyla sesletilir. Bu gruptaki patlamalı ünsüzler (फ-भ) hariç tüm ünsüzler Türkçede aynı şekilde bulunmaktadır; bununla birlikte फ karakteri de bu grupta bulunmaktadır. Bu ünsüzlerle başlayan kelimeler için pyālā (प्याला), phasal (फसल), bāgh (बाघ), bhāvnā (भावना), ve manushya (मनुष्य) sözcüklerini örnek olarak verebiliriz.

Bunun dışında ह ünsüzünü nefes sesi, gırtlak sesi, hışırta sesi veya patlama sesi gibi birkaç isimle görmek mümkündür. Direkt olarak Türkçedeki “h” harfi ile aynı sesletime sahiptir. Fazla nefesli ve güçlü sesletildiği takdirde ख ile karışabileceğinden temiz sesletmeye dikkat edilmelidir. ख ünsüzünden bahsetmişken क ख ग ज़ फ़ beşlisinden yani Arapça-Farsça-Türkçe kökenli [olan ve Urdu dilinin oluşumunda etkin rol oynamış] kelimelerden geçen seslerden de biraz bahsedelim. Aslında Hindī dilinde

hem yazımda hem sesletimde bu nokta kuralı pek uygulanmaz. Urdu diline hâkim kişilerin bu sesleri doğru seslettiklerini görebilmek mümkündür. Aydın'a göre ڦ (ق) sesi, aslında Türkçede eskiden kullanılan fakat bugün kullanılmayan bir sestir (Aydın, 2023: 28). Geriye kalan ڦ ڦ ڦ karakterleri ise Türkçede “ğ”, “z” “f” harflerine yakın sesletilir ve Farsça-Arapça kökenli kelimelerde sık sık kullanılmaktadır; fakat zaman zaman Türkçede bu yakın seslerin bulunması bu seslerin kolayca sesletileceği anlamına gelmeyebilir. Örneğin ڦ ünsüzünün sesletimi için Bailey, gırtlakta bir çeşit kasılma ile çıkarılan bu sesin sadece bir Hintli tarafından öğrenilebileceğini, fakat ölçünlü (standart) dilde fazla kullanılmaması sebebiyle özel bir çaba gösterilmeden de geçirilebileceğini belirtir (Bailey, 1938: 204).

2.2.3 Patlamalı Ünsüzler

Patlamalı sesler, nefesli sesler olarak da çevrilmektedir. Bu sesler herhangi bir ünsüzün sesletiminde belirli bir hava akışının belirli dozda ve ses yüksekliğinde çıkmasıyla oluşur. ख घ छ झ ठ ढ थ ध फ भ ढ ünsüzleri Hindî dilinde patlamalı ünsüzler olarak bilinmektedir ve her zaman patlamalı sesletilmektedirler. Bu patlamalı ünsüzlerin sesletimi konusunda özellikle anadilinde patlamalı ses bulunmayan Türkçe konuşucularının özel olarak çaba sarf etmeleri gerekir ve bu ünsüzleri doğru sesletmedikleri durumda farklı bir kelime söylemiş olurlar. Örneğin चाल (Hamle) kelimesindeki चा (च) karakteri patlamalı sesletildiğinde yani चा (छ) olarak sesletildiğinde süzmek, elemek anlamına gelen छालना fiilin birinci tekil şahıs emir kipi yani छाल sesletilmiş olunur. Deri (खाल) yerine zaman (काल), tabak (थाली) yerine alkış (ताली) veya kaçmak/bölüm (भाग) yerine bahçe (बाग) anlamı taşıyan bu ve bunlar gibi birçok kelime sesletim hataları sebebiyle karıştırılmaktadır. Patlamalı ünsüzlerin वर्णमाला

yani yazı sistemindeki karakter sırasındaki konumunu öğrenmek bu ünsüzlerin öğrenilmesini kolaylaştırabilir. Çoğu ünsüzün kendisinden sonra patlamalı ünsüz hali gelir. Örneğin क ünsüzü ardından ख patlamalı ünsüzü alır ve ikisi arasındaki tek sesletim farkı patlamadır, bunun dışında hiçbir sesletim farkı yoktur. ग ünsüzünden sonra घ yazılır ve bu takip च, छ, ज, झ, ट, ठ, ड, ढ, त, थ, द, ध, प, फ, ब, भ, ड़, ढ़ olmak üzere devam eder. Hint dilleri fonetiğinde bu sırayı bilmek önemlidir.

Hint dilleri fonetiğinde en belirleyici ve öne çıkan ses tiplerinin üstdamaksıl ve patlamalı sesler olduğundan daha önce bahsetmiştik, bu sebeple bu ünsüzlerin önce tek başlarına, ardından kelime ve takibinde cümle içinde çeşitli çalışmalar yardımıyla çalışılması büyük önem taşımaktadır. Dil öğreniminde kelime öğrenimi bazen (çoğunlukla dile aşına olunmayan başlangıç seviyelerinde) hafızayı zorlayıcı olabilmektedir. Hangi kelimedeki hangi sesin patlamalı olduğu eğer karıştırılıyorsa öğrenci o kelimeyi yazarak da çalışabilir, böylece beyin kelimeyi resim gibi kodlayarak patlamalı ünsüzlerin hangi kelimedeki kullanıldığını öğrenecektir; diğer yandan bu ünsüzlerin sesletimiyle ilgili çalışmaların öğrenci tarafından yapılması her halükârda gerekmektedir. Sesletimi doğrulamak amacıyla çeşitli tekniklerin bulunmasıyla birlikte yeni ve özgün teknikler de öğrenci tarafından geliştirilebilir. Patlamalı ünsüzlerde sesletimi doğrulamak ve doğru telaffuzdan emin olmak adına iki parmağın dudak ucuna götürülerek hava akışını kontrol etmek kullanışlı bir tekniktir; bununla birlikte hava akışı için diyaframı el yardımıyla kontrol etmek de başka bir etkili olabilecek tekniktir. Tüm bunlara rağmen öğrenciye en büyük yardımcı dokunacak unsur dinleme çalışmalarında aldığı veri girdi sayısı olacaktır. Anadil konuşucularını bol bol dinleyerek onların patlamalı ünsüzleri ne derece şiddetle ve nasıl bir hava akışı yardımıyla seslettiklerini incelemelidir; çünkü öğrenci hava akışında fazla şiddet uygulayarak patlamalı ünsüzleri sesletirse doğallıktan uzak olmakla birlikte ह sesini de sesletebilir. Patlama sesiyle karakterin kendi telaffuzu

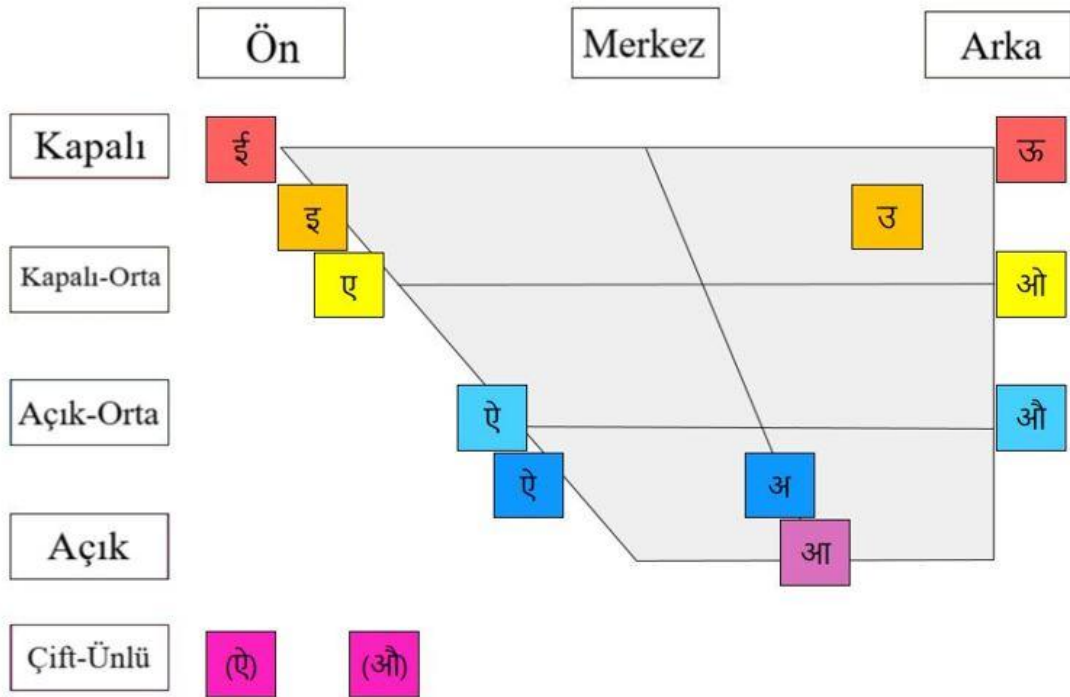
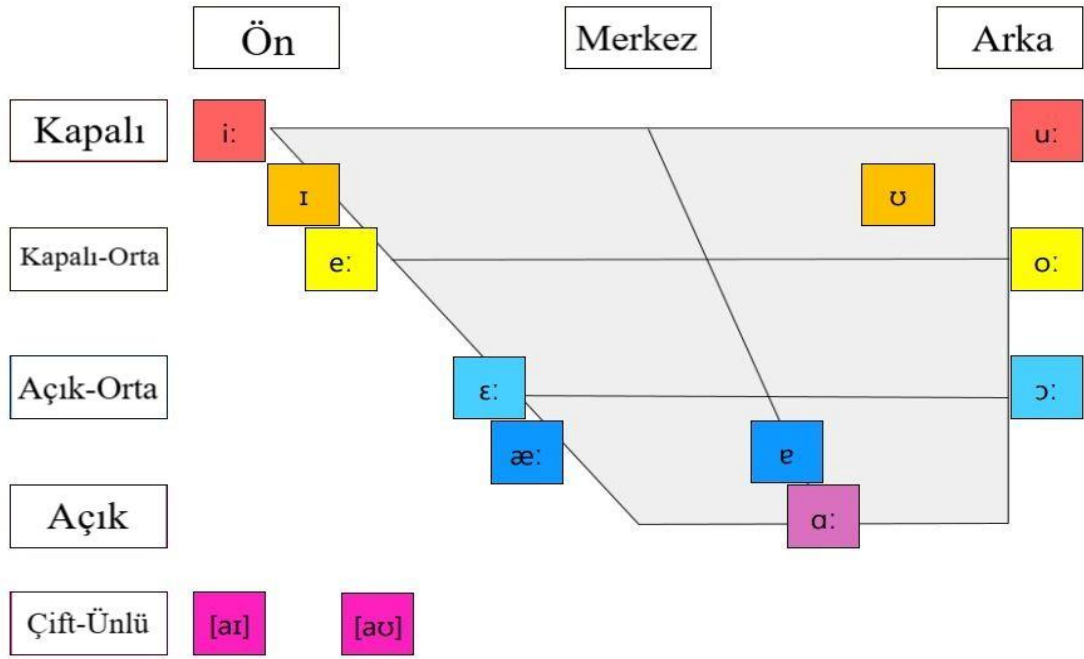
arasında çok zaman geçerse \bar{h} sesi sesletilir, bu sebeple zamanlama, şiddet ve teknik gibi birçok unsur patlamalı ünsüzlerin sesletiminde büyük önem taşımaktadır.

2.2.4 Hindî Karakterlerin IPA ile Gösterimi

	Dudaksıl	Dişsil Dudaksıl	Dişsil	Dişyuvasil	Artdişyuvasil	Üstdamaksıl	Damaksıl	Artdamaksıl	Gırtlaksıl
Patlamalı	p b p ^h b ^h		ṭ ḍ ṭ ^h ḍ ^h			ṭ ḍ ṭ ^h ḍ ^h		k g k ^h g ^h	
Yarı Kapantılı					tʃ dʒ tʃ ^h dʒ ^h				
Nazal	m			n				ŋ	
Çarpmalı				r		ɽ ɽ ^h			
Sürtünmeli		f		s z	ʃ				h
Sürtünmesiz		v					j		
Yan Sürtünmesiz				l					

Şekil-6) Hindî Dilinde Ünsüzlerin IPA ile Gösterimi (International Phonetic Association, 1999: 100)

Uluslararası fonetik alfabe, dil öğreniminde fonetik açılarından kolaylık sağlayabilir. Hindî dilindeki seslerin uluslararası fonetik alfabede karşılıkları çeşitli semboller yardımıyla gösterilmektedir. Uluslararası fonetik alfabede Hindî dilindeki patlamalı ünsüzler, karakterin sağ üst tarafına küçük bir “h” sembolü eklenmesiyle gösterilmektedir; öte yandan üstdamaksıl sesleri karşılamak için karakterin altına yatay bir sembol eklenmektedir. Uluslararası fonetik alfabede bu tip sembollerle Hindî dilindeki seslerin karşılanması bu dildeki sesleri tanımada kolaylık sağlayabilir; bununla birlikte Türkçedeki seslerin uluslararası fonetik alfabede kullanımından yola çıkarak iki dildeki sesler karşılaştırılarak incelenebilir.



Şekil-7) Hindî Dilinde Ünlülerin IPA ile Gösterimi

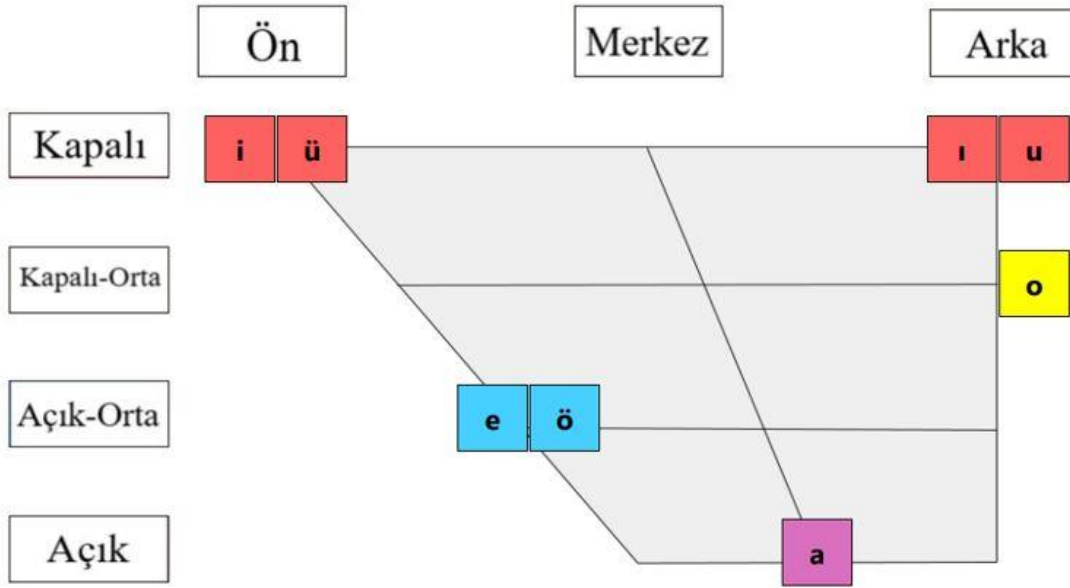
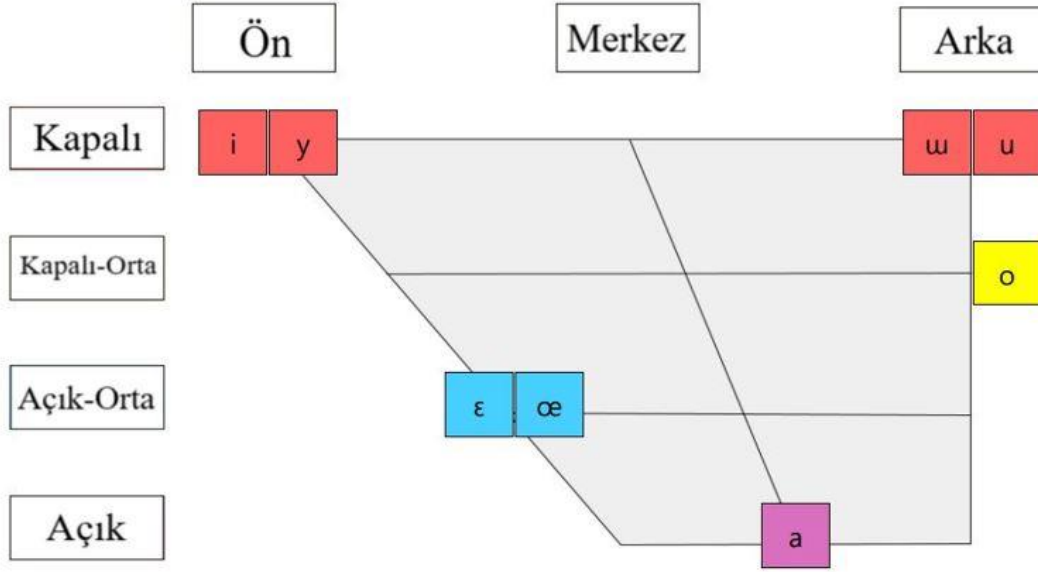
https://ielp.ehe.osu.edu/files/2022/08/Hindi_IPA.pdf

	Dudaksıl		Dişsil Dudaksıl		Dişyuvasıl		Üst Damaksıl		Damaksıl		Art Damaksıl		Gırtlaksıl	
Patlamalı	p	b			t	d	ʈ	ɖ			k	g		
Nefesli Patlamalı	p ^h	b ^h			t ^h	d ^h	ʈ ^h	ɖ ^h			k ^h	g ^h		
Yarı Kapantılı									t̪	d̪				
Patlamalı Yarı Kapantılı									t̪ ^h	d̪ ^h				
Sürtünmeli	[ɸ]		f	[v]	s	z	[ʃ]		ʃ		x	ɣ	[h]	ɦ
Nazal		m				n		[ŋ]		[ɲ]		[ŋ]		
Çarpmalı						r		[ɽ]						
Patlamalı Çarpma						[r ^h]		[ɽ ^h]						
Yan Sürtünmesiz		[w]		ʋ		l			j					

	Dudaksıl		Dişsil Dudaksıl		Dişyuvasıl		Üst Damaksıl		Damaksıl		Art Damaksıl		Gırtlaksıl	
Patlamalı	प	ब			त	द	ट	ड			क	ग		
Nefesli Patlamalı	फ	भ			थ	ध	ठ	ढ			ख	घ		
Yarı Kapantılı									च	ज				
Patlamalı Yarı Kapantılı									छ	झ				
Sürtünmeli	(फ)		फ	(व)	स	ज़	ष		श		ख	ग	(ह)	ह
Nazal		म				न	(ण)		(ञ)		(ङ)			
Çarpmalı						र	(ड़)							
Patlamalı Çarpma						(र)	(ढ़)							
Yan Sürtünmesiz		(व)		व		ल			य					

Şekil-8) Hindî Dilinde Ünsüzlerin IPA ile Gösterimi

https://ielp.ehe.osu.edu/files/2022/08/Hindi_IPA.pdf



Şekil-9) Türkçede Ünlülerin IPA ile Gösterimi

https://ielp.ehe.osu.edu/files/2022/08/Turkish_IPA.pdf

	Dudaksıl		Dişsil Dudaksıl		Dişyuvasıl		Art Dişyuvasıl		Damaksıl		Art Damaksıl		Küçük dil Ünsüzü		Gırtlaksıl	
Patlamalı		b				d				j		g	[q]			
Nefesli Patlamalı	p ^h				t ^h					c ^h		k ^h				
Yarı Kapantılı							t̪	d̪								
Sürtünmeli	[ɸ]	[β]	f	v	ʃ	z	ʃ	z	[ç]		[x]	[ɣ]				h
Nazal		m				n										
Çarpmalı						r										
Yakınsak		β								j		[w]				
Yan Yakınsak						ɫ				ɫ						

	Dudaksıl		Dişsil Dudaksıl		Dişyuvasıl		Art Dişyuvasıl		Damaksıl		Art Damaksıl		Küçük dil Ünsüzü		Gırtlaksıl	
Patlamalı		<i>b</i>				<i>d</i>				<i>g</i>		<i>g</i>	<i>(k)</i>			
Nefesli Patlamalı	<i>p</i>					<i>t</i>				<i>k</i>		<i>k</i>				
Yarı Kapantılı							ç	c								
Sürtünmeli	<i>(f)</i>	<i>(v)</i>	<i>f</i>	<i>v</i>	<i>s</i>	<i>z</i>	ş	j	<i>(h)</i>		<i>(h)</i>	<i>(ğ)</i>				<i>h</i>
Nazal		<i>m</i>				<i>n</i>										
Çarpmalı						<i>r</i>										
Yakınsak		<i>(v)</i>								<i>y</i>		<i>(ğ)</i>				
Yan Yakınsak						<i>l</i>				<i>l</i>						

Şekil-10) Türkçede Ünsüzlerin IPA ile Gösterimi

https://ielp.ehe.osu.edu/files/2022/08/Turkish_IPA.pdf

3. DİLBİLGİSİ

3.1 Hindî Dilbilgisi Üzerine

Bu bölümde bir Türkçe konuşucusunun Hindî dili öğreniminde dilbilgisel unsurların öğreniminden bahsedilmiştir.

Bazı insanlar salt dilbilgisi öğrenmeleri durumunda dili anlayabileceklerini ve konuşabileceklerini düşünse de dilbilgisi, öğreniciye dil öğrenimi sürecinde dilin yapısını anlamasını kolaylaştıran bir kılavuz gibidir. Kelime bazlı bakıldığında Türkçede dilbilgisi (dil + bilgi), bize dille ilgili bilgiler sunmaktadır. Hindî dilindeyse bir şeyi iyi anlamak, kavramak anlamına gelen vyākaraṇ (व्याकरण) kelimesi, वि + आ + करण birleşimlerinden oluşmaktadır ve dilbilgisi anlamında kullanılmaktadır (Guru, 2009: 21).

Türk öğrenciler, Hindî dili öğreniminde dilbilgisine, cümle kurma ve kelime öğrenme gibi konuları çalışmaya başladıklarında çoğunlukla Hindî ve Türkçe arasında büyük oranda biçimbilimsel ve sözdizimsel benzerlikler bulmaktadırlar. Böylece seviyesini gözetmeksizin, kelime öğreniminde ortak kelimeler görmesi, öğrencinin bu durumu anadiliyle bağdaştırarak dile yaklaşımını olumlu etkilemektedir ve bazı kavramların öğreniminde şüphesiz kolaylık sağlamaktadır. Çünkü başlangıç seviyesinde dil öğreniminde kelimelerin sık sık unutulup tekrar öğrenilmesi yaygın bir durum olmakla birlikte bu bazen öğrenciler için zorlayıcı ve sabır gerektiren bir süreç olabilir. Türkçe ve Hindî arasında sözdizimsel olarak büyük benzerlik bulunmaktadır ki bu da öğrencinin (başlarda anadilinden belki yardım alarak) hedef dilinde düşünebilmesini büyük oranda kolaylaştırır. Bu duruma ikileme kullanımlarını ve kişi zamirinin veya zaman belirten kelimenin başta kullanılıp होना yardımcı fiilinin cümlenin sonunda ilgili zamana çekilerek fiile eklenmesini örnek gösterebiliriz. Örneğin “Ben dün gidiyordum” cümlesi için मैं कल

जा रहा था। şeklinde bir cümle kurulacaktır ve burada cümlenin ögeleri Türkçeye tamamen aynı sırada kullanılmıştır. Türkçedeki kadar olmasa da Hindî dilinde adlaşmış sıfat kullanımları (özellikle hitapta) yine benzerliklere sahiptir, bununla birlikte sıfatların isimleştirilmesinde kullanılan ekler yine Türkçedeki kullanıma benzerdir. Farsçadan geçen eklerin kelime anlamı üzerindeki etkileri de yine iki dilde benzer olarak bulunmaktadır, hatta bazı durumlarda tamamen aynıdır. Başka bir benzerlik örneği olarak ettirgen cümle yapılarını da örnek vermek mümkündür. Daha türetilebilecek olan bu örneklerin çoğu bu iki dilde de mevcuttur ve bu da (öğrencinin anadilinin bu iki dilden biri olmak kaydıyla) bu dillerin öğreniminde şüphesiz kolaylık sağlamaktadır. Dilbilgisel farklılardan bahsedecek olursak Türkçe bilindiği üzere cinsiyet bildiren bir dil değildir ve Hindî dili iki farklı cinsiyet bildiren bir dildir. Hindî dilinde eril ve dişil olmak üzere (pulliᅅg ve strīliᅅg) iki cinsiyet vardır; bunlar sadece kelime kullanımında değil, fiil çekimi, geçmiş zamanda fiilin geçişli-geçişsiz kullanılması ve sıfat kullanımı gibi diğer dilbilgisel yapıları da etkilemektedir. Tüm bunlara rağmen cinsiyet konusunun Hindî dilbilgisi öğreniminde zorlayıcı bir unsur olduğu düşünülebilir, çünkü Hindî dili diğer yabancı dillerle mukayese edildiği taktirde çok az istisnaya sahip olan ve dilbilgisel kurallarına sadık kalan bir dildir; bu da çoğu dilsel yapının öğreniminde öğrenciye kolaylık sağlamaktadır. Şunu da belirtmemiz gerekir ki cinsiyet konusunda zorlayıcı unsurlar da yok değildir. Örneğin herhangi bir kelimenin cinsiyetinin ne olduğu ve cümledeki diğer ögelerle nasıl kullanılacağını öğrenmek kolaydır; fakat kelimenin bittiği karaktere göre tekillik-çoğulluk durumu veya edat alıp almaması gibi birkaç parametrenin de eklenmesiyle durumlar biraz karışabilmektedir. Hindî dili, farklılıklar açısından Türkçede hatta çoğu dilde bulunmayan birleşik fiil yapılarına da sahiptir. Bir eylemin gerçekleşmesinde eylemin nasıl gerçekleştiği veya gerçekleşen eylemden kimin etkilendiğine göre Hindî dilinde birleşik fiil kullanımları değişmektedir. Hindî dilinde birleşik fiilli bir cümleyi beş-altı farklı yolla yazabilirken cümle çevirisinde ilgili fiil

Türkçeye sadece geçmiş zamanda çekilerek çevrilecektir; böyle durumlarda ilave kelimeler ile fiilde vurgulanan anlamı vermek zorunda kalmaktayız. Başka bir farklı dilbilgisel yapı olarak को edatı, लगना ve पढ़ना fiilleri gibi birçok anlamı karşılayabilen özel fiilleri de örnek göstermek olanaklıdır.

Dilbilgisi öğretiminde kullanılan kaynaklar da öğrencinin dil öğreniminde etkin rol oynamaktadır; bu sebeple öğrencinin nasıl bir kaynak seçeceği önem taşımaktadır. Hindī gramerini öğrenmek için edinilebilecek kaynakların çoğu tabii ki İngilizce dilinde yazılmıştır. Burada önemli nokta bazı kitapların direkt olarak dil öğrenimi için yazılmamış olmasıdır. Bu tip çalışmaları üç farklı amaca hizmet eden üç kategoride inceleyebiliriz; klasik Sanskrit dilbilgisi çerçevesi dahilinde dili tanımlayan geleneksel dilbilgisi kitapları, fonolojik-morfolojik yapıları ve farklı dilbilimsel seviyelerde dilbilgisi yapılarının diakronik tanımlarının sunumuyla ilgili mukayeseli tarihsel dilbilgisi kitapları ve son olarak teorik çalışmalara katkıda bulunabilecek genellikle biçimbilim çalışılmış ve batı modellemelerine adapte edilmeye çalışılmış hem öğrenci hem öğretmen için faydalı olabilecek dil öğrenimi üzerine modern dilbilgisi kitapları (Koul, 2008: 8). Bu sebeple amaca göre kaynak seçimi dil öğreniminde muhakkak rol oynayacaktır. Tüm bu unsurlarla birlikte kaynakların yılı da önem taşımaktadır, çünkü eski kaynaklarda eski karakterlerin kullanımını görmek de mümkündür. Hindī dilini akademik veya tarihsel olarak çalışmayıp direkt dört temel beceri üzerinden öğrenmek isteyen biri için birkaç tane modern dilbilgisi kitabı edinmek faydalı olacaktır.

Türkçe ve Hindī dili arasında dilbilgisel benzerlikler, farklar ve kaynaklar hakkında kabaca bilgi sahibi olduğumuza göre şimdi Türkçeyi de göz önünde bulundurarak Hindī dili öğreniminde ve öğretiminde özellikle dikkat edilmesi gereken dilbilgisel yapıları daha detaylı inceleyebiliriz.

3.2 İsimler

Bilindiği üzere dünyada antik ve modern olmak üzere birçok dil cinsiyet bildirmektedir. Hindistan'da ise birçok dil eril, dişil ve nötr olmak üzere cinsiyetlere sahiptir. Cinsiyet bildiren dilsel yapıların bu kullanımını binlerce yıl önce de kullanılmaktaydı ve bugün de aktif olarak kullanılmaya devam etmektedir. Modern Hint dillerinde (istisnalarla birlikte) çoğunlukla kelimenin son karakterine göre cinsiyet belirlenmektedir. Bu durum örneğin hayvanlarda veya insanlarda cinsiyet vurgulayabilir; fakat cansız bir nesneyi ya da soyut bir kavramı da karşılıyor olabilir, bu sebeple kelimenin sahip olduğu dilbilgisel cinsiyetin 'cinsiyet' kavramıyla bir ilişkisi her zaman olmayabilir. Bunların dışında Hindî dilinde (ve diğer modern Hint dillerinde) bahsi geçen kelimenin boyutunu vurgulamak için cinsiyet kullanımı görülebilir, fakat bunlar hala 'neden' sorusunun cevabını somut ve kesin bir şekilde vermemektedir. Öğrenci bu noktada akademik çalışma yapmayacaksa bu konunun nedenselliğine takılarak dili sorgulayarak, onunla kavga ederek dili kendisi için zorlaştırmamalıdır; çünkü her dil kendi özgün yapısına sahiptir ve diller her zaman sebep-sonuç ilişkisi içinde gelişmez. Dil, adeta su gibi konulduğu kabın şeklini alan ve her saniye birçok parametreye bağlı olarak evrimleşen doğal bir mekanizmadır.

Hindî dilinde isim kullanımında eril ve dişil (पुल्लिंग-स्त्रीलिंग) olmak üzere iki cinsiyet vardır. Bunlar da kendi içinde ismin son karakterine göre, ismin tekillik-çoğulluk durumuna göre ve edat alıp almamasına göre değişiklik göstermektedir. İsimlerin cinsiyetleri konusunda tam bir kural yoktur; bununla birlikte genelde sonu आ karakteriyle biten isimler eril; ई ile bitenler dişil olarak ayrılmaktadır, fakat sonu ünsüz ve उ/ऊ ünlüleriyle de biten isimler konusunda bir açıklama yoktur. Örneğin Koul, sonu आ ile biten eril isimler ve sonu आ ile bitmeyen; diğer eril isimler ve dişil isimler olarak üç farklı

grupta incelemiştir (Koul, 2008: 33). Kumar ise eril isimleri आ ile biten ve आ ile bitmeyen isimler olmak üzere gruplarda incelerken dişil isimleri अ ve आ; इ ve उ ile biten isimler olarak gruplandırmış ve incelemiştir (Kumar, 1994: 27-30).

Örneğin bayrak anlamına gelen Chaṇḍā (झंडा) erildir çünkü उ karakteri अ mātrāsı olarak uzun kullanılmaktadır; diğer yandan tehdit anlamına gelen dhamkī (धमकी) ise dişildir çünkü क karakteri ई mātrāsıyla birlikte kullanılmıştır. Bu kuralın dışında birçok istisna da bulunmaktadır yani आ sesiyle bitmesine rağmen dişil olan istisna kelimeler de mevcuttur; bunlara örnek olarak sınıf, hane, oda anlamında kullanılan kakshā (कक्षा), meclis anlamında kullanılan sabhā (सभा) ve dil anlamında kullanılan bhāshā (भाषा) isimlerini verebiliriz. ई sesiyle biten fakat eril olarak kullanılan su anlamına gelen pānī (पानी) kelimesini de istisnalardan biri olarak örneklendirebiliriz. Bu ses kurallarını göz önünde bulundururken ismin tekillik-çoğulluk durumunu ve herhangi bir edat alıp almamış olmasını da göz önünde bulundurmalıyız.

(Eril Tablo)	Tekil	Tekil + Edat	Çoğul	Çoğul + Edat
आ	-	ए + Edat	ए	ओं + Edat
Ünsüz	-	- + Edat	-	ओं + Edat
इ / ई	-	- + Edat	-	ओं + Edat
उ / ऊ	-	- + Edat	-	ओं + Edat

(Dişil Tablo)	Tekil	Tekil + Edat	Çoğul	Çoğul + Edat
आ	-	- + Edat	एँ	ओं + Edat
Ünsüz	-	- + Edat	एँ	ओं + Edat
इ / ई	-	- + Edat	याँ	ओं + Edat
उ / ऊ	-	- + Edat	एँ	ओं + Edat

Tablo-15) İsim Çekimleri Tablosu

Hindī dilinde çoğul isim kullanmak Türkçedeki gibi -ler/-lar ekini kullanmak kadar kolay olmayabilir, zira Hindī dilinde bir tekil ismi çoğul hale getirmek için ismin son karakterine, cinsiyetine ve edat alıp-almamış olmasına göre ए, ँ, याँ ओ ekleri eklenir. ए sesi आ ile biten eril isimlerin tekil + edat ve çoğul kullanımında kullanılırken ँ sesi आ, nsz ve उ/ऊ ile biten dişil isimlerin çoğul çekiminde kullanılır. याँ ekiyse इ/ई ile biten dişil kelimelerin çoğul çekiminde kullanılır ve isim ई ile bitiyorsa çekime girdiğinde इ'ye dönüşür. Bu ses değişimi birkaç çekimde yine gözlemlenmektedir. ओ ekiyse eril veya dişil olmak üzere cinsiyeti fark etmeksizin ismin çoğul ve edat almış halinde kullanılır.

Hindī dilinde çoğul isim kullanmak Türkçedeki gibi -ler /-lar ekini kullanmak kadar kolay olmayabilir; fakat çok farklı seslerin, istisnaların veya Devanāgarī yazı sisteminde yazım farklılıklarının olmamasından dolayı yine sistemini anlamak kaydıyla üzerine gerekli çalışmalar yapıldığı taktirde öğrenilmesi gayet mümkün bir konudur.

3.2.1 Eril İsim ekimleri

यह कमरा बहुत छोटा है।

(Yah kamrā bahut hotā hai)

Bu oda çok küçük.

Bu örnekte sonu आ ile biten eril kelimenin tekil hali gösterilmiştir. आ ile biten ismin tekil halinde herhangi bir değişiklik yapılmaz.

इस कमरे में कोई खिड़की नहीं है।

(Īs kamre men koī khir̥kī nahī hai)

Bu odada hiç pencere yok.

Bu örnekte आ ile biten eril kelimenin tekil ve edat almış hali gösterilmiştir. Bu durumda आ, edat almasından dolayı ए ünlüsüne dönüşmüştür. Bu ünlü, mātrā kuralları gereği ait olduğu karakterin üstüne sembol olarak gelmiştir.

उनके घर के बहुत सारे कमरे हैं।

(Unke ghar ke bahut sāre kamre hain)

Onların evinin birçok odası var.

Bu örnekte आ ile biten eril kelimenin çoğul hali gösterilmiştir. Bu durumda आ, çoğul kullanılan isme göre ए ünlüsüne dönüşmüştür. Çoğul çekimde de bu ünlü, mātrā kuralları gereği ait olduğu karakterin üstüne sembol olarak gelmiştir.

केवल दो कमरों की सफ़ाई की गयी है।

(Keval do kamron kī safāī kī gayī hai)

Sadece iki odanın temizliği yapıldı.

Bu örnekte आ ile biten eril kelimenin çoğul ve edat almış hali gösterilmiştir. Bu durumda आ, çoğul kullanılan edat almış isme göre ओँ şeklinde kullanılmıştır; ne var ki sonu ई ile biten isimlerin çoğul + edat çekiminde ओँ, यों şeklinde yazılmaktadır. “Sular” anlamına gelen çoğul ve edat almış isim “पानियों” şeklinde yazılmaktadır.

यह विश्वविद्यालय कितना बड़ा है!

(Yah vishvavidyālay kitnā barā hai!)

Bu üniversite ne kadar büyük!

Bu örnekte ünsüzle biten eril bir kelimenin tekil hali gösterilmiştir, bu durumda kelimedede hiçbir değişiklik olmaz.

इस विश्वविद्यालय में कई विभाग हैं।

(İs vishvavidyālay men kāi vibhāg hai)

Bu üniversitede birçok bölüm var.

Bu örnekte ünsüz ile biten eril bir kelimenin tekil ve edat almış hali gösterilmiştir ve bir önceki örnekteki gibi bu durumda da isim edat almasına rağmen herhangi bir çekime girmez.

विदेश में आपको ज़्यादा विश्वविद्यालय मिलेंगे।

(Videş men āpko zyādā vishvavidyālay milenge)

Yurt dışında daha çok üniversite bulacaksınız.

Bu örnekte ünsüz ile biten eril bir kelimenin çoğul hali gösterilmiştir. Ünsüzle biten eril isimler çoğul + edat formuna kadar çekime girmemeleri sebebiyle bu örnekte de isim herhangi bir çekime girmemiştir.

मैं आपको कुछ अच्छे विश्वविद्यालयों का नाम बता सकता हूँ।

(Main āpko kuçh açche vishvavidyālayon kā nām batā saktā hūn)

Size birkaç iyi üniversitenin adını verebilirim.

Bu örnekte ünsüz ile biten eril bir kelimenin çoğul ve edat almış hali gösterilmiştir. Edat alan ünsüzle biten eril bir isim sonuna -ओं eki alır ve mātrā kurallarına uygun şekilde yazılır.

मुझे प्यास लगी है, पानी पीना है।

(Muche pyās lagī hai, pānī pīnā hai)

Susadım, su içmem lazım.

Bu örnekte ई ile biten eril bir kelimenin tekil hali gösterilmiştir. İsim yalın halde kullanıldığından herhangi bir çekime girmemiştir

मेरा मोबाइल पानी में गिर गया।

(Merā mobāil pānī men gir gayā)

Telefonum suya düştü.

Bu örnekte ई ile biten eril bir kelimenin tekil ve edat almış hali gösterilmiştir. Bu örnekte de dilbilgisi kuralları gereği ई ile biten edat almış eril bir tekil kelime herhangi bir çekime girmez.

गहरे पानियों में डूब जाता हूँ, लहरों से लड़ता हूँ।

(Gehre pānīyon men ḍūb cātā hūn, lehron se laṛtā hūn)

Derin sularda boğuluyorum, dalgalarla savaşıyorum.

Bu örnekte ई ile biten eril bir kelimenin çoğul ve edat almış hali gösterilmiştir. Her çoğul ve edat almış isim gibi ई ile biten eril bir kelimenin çoğul + edat hali de sonuna औं ekini alır ve mātrā kurallarına uygun şekilde yazılır.

उस जंगल में एक भालू रहता था।

(Us cangal men ek bhālū rehtā thā)

O ormanda bir ayı yaşarmış.

Bu örnekte ऊ ile biten eril bir kelimenin tekil hali gösterilmiştir. İsimlerin cinsiyeti ne olursa olsun tekil halde kullanıldıklarında bir değişiklik göstermemelerinden dolayı bu isimde de herhangi bir ek kullanılmamıştır.

कहते हैं, उस भालू में बहुत शक्ति थी।

(Kehte hain, us bhālū men bahut śaktī thī)

Derler ki o ayı çok güçlüymüş.

Bu örnekte ऊ ile biten eril bir kelimenin tekil ve edat almış hali gösterilmiştir. ऊ ile biten edat almış ve tekil-eril isimler herhangi bir çekime girmemektedirler.

उसके जैसे और भी भालू उस वन में रहते थे।

(Uske caise aur bhī bhālū us van men rehte the)

Onun gibi başka aylar da o ormanda yaşamaktaymış.

Bu örnekte ऊँ ile biten eril bir ismin çoğul hali gösterilmiştir. ऊँ ile biten eril isimler çoğul halde herhangi bir değişikliğe uğramazlar, sadece çoğul + edat formunda bu isimlerde değişiklik görülmektedir.

उन सब भालूओं में एक बात पायी जाती थी।

(Un sab bhālūon men ek bāt pāyī cātī thī)

Tüm o aylarda bir ortak özellik varmış.

Bu örnekte ऊँ ile biten eril bir kelimenin çoğul ve edat almış hali gösterilmiştir. Eril ve dişil farketmeksizin tüm isimlerin çoğul + edat formlarında olduğu gibi -ओं eki ऊँ ile biten isimlerde de kurala uygun şekilde kullanılmaktadır.

3.2.2 Dişil İsim Çekimleri

यह मेरी भाषा है।

(Yah merī bhāshā hai)

Bu benim dilim.

Bu örnekte आँ ile biten dişil bir ismin tekil hali gösterilmiştir. İsmi'nin yalın halde kullanılması sebebiyle herhangi bir çekime rastlanılmamıştır.

कक्षा में कितने छात्र मौजूद हैं?

(Kakshā men kitne chātr maucūd hain?)

Sınıfta kaç öğrenci var?

Bu örnekte आ ile biten dişil bir ismin tekil ve edat almış hali gösterilmiştir. आ ile biten dişil-tekil isimler herhangi bir edat aldıklarında değişikliğe uğramazlar; bu da dişil isimleri eril isim çekimlerinden ayıran önemli bir unsurdur, çünkü eril-tekil isimler edat aldıklarında ए sesini almaktadır.

मालाएँ कितने में बिकती हैं?

(Mālāen kitne men biktī hain?)

Çelenkler kaç paraya satılıyor?

Bu örnekte आ ile biten dişil bir ismin çoğul hali gösterilmiştir. आ ile biten dişil isimler çoğul hallerinde चन्द्रabinduyla birlikte kullanılan ँ sesini alırlar. ँ sesi, eril isim çekimlerinde görülmemektedir bu da bu çekimin dişil isimlere ait bir çekim olduğunu ifade eder.

भाषाओं की लिपियाँ भिन्न-भिन्न प्रकार की होती हैं।

(Bhāshāon kī lipiyān bhinn-bhinn prakār kī hotī hain)

Dillerin çeşit çeşit yazı sistemleri vardır.

Bu örnekte आ ile biten dişil bir kelimenin çoğul ve edat almış hali gösterilmiştir. Her isimde olduğu gibi çoğul + edat formunda isim sonuna -ओं ekini almıştır, burada yazımda

dikkat edilmesi gereken husus आ ile biten edat almış dişil-çoğul isimlerde -ओं ekinin य kaynaştırma eki olmadan yazılmasıdır.

मंत्री की बात गलत थोड़े ही है

(Mantrī kī bāt galat thore hī hai)

Bakanın söylediği yanlış değil.

Bu örnekte ünsüz ile biten dişil bir kelimenin tekil hali gösterilmiştir.

सड़क पर एक बिल्ली सो रही है।

(Sarak par ek billī so rahī hai)

Sokakta bir kedi uyuyor.

Bu örnekte ünsüz ile biten dişil bir ismin tekil ve edat almış hali gösterilmiştir. Ünsüzle biten dişil isimler tekil + edat formunda herhangi bir ek almazlar. Bu açıdan eril isimlerin çekimine benzerlik göstermektedir.

ये रातें कैसे गुज़रेंगी।

(Ye rāten kaise guzrengī)

Bu geceler nasıl geçecek.

Bu örnekte ünsüz ile biten dişil bir ismin çoğul hali gösterilmiştir. Ünsüzle biten dişil isimler çoğul halinde son ses एँ sesine dönüşür ve mātrā kuralları dahilinde ünsüzün üstüne yazılarak belirtilir. Bu tip bir çekim ismin cinsiyetinin dişil olduğunu açık bir şekilde belirtmektedir, çünkü ünsüzle biten eril isimler çoğul hallerinde herhangi bir

değişikliğe uğramazlar, oysaki ünsüzle biten dişil isimlerin çoğul halinde ए dönüşümü görülmektedir.

तुम्हारी बातों पर भरोसा नहीं कर सकता मैं।

(Tumhārī bāton par bharosā nahīn kar saktā main)

Söylediklerine güvenemem ben.

Bu örnekte ünsüz ile biten dişil bir kelimenin çoğul ve edat almış hali gösterilmiştir. Burada -ओं ekinin kullanılmasıyla birlikte ünsüze eklenmesi sebebiyle mātrā kuralları dahilinde sembol olarak yazımı önemlidir.

आपकी बेटी कितनी साल की है?

(Āpkī beṭī kitnī sāl kī hai?)

Kızınız kaç yaşında?

Bu örnekte ई ile biten dişil bir ismin tekil hali gösterilmiştir. Herhangi bir dilbilgisel etkileşime girmemesi sebebiyle bir eke rastlanılmamaktadır.

पवित्र नदी में नहाने के फ़ायदे

(Pavitra nadī men nahāne ke fāyde)

Kutsal nehirde yüzmenin faydaları.

Bu örnekte ई ile biten dişil bir ismin tekil ve edat almış hali gösterilmiştir. ई ile biten dişil bir ismin tekil + edat formunda bir değişiklik görülmemektedir.

लड़कियाँ बगीचे में खेल रही हैं।

(Laṛkiyān bagīche men khel rahī hain)

Kızlar bahçede oynuyor.

Bu örnekte ई ile biten dişil bir ismin çoğul hali gösterilmiştir. ई ile biten dişil isimler, çoğul hallerinde sonlarına -याँ eki alırlar ve ismin sonundaki ई, kısa i yani इ sesine dönüşür.

बच्चियों को लेकर मंदिर के यहाँ आना।

(Baççiyon ko lekar mandir ke yahān ānā)

Çocukları alıp tapınağın oraya gel.

Bu örnekte ई ile biten dişil bir kelimenin çoğul ve edat almış hali gösterilmiştir. Tüm çoğul + edat formundaki isimlerde olduğu gibi burada da -ओं ekinin kullanılmasıyla birlikte mātrā kuralları uygun şekilde yazıldığını görmek mümkündür.

भारत में ६ ऋतु होती है।

(Bhārat men che ritu hotī hai)

Hindistan'da altı mevsim vardır.

Bu örnekte उ ile biten dişil bir ismin tekil hali gösterilmiştir. Tüm isim çekimlerinde görüldüğü üzere bu örnekte de yalın halde yani sadece tekil formda dişil bir ismin çekiminde bir değişiklik görülmemektedir; öte yandan kendisinden sonra gelen होना fiili dişil çekilmiştir.

ऋतु में परिवर्तन पृथ्वी की किस गति के कारण होता है?

(Ritu men parivartan prithvī kī kis gati ke kāraṇ hotā hai?)

Mevsimde deḡīşiklik Dünya'nın hangi hareketi sonucu oluşur?

Bu örnekte उ ile biten diṡil bir ismin tekil ve edat almış hali gösterilmiştir. उ ile biten diṡil-tekil bir isim edat alsa dahi bir çekime girmemektedir.

ऋतुँ क्योँ बदलती हैं?

(Rituen kyon badaltī hain?)

Mevsimler neden deḡīřir?

Bu örnekte उ ile biten diṡil bir ismin çoḡul hali gösterilmiştir. उ ile biten diṡil isimler çoḡul hallerinde sonlarına -ँ ekini alırlar. Bu durumda bu ek, kelimenin son karakterine mātrā kuralları dahilinde birleşmeden ayrı yazılır.

ऋतुओं के नाम संस्कृत में क्या है?

(Rituen ke nām Sanskrit men kyā hai?)

Mevsim adları Sanskrit dilinde nedir?

Bu örnekte उ ile biten diṡil bir kelimenin çoḡul ve edat almış hali gösterilmiştir. Her çoḡul + edat formundaki isim gibi bu örnekte de – ओँ eki ismin sonuna eklenmiştir.

3.3 Sıfatlar

Dil öğreniminde konuşucunun kendisini ifade edebilme becerisini geliştirmede kelime öğrenimi dahilinde sıfatlar önemli rol oynamaktadır. Cansız bir nesneyi veya soyut bir kavramı nitelemekle birlikte konuşma dilinde kullanılan sıfatlar duygu yansıtımı ve insani ilişkiler açısından önem taşımaktadır.

Hindî dilinde nitelediği ismin cinsiyeti ve çoğulluk durumuna göre zaman zaman isimle ses uyumuna girebilen sıfatları niteleme sıfatı, sayı sıfatı, miktar sıfatı ve soru sıfatı olarak gruplara ayrılmaktadır. Ancak, bunları आ ile bitenler ve उ / ई / ünsüz ile biten sıfatlar şeklinde de iki gruba ayırabiliriz. Bu tür bir ayırım da bize öğrenim açısından kolaylık sağlamaktadır. Sıfatların bittiği karaktere göre iki gruba ayrılmasının sebebi आ ile biten sıfatların ismin cinsiyeti ve çoğulluk durumuna göre ses uyumuna girmesi; diğer yandan उ / ई / ünsüz ile biten sıfatların ise hiçbir şekilde nitelediği isimle ses uyumuna girmemesidir. Örneğin “uzun kız” derken cinsiyet uyumundan dolayı लम्बा yerine लम्बी denirken “zeki kız” anlamına gelen बुद्धिमान लड़की derken बुद्धिमान sıfatı herhangi bir çekime girmez çünkü ünsüzle biten bir sıfattır. Koul, sıfatları çekime giren ve çekime girmeyen şeklinde iki gruba ayırmıştır; fakat hangi sıfatların çekime girip hangilerinin girmeyeceğinden bahsetmemiştir, bunların cinsiyet ve çoğulluğa göre çekime girdiklerinden ve ardından ne tip sıfatlar olduğundan bahsetmiştir (Koul, 2008: 81-84).

Sıfatların oluşturulmasında önemli bir diğer konu da olumsuz sıfat ekleridir. Hindî dilinde sıfatların kökeninin özel bir önemi yoktur; Sanskrit de olabilir, Urdu da olabilir. Bu olumsuz eklerden biri, Farsçadan geçen -be (बे / ے) eki (aynı zamanda बद् / ے eki); diğeryse Sanskritten geçen -a (अ) ekidir. İki ek de eklendiği sıfatı biçimce olumsuz kılar. Örneğin; sıradan, normal anlamına gelen साधारण sıfatının başına -a (अ) ekini eklersek

olağanüstü, sıra dışı anormal anlamına gelen असाधारण sıfatını elde ederiz. Farsçadan geçen yine Hindî sıfatlarda kullanılan -be (बे / بے) olumsuzluk ekine örnek verecek olursak yalancı, dürüst olmayan anlamına gelen बेईमान sıfatını örnek gösterebiliriz, öte yandan bu sıfat olumsuzluk eki olmadan kullanıldığında ईमानदार şeklinde “dürüst” anlamını vermektedir. İki örneğin dışında genel olarak Sanskrit ve Farsça-Arapça kökenli olmak üzere olumsuzluk, eksiklik, ile ve içinde gibi çeşitli anlamlar taşıyan yirmiden fazla sıfat ekleri Hindî dilinde kullanılmaktadır (Maharshi Dayanand Vishvavidyalay, 2003: 154). Türkçede de kullanılan -baz (बाज़) ekiyle hem Hindî dilinde hem Türkçede ve coğrafi olarak Türkiye-Hindistan arasında kalan çoğu ülkenin dilinde bu sıfatlar bir hayli kullanılmaktadır. Örneğin sihirbaz, küfürbaz, kumarbaz ve düzenbaz gibi herhangi bir ismin önüne gelen -baz (बाज़) ekiyle oluşan sıfatları Türkçede sık sık kullanılırken görmek mümkündür; diğer yandan Hindî dilinde de fazlasıyla kullanılmaktadır. Küfürbaz anlamına gelen gālībāz (गालीबाज़), sahtekâr anlamına gelen dhokhebāz (धोखेबाज़) ve argoda kullanılan çapkın anlamına gelen launḍiyābāz (लौंडियाबाज़) gibi kelimeleri örnek verebiliriz. Ayrıca, bu ek बाज़ी olarak kullanıldığında ilgili sıfatı isimleştirmiş olur. Bunu dışında -mān (-मान), -var (-वर) -ṣālī (-शाली), dār (-दार), -ī (-ई), -vān (-वान) ve ū (-ऊ) ekleriyle de birçok sıfat kullanılmaktadır. Koul, tam on altı tane sıfatlaştırıcı ekten bahsetmektedir (Koul, 2008: 85-88). Ayrıca, sıfatlar niteledikleri ismin tekillik-çoğulluk durumuna göre, edatlı kullanımına göre ve eril-dişil olmasına göre değişiklikler gösterebilmektedirler.

वह कितना लम्बा लड़का है देखो!

(Vah kitnā lambā laṛkā hai dekho!)

O ne kadar uzun (bir) çocuk baksana!

लड़की, eril bir isim olduğu için bu cümlede soru sıfatı ve niteleme sıfatı ismin eril cinsiyetine ve tekil olmasına göre uyumlu kullanılmışlardır.

वह कितनी लम्बी लड़की है देखो!

(Vah kitnī lambī laṛkī hai dekho!)

O ne kadar uzun (bir) kız baksana!

लड़की, dişil bir isim olduğu için bu cümlede soru sıfatı ve niteleme sıfatı ismin dişil cinsiyetine ve tekil olmasına göre uyumlu kullanılmışlardır.

हमारे गाँव में सारे के सारे लोग ईमानदार हैं।

(Hamāre gāonv men sāre ke sāre log īmāndār hain)

Bizim köyümüzde herkes dürüştür.

Bu cümlede ismin cinsiyetinin ve çoğul olup olmamasının veya edat alıp almamasının önemi yoktur çünkü ünsüz ile biten bir sıfat vardır ve bu sıfat hiçbir şekilde ses değişimine girmez.

3.4 İyelik Ekleri का-के-की

Hindī dilinde herhangi bir kişinin veya nesnenin sahiplik belirtebilmesi için iyelik ekleri veya zamirleri kullanması gerekmektedir. Hindī dilinde bu ekler ve zamirler, yine Hindī dilinde temel yapıtaşı görevi gören cinsiyet ve tekillik-çoğulluk durumunun aynı anda göz önünde bulundurulmasıyla oluşmaktadır. Bu iyelik ekleri, öngörülebilecek şekilde isim olmadan veya isimle birlikte cümlelerde kullanılabilir; bu duruma यह मकान उसका है। yerine यह मकान उस स्त्री का है। şeklinde örnek verebiliriz (McGregor, 1972:

9). Hindī dilinde (bazı dillerin aksine) iyelik ekleri ve zamirleri üzerine dikkat edilmesi gereken en önemli husus, kişinin veya nesnenin sahip olduğu şeyin cinsiyeti ve çoğulluk durumudur. Diğer anlamıyla arabasından bahsedecek bir kişinin biyolojik cinsiyetinin ne olduğunun cümlede önemi yoktur, çünkü cümlede iyelik ekleri veya zamirler kişinin sahip olduğu nesnenin yani arabanın cinsiyeti ve çoğulluk durumuna göre kullanılacaktır. Bu konuyla ilgili öğrenciler tarafından en çok karıştırılan nokta tam da burasıdır, çünkü Türkçe konuşucusu anadilinin cinsiyet bildirmeyen bir dil olmasından dolayı ve çoğunlukla ikinci bildiği dil İngilizcede de sahiplik zamirlerinin farklı şekilde kullanımlarından dolayı ilk etapta bunu herhangi bir dille bağdaştıramıyabiliyor. Hindī dilinde iyelik ekleri bir-iki kuralı takip etmesiyle ve istisna kullanımları olmamakla birlikte basit fakat sık çalışmalar yapılması durumunda öğrenci tarafından kısa sürede öğrenilebilecek bir konudur.

Hindī dilinde iyelik eklerini inceledikten sonra sahiplik zamirlerine de göz atabiliriz, fakat sahiplik zamirlerini anlayabilmek için önce iyelik eklerinin işlevini anlamamız gerekmektedir. Hindī dilinde diğer çoğu yapıda kullanıldığı üzere iyelik ekleri ve zamirlerinde de eril-tekil, eril-çoğul, dişil-tekil/çoğul yapıları kullanılmaktadır. Bu cinsiyet ve çoğulluk parametrelerine göre k̄a (का), ke (के) ve kī (की) olmak üzere üç iyelik eki bulunmaktadır. Eril-tekil kullanım için k̄a (का); eril çoğul için ke (के) ve dişil-tekil/çoğul kullanım için kī (की) kullanılmaktadır. Ayrıca, eril ve edat almış bir kelime için ke (के) kullanılmakla birlikte saygınlık anlamı katmak için de yine ke (के) iyelik zamiri kullanılmaktadır (Sreedharan, 2006: 25). Bu üç iyelik eki, yukarıda bahsettiğimiz üzere nitelediği kelimenin cinsiyeti ve tekillik-çoğulluk durumuna göre çekilmektedir, sonuç olarak sahip olan kişinin cinsiyeti ve çoğulluğuna göre değil; sahip olunan nesnenin cinsiyeti ve çoğulluğuna göre kullanılmaktadır. Birkaç örneği inceleyerek bu tanımı daha iyi anlayabiliriz.

शुभम की बिल्ली कहाँ गयी?

(Şubham kī billī kahān gayī?)

Şubham'ın kedisi nereye gitti?

İyelik eki sahip olunan nesneyi nitelediği için ve tek bir kediden bahsedildiği için dişil-tekil kullanımı yani kī (की) kullanımı görülmektedir.

ईशानी का घर कभी देखा तुमने?

(Īṣānī kā ghar kabhī dekhā tumne?)

İşani'nin evini hiç gördün mü?

Bu örnekte sahip olunan nesne eril-tekil bir kelime (घर) olması sebebiyle kā (का) iyelik eki kullanılmıştır.

Hindī dilinde iyelik eklerinin kullanımında genellikle sahip olan kelime önce yazılır, ardından iyelik eki alır ve sonrasında sahip olunan nesne yazılır. Günlük hayatın konuşma dilinde devrik cümleler doğrultusunda yer yer bu sıra değişmekte olsa da sorun teşkil etmemektedir, zira iyelik eki her zaman sahip olunan nesnenin cinsiyeti ve çoğulluk durumuna göre kullanılmaktadır.

कमरे के दरवाजे की डिजाइन कैसी लगी तुम्हें?

(Kamre ke darvāze kī dizāin kaisī lagī tumhen?)

Odanın kapısının dizaynını nasıl buldun?

Bu örnek cümlede ise iyelik ekleriyle ilgili küçük bir kural geçerliliğini görmekteyiz ki bu isim çekimleri gibi diğer dilbilgisel yapılarda da görülmektedir. Tekil ve eril bir kelimenin edat alması halinde eğer kā (का) kullanılmışsa, ke (के) iyelik ekine dönüşür. Bunu zincirleme tamlamalarda görmek daha olasıdır.

Kişi Zamiri	Eril-Tekil	Eril-Çoğul	Dişil-Tekil/Çoğul
मैं	मेरा	मेरे	मेरी
तू	तेरा	तेरे	तेरी
तुम	तुम्हारा	तुम्हारे	तुम्हारी
वह/यह	उसका/इसका	उसके/इसके	उसकी/इसकी
हम	हमारा	हमारे	हमारी
आप	आपका	आपके	आपकी
वे/ये	उनका/इनका	उनके/इनके	उनकी/इनकी

Tablo-16) Sahiplik Zamirleri²¹

Hindī dilinde sahiplik zamirleri ve iyelik eklerinin kullanımları bu şekildedir. Aşağıdaki karışık örnek cümleleri sahiplik zamirlerini ve iyelik eklerini daha iyi anlayabilmek için inceleyelim.

उनकी किताबें दार्शनिक पहलु से मुझे ठीक नहीं लगती।

“Onların kitaplarını ideolojik olarak doğru bulmuyorum.”

Bu örnekte “onların kitabı” anlamını karşılarken किताब kelimesinin dişil olmasından dolayı की iyelik eki kullanılmıştır. की iyelik ekinin nitelediği kelimenin tekil veya çoğul olması iyelik eki kullanımı açısından bir fark yaratmamaktadır.

²¹ Hindī dilinde sahiplik zamirleri dışında “kendi” anlamına gelen yine sahip olunan nesnenin cinsiyeti ve çoğulluk durumuan göre kullanılan apnā/apne/apnī (अपना/अपने/अपनी) kelimeleri, kişi zamirine göre değişiklik göstermemektedir.

मेरा वह मतलब नहीं था।

“Öyle demek istememiştim.”

Bu örnekte cümlede मतलब kelimesi eril ve tekil olduğu için को iyelik eki kullanılmıştır. Burada önemli husus iyelik ekinin मैं kişi zamiriyle birlikte kullanıldığında yazımda nasıl bir değişiklik gösterdiğiidir.

लगता है तुमने मेरे पत्र नहीं पढ़े।

“Sanırım mektuplarımı okumadın.”

Bu cümlede mektuplar yani “पत्र” kelimesi çoğuldur sadece ünsüzle bitmesine bakarak tekil veya çoğul olduğunu anlamak zor olacağından ve sayı sıfatı olmamasından dolayı tekillik-çoğulluk durumunu fiil çekiminden anlamaktayız. पढ़े şeklinde eril-çoğul çekilen bu fiil bize “पत्र” kelimesinin eril ve çoğul olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple के iyelik eki मैं kişi zamiriyle birlikte uygun yazım kuralına göre yazılmıştır.

3.5 को Edatı

Hindī dilinde bazı özel yapıların bulunduğundan bahsetmiştik; bunlar fiil, sıfat, cümle yapısı, isim veya edat olabilir. Diğer basit edatların yanı sıra को edatı, işlevsel çeşitliliği bir yana; çoğu cümlelerin dilbilgisel zeminini hazırlayan ve kullanımına göre fiilin de çekimini değiştirerek semantik farkları ortaya çıkaran bir yapıdır. Bazen uzun ve kompleks bir cümlelerin tüm çekimleri को edatının kullanılıp kullanılmamasına göre değişmektedir, bu sebeple को edatının işlevini anlamak dil kullanımı açısından çok büyük önem taşımaktadır.

Öncelikle को edatının en basit işlevi cümleye yönelme veya kullanılan fiile göre işaret anlamı katmaktır.²² Türkçedeki gibi yönelme halinde kullanılan bu edat, farklı yapılarda anahtar görevi görmekle birlikte çeşitli vurgular yapılabilmesine de olanak sağlar.

मैंने उसको बताया।

(Maine usko batāyā)

Ona anlattım.

Bu tip basit anlamlı cümlelerde को edatı her zaman cümleye yönelme anlamı katmaktadır.

तू उसको अस्पताल ले गया।

(Tū usko aspatāl le gayā)

Onu hastaneye götürdün.

Bu örnek cümlede ise को edatı kullanıldığı kelimeye işaret halini vermiştir.

McGregor (1972: 49), को edatının işaret veya yönelme anlamını vermesine rağmen konuşma dilinde anlamda belirsizliğe yol açmadığı sürece zaman zaman को'nun kullanılmadığını ve bundan dolayı belirsiz dolaysız nesne kullanımlarına dikkat çeker.

ये चिट्ठियाँ पढ़िए।

(Ye çitṭhiyān paṛhie)

Bu mektupları okuyunuz.

Bu örnekte görüldüğü üzere Türkçede bu tip cümlelerde her zaman yönelme hali kullanılırken Hindī dilinde McGregor'un da bahsettiği üzere को yapısı bazı cümlelerde

²² Bir yere gitme durumunda को edatı yönelme anlamı katmasına rağmen kullanılmaz.

kullanılmayabilir. Sreedharan (2006: 25) ise bu durumu को'nun cansız nesnelere için genellikle kullanılmasının gerekli olmadığından bahsederek açıklar.

को edatının daha karmaşık denilebilecek yapılarına geçmeden önce kişi zamirleriyle birlikte kullanıldığında nasıl değişikliklere yol açtığına tablo yardımıyla bir göz atalım.

Kişi Zamiri	को İle Kullanımı
मैं	मुझे / मुझको
तू	मुझे / मुझको
तुम	तुम्हें / तुमको
वह / यह	उसे / उसको- इसे / इसको
हम	हमें / हमको
आप	आपको
वे / ये	उन्हें / उनको - इन्हें / इनको

Tablo-17) को Edatının Kişi Zamirleri Üzerindeki Gösterimi

को edatının kişi zamirleri üzerindeki değişik halleri yukarıdaki tabloda verilmiştir. Değişime girdikleri hallerini ezberlemek başta öğrenci için zorsa değişme girmedikleri hallerini öğrenci ezberleyebilir, sonuçta ikisi de aynı anlamı taşımaktadır ve günlük hayatta anadil konuşucuları tarafından da karışık kullanılmaktadır. को edatıyla ilgili kişi zamirleri üzerinde nasıl uygulandığını ve temel işlevini öğrendiğimize göre şimdi en önemli birkaç yapısını birçok farklı fiil ve bağlam içerisinde inceleyebiliriz.

को edatı duyu, görüş, ihtiyaç, zorunluluk, kabiliyet ifade ederken ve zaman belirten ögelerle birçok fiille birlikte muhtelif bağlamlar dahilinde kullanılmaktadır. Çeşitli yapılarla birlikte kullanılırken bu edat cümlede kullanıldığı durumda fiil özneye göre değil; nesneye göre çekime girmektedir. Bu bağlamda bu edatın kullanıldığı cümlede özne arka plana düşerek nesne semantik ve dilbilgisel anlamda ön plana çıkmaktadır. Hindı dilini öğrenen başlangıç/orta seviyedeki kişiler için को edatıyla ilgili en önemli bilmeleri gereken hususlar bunlardır. şimdi kullanıldığı yapıları daha detaylı inceleyelim.

3.5.1 को Edatının Kullanıldığı Yapılar

को edatı birincil olarak होना, चाहिए, लगना, पड़ना ve ज़रूरत / आवश्यक gibi yapılarla birlikte kullanılarak cümle duyu, görüş, ihtiyaç ve zorunluluk anlamlarını veren bir edattır. को ‘nun cümlede kullanılması durumunda cümle, sırasıyla özne, को, (varsa nesne ve diğer ögeler), fiil ve ardından होना / चाहिए / लगना / पड़ना / ज़रूरत / आवश्यक şeklinde kurulabilir. Kumar, bu edatı kendi başlığı altında sadece işaret-yönelme hali anlamını incelemiş olsa da diğer dilbilgisel başlıklar içerisinde yaptığı modellemelerle bu edatın nerede nasıl kullanılacağını gayet net bir şekilde belirtmektedir (Kumar, 1994: 68). şimdi bahsettiğimiz yapıları örnek cümleler içerisinde inceleyelim.

मुझे उससे एक बात साझा करनी है।

(Muche usse ek bāt sāchā karni hai)

Onunla bir meseleyi paylaşmam lazım.

Bu örnekte को edatının kullanılmasıyla मैं öznesine göre değil; बात nesnesine göre fiil çekime girmiştir. “zne + को + fiil + होना” formülü bir eylemin yapılması gerektiğine işaret eden bir formüldür. Bu cümle baskın bir zorunluluk anlamı taşımamasından dolayı Türkçeye “yapmam lazım, yapmam gerek” şeklinde çevrilebilir.

Aynı formülde होना fiili yerine लगना fiilini kullanırsak yani Özne + को + (varsa nesne) + लगना” formülünü uygularsak duygu, görüş veya his belirtme ifadesi ortaya çıkacaktır. Örneğin:

मुझे उनकी राजनीतिक विचारधारा ठीक नहीं लगती।

(Muche uskī rācnītik viçārdhārā thīk nahīn lagtī)

Onun siyasi görüşünü tutmuyorum.

Bu cümlede bir görüş belirtildiği için Özne + को + (varsa nesne) + लगना” formülü uygulanmıştır. Cümledeki dişil bir kelime olan nesne (विचारधारा) olduğu için लगना fiili dişil çekilmiştir ve cümlede geriye kalan tüm ögeler özne ve fiil arasında konumlanmıştır.

Aynı formül üzerinde लगना yerine चाहिए kullanıldığında cümlede ihtiyaç anlamı ortaya çıkmaktadır. İhtiyaç anlamı belirtirken kullanılan चाहिए yapısı zaten birçok başlangıç seviyesindeki öğrenciye tanıdık gelecektir; burada önemli husus, bu yapının kullanıldığı cümlede öznenin को edatı almasıdır ve dolayısıyla geçmiş zaman veya gelecek zamanda çekildiğinde होना fiilinin yine nesnenin cinsiyeti ve çoğulluğuna göre çekileceğidir.²³ Aşağıdaki şekilde örnek cümle kurabiliriz:

वे बोले कि मुझको ज़्यादा भूगोल पढ़ना चाहिए।

(Ve bole ki muchko zyādā bhūgol paṛhnā çāhie)

Onlar daha çok coğrafya çalışmam gerektiğini söyledi.

Bu cümlede coğrafya anlamına gelen भूगोल eril ve tekil bir kelime olduğu için çalışmak anlamına gelen पढ़ना fiili ona göre çekilmiş ve ardından formüldeki sıra uygulanarak

²³ चाहिए yapısı kullanılan geniş zaman cümlelerinde होना fiili kullanılmaz; sadece geçmiş ve gelecek zamanda होना fiili kullanılmaktadır.

चाहिए yapısı cümlede ihtiyaç anlamını ifade etmek için kullanılmıştır. Hindī dilinde ihtiyaç anlamı belirten farklı yapıları da kullanmak mümkündür. चाहिए dışında ज़रूरत ve आवश्यकता gibi yapılar bunlara örnektir. Bu iki yapı da dişil olarak kullanılması sebebiyle चाहिए yapısının aksine की dişil iyelik ekiyle kullanıma girmektedir.

मुझे तुमसे मिलने की ज़रूरत / आवश्यकता है।

(Muche tumse milne kī zarūrat / āvaṣyaktā hai)

Seninle buluşmam lazım.

Aynı dilbilgisel yapıyı korumak kaydıyla पड़ना fiili kullanıldığında cümleyle zorunluluk anlamı katılmış olunur.²⁴ Bu fiil özne üzerinde को ile kullanıldığında semantik olarak en üst zorunluluk anlamını vermektedir. Ayrıca, पड़ना fiilinin birleşik fiil olarak kullanılıp kullanılmadığını birlikte kullanıldığı fiilin mastar ekinin olup olmamasından anlayabiliriz. Bu yapıda पड़ना fiilinin को edatıyla olan kullanımına dair örnek cümle aşağıda yer almaktadır.

मुझे रोज़ वहाँ जाना पड़ता है।

(Muche roz vahān cānā partā hai)

Her gün oraya gitmek zorundayım.

Bu cümlede nesne kullanılmamasının sebebi Hindī dilinde birtakım cinsiyete göre çekime giren yapıların cinsiyetini baz alacağı nesne bulamadığı durumda otomatik olarak eril-tekil çekime girmeleridir. Bu örnekte पड़ता şeklinde eril-tekil çekilmesinin sebebi budur; diğer yandan पड़ते veya पड़ती kullanımı için özel bir sebep yoktur. को edatının

²⁴ पड़ना fiili burada birleşik fiil olarak kullanılmamaktadır çünkü bu yapıda fiil mastar ekiyle birlikte kullanılmaktadır.

kullanılması fakat nesnenin olmaması durumunda fiilde eril-tekil kullanım görülmektedir. पढ़ना fiiline dönecek olursak, को edatıyla kullanıldığında tıpkı diğer yapılarda olduğu gibi nesne varsa onun cinsiyeti ve çoğulluğuna göre; nesnesi yoksa bu fiilin eril-tekil çekime girdiğini söyleyebiliriz.

Yine tüm bu yapılarla aynı sisteme sahip olan fakat farklı bir anlam taşıyan bir başka yapı ise आना fiiliyle oluşmaktadır. Gelmek anlamına gelen आना fiili, öznesi को almış bir yapıda kullanıldığında cümledeki nesneyi öznenin kabiliyetle yapıp veya yapamadığı bir kavram haline getirmektedir. Bu bağlamda bu yapı bir yeteneği, öğrenme sürecini veya beceriyi temsil etmektedir. सकना fiiline benzediğini de söyleyebiliriz; fakat bu yapı spesifik olarak beceriye sahip olma-olmama durumunu vurgulamaktadır. Bu yapının kullanımına dair örnek cümle aşağıda yer almaktadır.

आपको कितनी भाषाएँ आती हैं?

(Āpko kitnī bhāshāen ātī hain?)

Kaç dil biliyorsunuz?

Örnekte görüldüğü üzere burada आना fiilinin gelmek fiiliyle bir ilgisi yoktur; aksine bahsedildiği üzere beceri, kabiliyet anlamı vardır. आना fiili cümlenin nesnesi भाषाएँ kelimesine göre çekilmiştir. Hindī dilinde birçok farklı bağlamda bu yapı को ile birlikte kullanılmaktadır.

को edatının nesneyle birlikte önemli kullanımlarından biri de durum veya duygu belirtmek için kullanılmaktadır. Öfkeli olmak, ümit etmek, korkmak gibi birçok duygu bu yapıda belirtilebilmektedir. Bu yapıda özne को edatını alır ve ardından gerekli öğeler kullanıldıktan sonra होना fiili kullanılır. Aşağıdaki örneği inceleyelim.

मुझे तुमपर गर्व है, मुझे आशा है कि तुम कुछ बड़ा कर दिखाओगे।

(Muche tumpar garv hai, muche āśā hai ki tum kuçh barā kar dikhāoge)

Seninle gurur duyuyorum, ümit ediyorum ki büyük işler başarıp herkese göstereceksin.

को edatının bir başka kullanımıyla zaman belirtmede kullanılmaktadır. Gün, ay veya tarih gibi zaman ifadelerinde bu edat kullanılmaktadır; ne var ki konuşma dilinde zaman zaman en az çaba ilkesinden kaynaklı bu kullanımda da को edatının kullanılmadan da zaman belirtildiğini söylemek mümkündür. Aşağıdaki cümlelerle को edatının cümlede nasıl zaman bildirdiğine dair örnekler verilmiştir.

कौन जाने **कल** को क्या होगा।

(Kaun cāne kal ko kyā hogā)

Yarın ne olacağını kim bilir.

सुनो, अभी व्यक्त हूँ, मैं तुमसे **रात** को मिलता हूँ।

(Suno, abhī vyast hūn, main tumse rāt ko miltā hūn)

Dinle, şu an meşgulüm, seninle **akşam** buluşacağım.

Buradaki örneklerden anlamaktayız ki को edatı zaman ifadelerinde de örnek cümlelerdeki şekilde yer almaktadır. Burada को edatının nesnenin cinsiyetine göre fiili etkilemesi söz konusu değildir çünkü bu yapıda को edatı özneye değil dolaylı tümleç olan zaman belirten ögeyle birlikte kullanılmaktadır.

को edatıyla ilgili çeşitli kullanımlar türetilebilecek olsa da başlangıç veya orta düzey öğrencinin bu edatla ilgili bilmesi gereken şeyler azami olarak bu kadardır. Çalışmada को edatından bahsedildiği kadarıyla Hindī dilinde birçok yapıyı anlayıp

kullanabilmek kelime haznesine bağlı olarak öğrenci için mümkündür. Öğrencinin को edatının işlevsel olmasından dolayı mümkün olduğunca farklı bağlamlarda incelemesinde fayda vardır. Bazı dilbilgisi kitapları को edatını üstün körü işlerken bazı dilbilgisi kitapları farklı bağlamlar içerisinde işlemektedir. Örneğin Agnihotri (2023: 143), dilbilgisi kitabında को'nun kullanıldığı farklı bağlamları da inceleyerek öğrenciye geniş bir çeşitlilik sunar.

Sonuç olarak को edatının Hindī dilinde cümle yapılarının dilbilgisel olarak nasıl bir temel oluşturduğunu incelemiş olduk. Hindī dilini öğrenen veya çalışan kişiler için bu edatla ilgili belki de altın kural denilebilecek en önemli kural, bu edatın özneyle birlikte kullanılması durumunda fiilde ve diğer yapılarla değişen özne-nesne ilişkisi yani direkt veya dolaylı kullanımdır. Bu yapının anlaşılması, Türkçede bu yapının bulunmaması sebebiyle fazladan önem taşımaktadır.

3.6 Fiiller

Fiiller olay örgülerinde, bir hikâye anlatımında, cümlelerin zamanını belirlemede, özne-yüklem uyumunu belirtmede ve anlam zenginleştirmede büyük rol oynamaktadırlar.

Hindī dilinde tüm fiiller -nā (-ना) mastar ekiyle bitmektedir, bunun üzerine fiil üzerinde zamana, cinsiyete, şahıs eklerine, fiilden sonra edat kullanımına ve tekillik-çoğulluk durumuna göre çekim yapılmaktadır. Zamana göre değişiklik göstermesiyle birlikte eril cinsiyetli çekimlerde fiilde ता, ते, आ ए, ँ ve गे seslerini; dişilde ise ती, ई ve गी çekimlerine rastlanılmaktadır.

Hindī dilinde birçok fiil Sanskrit kökenli olmakla beraber Farsça-Arapça kökenli isimlerin fiilleştirilmiş halleri fiil olarak bugün Hindistan’da birçok modern Hint dilinde fazlasıyla kullanılmaktadır. Örneğin yapmak anlamına gelen karnā (करना) fiili Sanskrit dilinde kṛi (कृ) olarak görülmektedir; diğer yandan nazar değmesi anlamına gelen fiil nazar lagnā (नज़र लगना) şeklinde kullanılmaktadır. Arapça kökenli olan nazar (نज़ر) kelimesi tek başına isim olarak kullanılırken etki etmek, hissetmek, vakit almak gibi birçok anlamlara gelebilen lagnā (लगना) fiiliyle birlikte nazar değmesi anlamında kullanılmaktadır; bu durum çoğu Farsça-Arapça kökenli isimlerin fiilleştirilmesinde geçerliliğini korumaktadır. Başka bir örnek olarak Kaya’ya göre dr̥ṣ (दृश), Sanskrit dilinde görmek, bakmak veya seyretmek anlamında kullanılmaktadır. (Kaya, 2021: 135) Hindī dilindeyse aynı anlamını koruyarak bu fiil dekhnā (देखना) şeklinde evrimleşmiştir, aynı zamanda दृश्य kelimesi de ayrıyeten Hindī dilinde halen “manzara, sahne” anlamında kullanılmaktadır. Sanskrit dilinden Hindī diline geçen telaffuzu da yazımı da aynı olan kelimelere “tatsam śabd” (तत्सम शब्द) denmektedir.²⁵ Bu kelimeler arasında fiiller de yer almaktadır; örneğin Hindī diline Sanskrit dilinden geçen arzulamak anlamına gelen fiil iṣṭhā karnā (इच्छा करना) veya kāmā karnā (कामना करना), Sanskrit dilinde इष् ve कम् şeklinde kullanılmaktadır (Ajotikar, Kulkarni, Bhattacharya, 2012: 32).

Sanskrit	Sanskrit Transliterasyon	Hindī	Hindī Transliterasyon	Hindī Anlam
दृश	dr̥ṣ	देखना	dekhnā	Bakmak, görmek.
कृ	kṛi	करना	karnā	Yapmak.
खाद	khād	खाना	khānā	Yemek.
तर्क	tark	तर्क करना	tark karnā	Düşünmek, fikir üretmek.
आया	āyā	आना	ānā	Gelmek.

²⁵ Hindī dilinde “तत्सम शब्द” Sanskrit dilinden değişikliğe uğramadan olduğu gibi geçen kelimelere denmektedir.

परीक्ष	parīksha	परिक्षण करना	parikshaṇ karnā	İncelemek, değerlendirmek.
मिल	mil	मिलना	milnā	Buluşmak.
शप	ṣap	श्राप लगाना	shrāp lagānā	Lanetlemek.
खेल	khel	खेलना	khelnā	Oynamak.
जीव	cīv	जीना	cīnā	Yaşamak.

Tablo-18) Sanskrit-Hindī Dillerinde Ortak Fiiller

Hindī ve Sanskrit dilinde ortak fiillerin olmasıyla birlikte Farsça-Arapça kökenli de birçok fiil Hindī dilinde kullanılmaktadır. Örneğin “beklemek” fiili için Sanskrit kökenli “प्रतीक्षा” kelimesi करना fiiliyle birlikte kullanılmaktadır; öte yandan yine “beklemek” anlamındaki aynı fiil Arapça kökenli “इन्तिज़ार” kelimesiyle kullanılmaktadır. Yani इन्तिज़ार करना şeklinde kullanılan fiil, Hindī dilinde yaygın bir kullanıma sahiptir. Bir başka örnek olarak “sınav” için Sanskrit kökenli परीक्षा kelimesi çeşitli fiillerle kullanılabilirken diğer yandan Arapça kökenli “इम्तिहान” kelimesi de birçok fiille birlikte kullanılarak farklı fiiller oluşturmaktadır.

3.6.1 Honā (होना) (Yardımcı) Fiili

“Olmak” anlamına gelen honā (होना), hem fiil hem de fiilde bildirme eki olarak kullanılmaktadır. İlk kullanımında yani fiil olarak kullanımında “olmak” anlamını; ikinci kullanımındaysa geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman gibi zamanları oluşturan yardımcı kullanımıyla görülmektedir (Kumar, 1994: 44). Türkçedeki bildirme eki kullanımına fazlasıyla benzer olan bu fiil, cümle içerisinde öznenin cinsiyeti, tekliği veya çoğulluğuyla birlikte cümlede hangi zamanın kullanıldığına da işaret eder. Hindī dilinde cümlelerde zamanı belirten öğelerden birinin होना fiili olması sebebiyle bağlama dair birçok semantik yapıların bu yardımcı fiil ile incelenmesi de mümkündür. Ayrıca,

düşürülmüş gelecek zaman ekiyle birlikte होना fiilinin kullanımı cümleye şart, dilek ve istek anlamları da katmaktadır. होना fiilinin birçok kez kullanıldığı ünlü şair Harivansh Rāy Baçčan'ın meşhur şiirinden bir kesit:²⁶

नहीं चींटी जब दाना लेकर चलती है,
चढ़ती दीवारों पर, सौ बार फिसलती है,
मन का विश्वास रगों में साहस भरता है,
चढ़कर गिरना, गिरकर चढ़ना न अखरता है,
आखिर उसकी मेहनत बेकार नहीं होती,
कोशिश करने वालों की हार नहीं होती।

होना fiili, şiirdeki cümlelerin geniş zaman olduğunu belirtmekle birlikte “emek” ve “yenilgi” anlamına gelen मेहनत ve हार kelimelerinin dişil cinsiyete sahip olduklarını bildirmektedir.

परसों उस आँगन में मुझे लगता है कोई थी।

(Parson us āngan men muche lagtā hai koī thī)

Evvelsei gün sanıyorum o avluda biri vardı.

Bu örnekte Türkçe cümleden avludaki kişinin cinsiyeti anlaşılmamaktadır; fakat Hindī dilinde honā (होना) fiilinin geçmiş zaman kullanımında थी kullanılması bize bir kadının veya kızın avluda olduğunu ifade etmektedir. Bu örnekte honā (होना) fiilinin

²⁶ <https://hindi.thebetterindia.com/hindi-literature/koshish-karnewalo-ki-haar-nahi-hoti-sohanlal-dwivedi/>

cinsiyet bildirme özelliği vurgulanmıştır. Aynı şekilde honā (होना) fiili bize öznenin veya nesnenin tekillik-çoğulluk durumuyla ilgili de bilgi verebilir. Aşağıdaki örneği inceleyelim.

तुम्हारे पास कोई क़लम तो नहीं है?

(Tumhāre pās koi qalam to nahīn hai?)

Senin hiç kalemin yok mu?

थे... मतलब... होने तो चाहिए। ये रहें मेरे क़लम।

(The... matlab... hone to çāhie. Ye rahen mere qalam)

Vardı... Yani... Olması lazım. Ah! İşte kalemlerim.

Bu örnekteyse थे ve होने kullanımları bize sadece honā (होना) fiilinin eril ve çoğul kullanımından yola çıkarak çoğulluk anlamını ifade etmektedir.

अगर ऐसी स्थिति हो तो आप मेरे साथ साझा करें।

(Agar aisī sthiti ho to āp mere sāth sāchā karen)

Eğer öyle (bir) durum olursa lütfen benimle paylaşın.

Bu örnekte ise honā (होना) fiilinin şartlı cümledeki kullanımı görülmektedir.

Kişi Zamiri	Geniş Zaman Honā Fiili Çekimi	Geçmiş Zaman Honā Fiili Çekimi
मैं	हूँ	था/ थी
तू	है	था/ थी
वह/ यह	है	था/ थी
तुम	हो	थे/ थीं
हम	हैं	थे/ थीं
आप	हैं	थे/ थीं
वे/ ये	हैं	थे/ थीं

Tablo-19) Honā Fiilinin Kişi Zamirlerine Göre Çekimleri

3.6.2 Zamanlar

Zamanlar, bize olay akışlarını tarif ederken veya daha genel durumlardan nasıl bahsedeceğimiz konusunda yardımcı olurlar. Örneğin tarihte yaşanmış bir olaydan bahsederken hangi zamanı kullanacağız, düzenli gerçekleşen doğa olaylarından nasıl bahsedeceğiz veya şarta bağlı hayali durumlarda nasıl bir zaman kullanacağımız gibi sorular fiil kullanımlarında büyük önem taşımaktadır.

Hindī fiillerde zaman yapıları, öznenin veya geçmiş zamanda geçişli fiil kullanılan cümlede nesnenin cinsiyeti, tekillik-çoğulluk durumuna ve ilgili zamanda होना fiilinin kullanılıp kullanılmamasına göre değişiklik gösterip çeşitli ekler almaktadırlar. Cümledeki özne, bir insanı temsil ediyorsa o insanın cinsiyetine göre; eğer soyut bir

kavramı temsil ediyorsa o kelimenin cinsiyetine göre fiiller cinsiyet çekimine girerler. Hindî dilinde fiiller bu parametreler üzerine kurulmuşlardır. Bu fiiller geniş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve bu zamanların farklı hallerinde kullanılmaktadır. Geçmiş zaman söz konusu olduğunda geçişli fiil cümlede kullanılıyorsa özne üzerinde -ने eki kullanıp öznenin değil, nesnenin cinsiyeti ve teklik-çoğulluk durumuna göre fiil çekilmektedir. Fiil çekimlerinde -nā (-ना) mastar eki düşürülüp öznenin (veya duruma göre nesnenin) cinsiyeti ve teklik-çoğulluk durumuna göre geniş zamanda -tā (-ता) -te (-ते) -tī (-ती) ekleri getirilir. Eril tekil için tā (-ता), eril çoğul için -te (-ते) ve dişil tekil/çoğul için -tī (-ती) eki fiile eklendikten sonra honā (होना) fiilinin geniş zamanda kişi zamirine göre uygun formu eklenerek geniş zaman cümlesi kurulur (Tablo 16).

मैं हर रोज़ २ घंटे पार्क में दौड़ता हूँ।

(Main har roz do ghaṅṭe pārk men dauṛtā hūn)

Her gün parkta iki saat koşarım.

Bu örnek cümlede koşmak anlamına gelen dauṛnā (दौड़ना) fiilinden sırasıyla mastar eki düşürüldükten sonra öznenin eril ve tekil olması sebebiyle fiile -tā (-ता) eki eklenmiş ve ardından honā (होना) fiilinin kişi zamirine uygun olarak yapı almıştır.

मैं अभी पार्क में दौड़ रही हूँ।

(Main abhī pārk men dauṛ rahī hūn)

Şu an parkta koşuyorum.

Bu örnek cümlede koşmak anlamına gelen दौड़ना fiilinden sırasıyla mastar eki düşürüldükten sonra öznenin dişil ve tekil olması sebebiyle fiile şimdiki zaman eki rahī (रही) getirilmiş ve uygun होना fiili eklenmiştir. Bazı dilbilimciler रहा-रहे-रही'yi şimdiki

zaman eki olarak değil, birleşik fiil veya bir çeşit fiil yapısı olarak ele alsa da genel kanı रहा-रहे-रही'nin süreç içerisinde olan fiili ifade eden şimdiki zaman eki olduğudur (Bhatt, 2007: 2).

मैं पार्क में दौड़ रही हूँ।

Parkta koşuyorum.

मैं पार्क में दौड़ रही थी।

Parkta koşuyordum.

मैं पार्क में दौड़ रही हूँगी।

Parkta koşuyor olacağım.

Son iki cümlede görüldüğü üzere होना fiili geçmiş zamanda ve gelecek zamanda farklı yapılar almaktadır. Hindī dilinde होना fiilinin dönüştüğü bu yapılar cümlenin zamanını bildirmektedir. Sonuçta bu üç örnekte de fiilde kullanılan zaman şimdiki zaman ekinden dolayı değil, होना fiilinin kullanımından dolayı değişiklik göstermektedir.

तुम मुझे बताते तो मैं आ जाता

(Tum mucche batāte to main ā cātā)

Bana anlatsan gelirdim.

Bu örnekteyse geniş zaman çekilmiş fiilde होना fiilinin kullanılmamasından dolayı oluşan anlamda “habersizlik” anlamı yer almıştır. Örneğe göre kişi haberi olmadığı için gelmemiştir. Geniş zaman çekilmiş fiilde होना fiilinin kullanılmaması durumunda cümlede öznenin bilgilendirilmediğine dair bir anlam oluşmaktadır.

Hindī dilinde zamanlar konusunda dikkat edilmesi gereken bir konu da geçmiş zamandır. Bu zamanda filler geçişli ve geçişsiz olarak iki grup altında ele alınır. Geçişsiz fiillerle kurulan cümlelerde özneye yalın halde kullanılırken, geçişli fiillerde özne **ने** takısını alır. Bu durumda fiil çekimi özneye göre değil nesneye göre yapılır. Ancak, bazen geçmiş zamanda geçişli fiil kullanılmasına rağmen **ने** tercih edilmez ve fiil özneye göre çekilir. Örneğin söylemek, demek anlamına gelen bolnā (बोलना) ve kahnā (कहना) fiilleri sıkça **-ने** takısız kullanılır.

राहुल ने अपनी घड़ी ठीक करवाई।

(Rāhul ne apnī ghaṛī ṭhīk karvāī)

Rahul saatini tamir ettirdi.

Bu örnekte Rāhul (erkek ismi) erkek olmasına rağmen tüm cümle nesneye göre dişil çekilmiştir çünkü cümlede **ने** kullanılmıştır. Cümlenin nesnesi ghaṛī (घड़ी) dişil bir isim olduğundan ve cümlede **ने** kullanılmasından dolayı cümledeki fiil, nesnenin cinsiyetine ve çoğulluğuna uymuştur.

राहुल अपनी घड़ी ठीक करवाया।

(Rāhul apnī ghaṛī ṭhīk karvāyā)

Rahul saatini tamir ettirdi.

Bu örnekte ise cümle geçmiş zaman ve fiil geçişli olmasına rağmen **ने** tercih edilmemiştir, bu sebeple fiil öznenin yani Rahul'un cinsiyetine ve çoğulluk durumuna göre çekilmiştir. Bu durum sadece fiil ile ilgilidir, ghaṛī (घड़ी) ile ilişkili olan, onu niteleyen sıfatlarda bu durum geçerli değildir.

Kişi Zamiri	ने Almış Hali
मैं	मैंने
तू	तूने
वह/यह	उसने / इसने
तुम	तुमने
हम	हमने
आप	आपने
वे/ ये	उन्होंने/ इन्होंने

Tablo-20) Kişi Zamirlerinin ने Almış Halleri

3.6.3 Emir Kipleri

Hindī dilinde emir kipi tū (तू) tum (तुम) āp (आप) kişi zamirlerine göre oluşmuştur. Çok basit bir anlatımla fiilden -nā (-ना) mastar eki düşürüldükten sonra bu üç kişi zamirine göre çeşitli emir kipleri fiile eklenir. Tū (तू) kişi zamiri için herhangi bir emir kipi yoktur, yani fiilden sadece mastar eki düşürülür ve öylece bırakılır; tum (तुम) kişi zamiri için fiile -ओ emir kipi eklenir ve son olarak āp (आप) kişi zamiri için -इये emir kipi eklenir. Zaman zaman -इये yerine (daha da saygınlık anlamı katarak) – इयेगा şeklinde bir kullanım da görürüz Snell, Weightman (2003: 63).

1. पेड़ पर चढ़ो। (तुम) Ağaca tırman.
2. खाना बना। (तू) Yemek yap.
3. आप कुर्सी लाइए। (आप) Sandalyeyi getiriniz.

4. मुझे पानी पिला दो। (तुम) Bana su içir.
5. गिटार को केस से निकालो। (तुम) Gitarı kılıfından çıkar.

Emir kipinin yazımıyla ilgili birkaç istisna vardır. Bunların çoğu aslında geçmiş zamanda düzensiz fiiller olarak geçmektedirler.

Fiil	आप Emir Kipi	तुम Emir Kipi
करना	कीजिये	करो
लेना	लीजिये	लो
देना	दीजिये	दो
पीना	पीजिये	पियो

Tablo-21) Emir Kipinde Bazı İstisnalar

Hindī dilinde olumsuz emir cümlesi मत olumsuzluk ekiyle birlikte kullanılmaktadır. Örnek olarak आप ऐसा मत बोलिये “Öyle söylemeyin” anlamına gelen cümlesini verebiliriz. Ölçünlü dilde olumsuz ekiyle ilgili kural budur ve genelde böyle kullanılıyor olsa da yer yer -nā-(ना) ekini de olumsuzluk anlamı katan bir yapı olarak görürüz.²⁷

1. पेड़ पर मत चढ़ो। (तुम) Ağaca tırmanma.
2. खाना मत बना। (तू) Yemek yapma.
3. आप कुर्सी मत लाइए। (आप) Sandalyeyi getirmeyiniz.

²⁷ Mastar ekle karıştırılmamalıdır. Hindī dilinde olumsuzluk anlamı katmak için veya onaylama cümlelerinde -nā-(ना) kullanımı yaygındır.

4. मुझे पानी मत् पिला दो। (तुम) Bana su içirme.
5. गिटार को केस से मत् निकालो। (तुम) Gitarı kılıfından çıkarma.

Emir kipine ait bir başka yapı da olumsuz kullanımlarda her zaman -ना ekini görmekteyiz, ardından fiil gelecek zaman çekilir ve -गा, -गे gelecek zaman ekleri düşürülür. Hindī dilinde gelecek zamanda çekilmiş bir fiilden bu gelecek zaman ekleri düşürüldüğünde aslında dilek kipi elde edilir. Bu yapıyla emir cümlelerini biçimce hem olumlu hem olumsuz olarak daha kibar kurmak mümkündür. Bu kullanımla ilgili örnekleri inceleyelim.

1. कृपया धूम्रपान न करें। Lütfen sigara içmeyiniz.
2. कृपया ध्यान दें। Lütfen dikkat ediniz.
3. कृपया कुछ मिनट प्रतीक्षा करें। Lütfen birkaç dakika bekleyiniz.
4. कृपया जूते चप्पल बाहर उतारें। Lütfen ayakkabı ve terlikleri dışarıda çıkarınız.
5. कृपया फोन बंद रखें। Lütfen telefonları kapalı tutunuz.

3.6.4 Edilgen Fiiller

Hindī dilinde herhangi bir eylemi edilgen olarak çekmek için ilgili fiili nesnenin cinsiyeti ve tekillik-çoğulluk durumuna göre yakın geçmiş zamanda çektikten sonra edilgen yapıyı verecek जाना fiilini de yine nesnenin cinsiyeti ve tekillik-çoğulluk durumuna göre çekeriz. Birinci fiil her zaman yakın geçmiş zaman çekilecek ve ardından gelen जाना fiili edilgen yapıda verilmek istenen zamana göre çekilecektir ve bu çekimlerde nesnenin cinsiyeti ve çoğulluğu baz alınacaktır. Örneğin “mektup yazıldı” anlamına gelen चिट्ठी लिखी गयी cümlesinde “mektup” anlamına gelen चिट्ठी ismi dişil

olduğu için cümleye “yazmak” anlamını veren लिखना ve edilgen yapıyı veren जाना fiilleri चिट्ठी ‘nin cinsiyetine göre yani dişil çekilmiştir.

Hindī dilinde gitmek anlamına gelen cānā (जाना) fiili edilgen veya birleşik kullanımlar gibi farklı dilbilgisel yapılar içerisinde farklı anlamlarda kullanılan işlevsel bir fiildir. Öte yandan Hindī dilinde edilgen cümlelerde kullanılan ‘tarafından’ anlamına gelen kelimeleri के द्वारा, से ve की तरफ़ से kalıpları karşılamaktadır.²⁸

यह किताब उसी संस्थान से प्रकाशित की गयी है।

(Yah kitāb usī sansthān se prakāṣit kī gayī hai)

Bu kitap o enstitüden basılmıştır.

Bu cümlede nesne yani basılan şey “kitap” olduğu için ve bu isim Hindī dilinde dişil olduğu için प्रकाशित करना fiili dişil-tekil çekilmiştir. Cümlenin sonunda होना fiilinin kullanılması da eylemin gerçekleştiğini belirtmektedir.

इन ख़बरों को फैला दिया गया है।

(Īn khabron ko phailā diyā gayā hai)

Bu haberler yayılmıştır.

Bu cümlede edilgen fiilin eril-tekil çekilmesinin sebebi को edatıdır. Edilgen yapılarda fiil, nesnenin cinsiyeti ve çoğulluğuna göre çekilmesine rağmen eğer nesne को almışsa nesnenin cinsiyetinin fiil üzerinde bir önemi kalmaz. Ayrıca, semantik olarak को edatı bu cümleye haberlerin birileri tarafından yayıldığı anlamını katmaktadır. Örneğin

²⁸ Zaman zaman के द्वारा sadece द्वारा olarak kullanılabilir.

ख़बरें फैल गयी है cümlesinde haberlerin kendiliğinden yayılması söz konusudur ve को edatı bu edilgen yapılı cümlede yer almamaktadır.

उनकी तरफ़ से एक बयान किया जाएगा।

Unkī taraf se ek bayān kiyā cāegā.

Onların tarafından bir beyan verilecek.

Bu edilgen yapılı cümlede बयान eril-tekil bir kelime olduğu için “beyan vermek” fiili olan बयान करना fiili gelecek zamanda eril-tekil çekilmiştir.

यह कहा जाता है कि आप आरोपी हैं।

(Yah kahā cātā hai ki āp āropī hain)

Söylenenlere göre siz sanıksınız.

Bu edilgen yapılı cümledeyse söylenenin “यह” (bu) olmasından dolayı ve bu işaret zamirinin tam olarak neyi temsil ettiğinin belirsiz olması sebebiyle fiil eril-tekil çekilmiştir. Bu tip cinsiyet bildiren yapılarda temsil edilen kelimenin belirsiz olması durumunda fiilin eril-tekil olarak çekilmesi sıkça görünen bir durumdur.

3.6.5 Lagnā (लगना) ve Paṛnā (पड़ना) Fiilleri

Bu fiillerin kullanıldığı cümleler başka bir dile çevrilirken hedef dilde farklı cümleler ve farklı yapılar kullanarak bu fiillerin anlamı verilmektedir. Ancak, bu iki fiilin özel ve farklı bir dilbilgisel yapısı yoktur.

लगना fiili Hindī dilinde birçok şeyi ifade etmede kullanılan yaygın bir fiildir. Bazı kullanımlarında diğer dillere direkt olarak çevirmek zorlayıcı olabilmektedir; diğer

yandan konuşma dilinde de işlevsel zenginliklerini korumaktadır. Basit bir anlatımla लगना fiili herhangi bir duygu, görüş, istek belirtmede; fiziksel temas ifadesinde, eylemin gerçekleşmesinde ne kadar zaman alacağını ifade etmede, bir canlının hastalığa yakalanmasını ifade etmede, bir duruma veya işe odaklanmada veya bir şeyin veya durumun birine yakışmış olduğunu ifade etme gibi birçok farklı durumlarda kullanılmaktadır. Kumar, bu fiilin kullanıldığı bağlamları beş farklı grup içerisinde incelemiştir ve aşağıdaki örneklerle bu konuyu desteklemiştir Kumar (1994: 283).

मुझे बहुत अजीब लगता है उससे बात करके।

(Muche bahut acīb lagtā hai usse bāt karke)

Onunla konuşunca çok garip hissediyorum.

Bu cümlede लगना fiili his veya duyguyu ifade etmek için kullanılmıştır. Öznenin hislerinin geçici bir durum olmamasından dolayı geniş zamanda çekilmiştir. Fiilin eril-tekil çekilmesinin sebebiyse लगना fiilinin geçtiği bağlamda cinsiyet bildiren bir ismin yer almamasıdır.

यह टोपी तो तुमपर बहुत अच्छी लगती है।

(Yah ṭopī to tumpar bahut açchī lagtī hai)

Bu şapka sana çok yakışıyor.

Bu cümlede लगना fiili bir şeyin bir şey üzerinde nasıl durduğunu veya gözüktüğünü ifade etmek için kullanılmıştır. Yukarıdaki örneğin aksine yakışan şeyin yani şapkanın cinsiyetinin belli olmasından dolayı ve şapka (टोपी) kelimesinin Hindî dilinde dişil cinsiyete sahip olmasından dolayı लगना fiili dişil çekilmiştir; bununla birlikte tekil çekilmesinin sebebiyse cümlede bir tane şapkadan bahsediliyor olmasıdır.

उस आदमी को गोली लग गयी है।

(Us ādmī ko golī lag gayī hai)

O adam silahla yaralandı.²⁹

Bu cümlede लगना fiilinin cümleye “temas” anlamı kattığı açık bir şekilde görülmektedir. Burada adamı yaralayan şeyin “kurşun” olması ve kurşun (गोली) kelimesinin Hindī dilinde dişil cinsiyete sahip olmasından dolayı लगना fiili dişil çekilmiştir.

मुझे सर्दी लग रही है।

(Muche sardī lag rahī hai)

Üşüyorum.

Bu cümlede लगना fiili cümlede öznenin bir şeyin etkisi altında kalması veya bir şeyden etkilenmesini ifade etmektedir. Türkçeye “üşüyorum” şeklinde çevrilen bu cümle aslında Hindī dilindeki “Soğuk bana etki ediyor” veya “Soğuk bana nüfuz etmekte” gibi anlamlara sahiptir. Bu cümlede soğuk anlamına gelen सर्दी kelimesinin dişil olmasından dolayı लगना fiili de dişil cinsiyete göre çekilmiştir.

वहाँ जाने में ४ घंटे लगेंगे।

(Vahā cāne men çār ghañte lagenge)

Oraya gitmek dört saat sürecek.

लगना fiilinin bir başka kullanımı ise eylemin gerçekleşmesinin ne kadar zaman alacağını bildirmesidir. Bu kullanımda लगना fiili zaman belirten öğelerin cinsiyetine göre

²⁹ Burada aslında fiziksel temas bağlamında kurşunun adamın vücuduna girmesi kast edilmiştir.

çekilmektedir. Yukarıdaki örnekte gitmek eyleminin dört saatte gerçekleşmesi sebebiyle “saat” anlamına gelen eril bir isim olan घंटा’ya göre लगना fiili çekilmiştir. Bir saatten fazla sürmesi sebebiyle घंटा çoğul çekilmiş ve dolayısıyla लगना fiili de çoğul çekilmiştir.

पढ़ना fiili de tıpkı लगना fiili gibi özel işlevleri olan bir fiildir. Hindî dilinde birçok farklı anlamı ifade etmede kullanılan bu fiil, konuşmak, gelmek veya gitmek gibi diğer fiillerin aksine tek başına kullanıldığında somut ve kesin bir anlam ifade etmez; fakat bağlam içerisinde etki etme durumunu ifade etmede, bir nesnenin konumunu vurgulamada, cümleye zorunluluk anlamı katmada, pasif olarak etkilenme durumunda ve birleşik fiil olarak kullanıldığında eylemin aniden gerçekleştiğini ifade etme gibi çeşitli durumlarda kullanılmaktadır.

उसने आलमारी के खाने में पढ़ी पुरानी किताबों को निकाली।

(Usne ālmārī ke khāne men paṛī purānī kitābon ko nikālī)

Rafta duran eski kitapları çıkardı.

Bu cümlede पढ़ना fiili bir nesnenin bir yerde bulunmasını ifade etmektedir. Rafta duran nesnenin kitap (किताब) olması ve dişil cinsiyete sahip olmasından dolayı पढ़ना fiili dişil çekilmiştir. Ayrıca, kitapların zaten önceden de o rafta duruyor olmasından dolayı पढ़ना fiili yakın geçmiş zamanda çekilmiştir. Öte yandan पढ़ना fiilinin bu kullanımında nitelediği ismin edat alıp almaması da पढ़ना fiilinin çekimini etkileyebilir.

उसकी दादी यह बात सुनते ही रो पड़ी।

(Uskī dādī yah bāt sunte hī ro paṛī)

Babaannesi bu meseleyi duyar duymaz ağladı.

Bu cümlede पढ़ना fiili “ağlamak” anlamına gelen रोना fiiliyle birleşik fiil olarak kullanılmıştır. Bu cümlede पढ़ना fiili, birlikte kullanıldığı fiile “eylemin aniden gerçekleşmesi” anlamını vermektedir. Bu bağlamda “ağlamak” eyleminin aniden gerçekleşmesi vurgulanmaktadır. Ayrıca, “fiil + ते + ही” yapısı da eylemin aniden gerçekleştiğini desteklemektedir. Cinsiyet çekimindeyse cümleye göre özne दादी, yani babaanne olduğu için पढ़ना fiili dişil çekilmiştir.

मुझे उस वक़्त तुरंत फैसला लेना पड़ा।

(Muche us vaqt turant faislā lenā paṛā)

O an hemen karar vermek zorundaydım.

पढ़ना fiilinin bir başka kullanımında ise “zorunluluk” anlamı yer almaktadır. Bu kullanımda पढ़ना fiili, nesnenin cinsiyetine ve çoğulluk durumuna göre çekilmektedir. Ayrıca, bu kullanımda özne her zaman को edatıyla birlikte kullanılır. Bu örnekte zorunluluk anlamının karar vermek fiiliyle ilişkili olmasından ve “karar” kelimesi yani फैसला isminin eril olduğundan पढ़ना fiili eril-tekil çekilmiştir; bununla birlikte लेना fiili de cümlenin nesnesi फैसला ismine uyarak eril-tekil çekilmiştir.

Sonuç olarak लगना ve पढ़ना fiilleri Hindī dilinde birçok bağlamda kullanılan özel fiillerdir. Bu iki fiil arasındaki en büyük iki fark पढ़ना fiilinin hem tek başına hem de birleşik fiil olarak kullanılabilmesi; diğer fark ise पढ़ना fiilinin “-ebilmek” anlamına gelen सकना fiiliyle birlikte kullanımında hem ihtimal hem zorunluluk anlamını aynı anda verebilmesidir.

मुझे उस दिन वहाँ जाना पड़ सकता है।

O gün oraya gitmek zorunda kalabilirim.

Bu cümlede “पड़ सकता” kalıbı cümledeki fiile hem zorunluluk hem de ihtimal anlamı vermektedir.

3.6.6 Birleşik Fiiller

Birçok dilde fiillerin farklı yapılarla birlikte kullanıldığını görmekteyiz. Bunlardan biri de fiilin bir başka kelimeyle öbekleşerek kullanılmasıdır; diğer bir deyişle fiilin bir başka kelimeyle veya birden fazla kelimeyle öbekleşerek kullanılmasıdır. Her dilde bu yapı için farklı bir isimlendirme ve dilbilgisinde konumlandırma görmek mümkündür. Hindî diliyle ilgili yazılan tüm batı kaynaklarında bu birleşik fiiller “compound verbs” olarak geçmektedir. Türkçede bunlar birleşik fiil olarak isimlendirilmiştir. Türkçede karşımıza etmek, kılmak, eylemek, bulmak, yapmak ve buyurmak şeklinde çeşitli kelimelerle birlikte kullanılır halde çıkmaktadırlar. Hindî dilindeyse sekiz adet birleşik fiil cānā (जाना), nikalnā (निकलना), lenā (लेना), denā (देना), uṭhnā (उठना), baiṭhnā (बैठना), paṛnā (पड़ना) ve ḍālnā (डालना) olmak üzere diğer fiillerle birlikte kullanılmaktadır.³⁰ Tüm bu fiiller tek başlarına kullanıldıklarında farklı anlamlara sahipken bir başka fiille birlikte kullanıldıklarında birleşik fiile dönüşerek birinci fiilden sonra kullanılırlar ve o fiilin gerçekleşme sürecine dair farklı anlamlar katmaktadırlar; diğer bir deyişle bu sekiz birleşik fiil her zaman fiil öbekleşmesinde birleştiği fiilden sonra yazılır ve kullanılan birleşik fiile göre farklı anlamlar katar. Anadilinde birleşik fiiller olsa bile Hindî dilindeki özgün ve farklı kullanımına başta çoğu öğrenci yabancılık çekebilmetekdir. Hook, bu durumu aşağıdaki cümleleriyle destekler:

³⁰ Birleşik fiille kullanılacak esas fiil, mastar eki düşürülerek kullanılmaktadır.

Bir batılıya Hindi öğretmiş herkes öğrencisinin andar aa jao gibi bir öbekleşmiş fiil yapısı karşısındaki şaşkınlığını fark etmiştir ve bu fiilin andar aao ile temelde aynı anlama geldiğini söylediklerinde öğrencilerin hayretlerini fark etmiştir. Bu durum genellikle bizi bir soruya götürür; aao ve aa jao arasındaki fark nedir? Hangisini ne zaman kullanırsınız? (Hook, 1972: 1).

Örneğin Türkçede “Mektubu okudum.” cümlesinde mektubun ne kadar sürede okunduğu, okunan mektuptan okuyan eylemi gerçekleştiren kişinin mi yoksa başkasının mı etkilendiği, bu eylemin mantıksız bir eylem olarak mı değerlendirildiği veya eylemin aniden mi gerçekleştiği anlaşılmamaktadır; oysaki Hindî dilinde tüm bu anlamları birleşik fiillerle vermek mümkündür ve fiil dışında farklı kelimeler kullanarak bu anlamları karşılamaya gerek yoktur. Türkçede tüm bu anlam çeşitliliğini yansıtabilmek için fiil dışında kelimelerin kullanımı şüphesiz mecburi olacaktır.

3.6.6.1 Cānā (जाना)

Cānā (जाना) fiili tek başına “gitmek” anlamında kullanılır. Bu fiil, birleşik fiil olarak kullanıldığında ise birlikte kullanıldığı fiilin gerçekleşmesinin tamamlandığını veya gerçekleşen eylemin belli bir süre aldığını ifade eder. Kumar, जाना fiilinin hareket bildiren birleşik fiillerle daha sık kullanıldığını belirtir (Kumar, 1994: 354). Bu duruma सो जाना yani “uyumak” fiilini örnek verebiliriz. Bir insan veya canlı ne kadar kısa sürede uykuya dalarsa dalsın, bu eylemin gerçekleşmesi belli bir süre alacaktır. तुम सो गए “Sen uyudun” anlamına gelen bu cümlede जाना birleşik fiili, gerçekleşmesi süre alan eylemin tamamlandığını vurgular. Hasta olmak eylemi de bu fiille kullanılmaktadır, sonuçta konuşucu bu birleşik fiili farkında olmadan içgüdüsel olarak kullandığında artık hasta

olduğundan emindir. Türkçede de benzer şekilde “Galiba hasta olacağım.” deriz ve tam hasta olmadığımızı fakat olacağımızı yani bu sürecin gidişatını hissederiz. Ancak “Hasta oldum.” dediğimizde ise aradaki o süreci tamamlayıp artık eylemin gerçekleştiğinden tamamen emin oluruz. Örneğin “hasta olma sebepleri” anlamına gelen बीमार हो जाने के कारण cümlesinde बीमार होने के değil; बीमार हो जाने के şeklinde जाना birleşik fiiliyle birlikte bir kullanım görülmektedir. Bu, hasta olma eyleminin bir süreç olduğunu ifade etmektedir.

Bunun dışında yine gerçekleşmesi vakit alan doğa eylemlerinde de जाना fiili birleşik fiil olarak kullanılmaktadır. Akşam oldu, sabah oldu, öğlen oldu gibi vakit belirten cümlelerde जाना birleşik fiili kullanılmaktadır. Doğum ve ölüm kavramlarıyla ilgili cümlelerde de bu birleşik fiil sık sık kullanılmaktadır.

सुबह हो गयी, वह अब तक नहीं आया।

(Subah ho gayī, voh ab tak nahīn āyā)

Sabah oldu, hala gelmedi.

Bu cümlede “olmak” anlamındaki होना fiili जाना birleşik fiiliyle birlikte kullanılmıştır. Bu kullanımda gerçekleşmesi belli bir süre alan ve tekrar eden bir doğa olayı ifade edilmiştir. Öte yandan fiilin geçmiş zaman çekilmesi eylemin tamamlandığını ifade etmektedir.

मेरा कुत्ता मर गया, समझ में नहीं आ रहा क्या करूँ।

(Merā kuttā mar gayā, samach men nahīn ā rahā kyā karūn)

Köpeğim öldü, ne yapsam bilmiyorum.

Bu cümlede “ölmek” fiili olan मरना, जाना birleşik fiiliyle birlikte kullanılmıştır. Örnekte olduğu üzere doğum-ölüm olaylarında da जाना fiilinin birleşik fiil olarak kullanılabilceği görülmektedir. Bunun sebebi, doğum ve ölüm olaylarında eylemin aniden değil, belli bir süre alarak gerçekleşmesidir. Örneğin “çocuğum oldu” cümlesi için मेरा बेटा हो गया şeklinde bir cümle kurulacak ve जाना fiilinin birleşik fiili kullanılacaktır çünkü doğum olayı belli bir süre sonrasında gerçekleşen bir eylemdir.

वह पूरी चाय एक ही घूंट में पी गयी।

(Voh pūrī çāy ek hī ghūṅṭ men pī gayī)

Tüm çayı bir yudumda içti.

Bu cümledeyse “içmek” fiili पीना, जाना birleşik fiiliyle birlikte kullanılmıştır. जाना birleşik fiili bu cümlede eylemin gerçekleşmesi belli bir süre alan eylem olmasını, fiilin geçmiş zamanda çekilerek eylemin tamamlanmış olmasını ve eylemin tek seferde gerçekleştiğini ifade etmektedir. ही kullanımı da eylemin tek seferde gerçekleştiğini desteklemektedir.

3.6.6.2 Nikalnā (निकलना)

निकलना fiili tek başına kullanıldığında çıkmak anlamı taşımaktadır; diğer yandan başka bir fiille öbekleşerek birleşik fiil olarak kullanıldığında eylemin gerçekleşmesinin beklenilmediğini ve aniden gerçekleşmesini vurgular. पड़ना birleşik fiili de eylemin aniden gerçekleşmesini vurguluyor olsa da निकलना birleşik fiilinde “beklenmemelik” öne çıkmaktadır. Birçok örnekte बचना (kurtulmak), निकलना (çıkma) “geriye kalmak”

gibi anlamlar da görülebilir. Bu birleşik fiil bu yüzden çoğunlukla भागना (kaçmak), आना (ortaya çıkmak) v.b. fiillerle birlikte kullanılır.

अँधरे में तुरंत बगीचे से चोर आ निकला।

(Andhere men turant bagīçe se çor ā niklā)

Karanlıkta bahçeden aniden hırsız çıktı.

आना fiili normalde “gelmek” anlamını taşıyor olsa da निकलना yardımcı fiiliyle birlikte kullanıldığında cümleye beklenmeyen bir şeyin gerçekleşmesi anlamını katar. Başka bir deyişle bir şeyin beklenmedik bir şekilde ortaya çıkmasını veya görünmesini ifade eder. Birleşik fiille birlikte kullanılması sebebiyle -ना mastar eki düşen आ, निकलना fiilinin चोर kelimesinin eril cinsiyetine göre geçmiş zamanda çekilmiştir.

तेँदुआ खुद को जाल से छुड़ाकर भाग निकला।

(Tendua khud ko cāl se çhuṛākar bhāg niklā)

Leopar kendini tuzaktan kurtararak kaçtı.

Bu örnekteyse “kaçmak” veya “koşmak” anlamına gelen भागना fiilinin da निकलना yardımcı fiiliyle birlikte kullanımı görülmektedir. Bu örnekte eylemin aniden gerçekleşmesi vurgulanmıştır. Ayrıca, निकलना fiilinin eylemin aniden gerçekleşmesinin dışında kendi anlamını da yani “çıkma” anlamını da cümleye katmış olması dikkat çekicidir zira cümleye göre Leopar tuzaktan çıktıktan sonra kaçabilmiştir.

उस खतरनाक बीमारी से बच निकली मैं।

(Us khatarnāk bīmārī se baç niklī main)

O tehlikeli hastalıktan kurtuldum.

बचना “kurtulmak” fiilinin bu cümlede निकलना yardımcı fiiliyle birlikte kullanımını bize “kurtulmak” eyleminin aslında hastalığı atlattığı, hastalık dönemini geride bırakmasını ifade etmektedir. Bu kullanımda eylemin aniden gerçekleşmesi veya beklenmemelik anlamı değil; bir süreci geride bırakma, bir şeyden tamamiyle kurtulma anlamı cümlede yer almaktadır.

नयी मासिक पत्रिका छप निकली।

(Nayī māsik patrikā çhap niklī)

Yeni aylık dergi çıktı.

Bu örnekte derginin (पत्रिका) छपना fiiliyle kullanımından “derginin basılması” anlamı çıkmaktadır. Öte yandan निकलना yardımcı fiili छपना fiiline derginin sunuma hazır olduğu anlamını katmaktadır. Yardımcı fiilin kattığı anlama göre dergi artık yayınlanmış, okuyucularına sunulmuştur.

3.6.6.3 Lenā (लेना) ve Denā (देना)

Lenā (लेना) ve denā (देना) fiilleri tek başlarına kullanıldıklarında almak-vermek anlamlarına gelse de birleşik fiil olarak kullanıldıklarında birlikte kullanıldıkları eyleme farklı bir anlam katmaktadırlar. Bu anlamı şöyle ifade etmek mümkündür; gerçekleşen eylemden eylemi gerçekleştiren kişi etkileniyorsa lenā (लेना) fiili, gerçekleşen eylemden başkası etkileniyorsa denā (देना) fiili kullanılmaktadır.

उसने चिट्ठी पढ़ ली।

(Usne çitṭhī paṛh lī)

Mektubu okudu.

उसने चिट्ठी पढ़ दी।

(Usne çitthī paṛh dī)

Mektubu okudu.

İlk cümlede olan örneği de açıkla gerçekleşen eylemden eylemi gerçekleştiren kişi dışındaki insanların etkilendiğini anlamaktayız. Bu örneği daha anlaşılır kılabilmek için şöyle detaylandırabiliriz; bir grup insanın arasında bir kişinin mektubu okuyup okumamak arasında kararsız kaldığını varsayalım ve diğer insanların ise “hadi okusana, oku da biz de bilelim ne yazıyormuş.” şeklinde ısrar ettiğini düşünelim. Burada işte o diğer insanlar mektubun okunmasıyla mektupta ne yazdığını öğrenebilecekler yani eylemden etkilenmiş olacaktırlar. Bu sebeple o insanlar denā (देना) birleşik fiilini kullanarak paṛh do (पढ़ दो) diyeceklerdir çünkü mektubun okunmasından onlar etkilenecektir. Diğer yandan mektubu okuyacak kişi mektubu okumak için çok istekli olsa ve diğer insanlar için önem teşkil etmese, eylemin gerçekleşmesinden eylemi gerçekleştiren kişi etkileneceğinden dolayı gruptaki diğer insanlar lenā (लेना) birleşik fiilini kullanarak paṛh lo (पढ़ लो) cümlesini kurabilirler. Hook, bu bağlamı yutmak anlamına gelen nigalnā (निगलना) fiiliyle örneklendirir. Nigal do (निगल दो) kullanımından “hadi lokmayı yut, bize yutabildiğini göster.” şeklinde bir anlam çıkmaktadır (Hook, 1972: 127).

3.6.6.4 Uṭhnā (उठना) ve Baiṭhnā (बैठना)

Kalkmak उठना ve oturmak बैठना anlamlarına gelen fiiller birleşik fiil olarak kullanıldıklarında birlikte kullanıldıkları fiile düşüncesizlik, aptallık, saçmalık v.b anlamlar katarlar (Kumar, 1994: 354). Greaves ise उठना birleşik fiilinin aniden gerçekleşen eylemlerde kullanıldığını belirtir (Greaves, 1921: 322). Bu tip bağlam

çeşitliliklerini dilbilgisi kitaplarında açıklamak zor olsa da bu teorik bilgileri kılavuz edinip dille ilgili yeterince girdi alındığında birleşik fiilleri öğrenmenin kolay olabileceğini düşünmekteyiz. Örnek olarak उठना, birleşik fiil olarak kullanıldığında eylemin aniden gerçekleşmesini ifade edebilir; fakat diğer yandan yankılanmak anlamına gelen गूँजना fiiliyle birlikte de kullanılmaktadır. Örneğin “Sen ne yaptın öyle” यह तुम क्या कर बैठे हो şeklinde bir cümlede eylemin düşüncesizce gerçekleşmesi, mantık dışı veya saçma olması anlamı görülmektedir. Burada करना yapmak fiili बैठना yardımcı fiiliyle birlikte kullanılmıştır. Öte yandan “Dinlemeden konuştu” anlamına gelen वह बिना सुने बोल उठे cümlesindeyse “konuşmak” anlamına gelen बोलना fiili, उठना yardımcı fiilinin kullanımıyla yeni bir anlam kazanmıştır. Aslında bu yardımcı fiil olayın öncesinde geçen bağlama bağlı olarak cümleye öznenin birden konuştuğu, sesini yükselttiği veya başkasının sözünü kestiği anlamlarını katabilir.

3.6.6.5 Paṛnā (पड़ना)

पड़ना fiili birleşik fiil olarak kullanıldığında birlikte kullanıldığı fiile “acelelik” anlamı katar, yani eylemin birden, hızlı bir şekilde gerçekleşmesini ifade eder. Bunun dışında birleşik fiil kullanımında fiile başka bir anlam katmaz. Örneğin “Şubham denize atladı” anlamına gelen शुभम समंदर में कूद पड़ा cümlesinde “atlamak” fiili कूदना, पड़ना birleşik fiiliyle birlikte kullanılmıştır. पड़ना birleşik fiili, burada eylemin aniden gerçekleştiğini ifade etmektedir.

1. फ़ोन चार्ज करो तो चल पड़ेगी। Telefonu şarj edersen çalışacaktır.
2. मैंने जब वह बात बोली तो सब हँस पड़े। Ben öyle dediğimde herkes birden güldü.
3. उनकी ख़बर मिलते ही मैं चल पड़ा। Onun haberini aldığım gibi yola çıktım.

4. उनका बच्चा गिरते ही रो पड़ा। Çocuğu düşer düşmez ağladı.
5. उस घटने के बाद हम पर क़यामत टूट पड़ी। O olaydan sonra üstümüze kıyamet gibi çöktü.

3.6.6.6 Ḍalnā (डालना)

डालना fiili tek başına kullanıldığında “katmak”, “koymak” anlamına sahiptir; fakat birleşik fiil olarak kullanıldığında birlikte kullanıldığı eylemin şiddet oranını vurgulamaktadır. Bir başka kullanımı da atmak, kırmak, kesmek v.b. anlamları taşıyan cümlelerde görülür (Greaves, 1921: 321). Gerçek anlamda fiziksel bağlamları ifade ederken mecazi anlamda birine bir eylemi gerçekleştirmesi gerektiğini vurgularken de kullanılabilir. Aşağıdaki örnek cümlelerde डालना birleşik fiilinin kullanımlarını inceleyelim.

1. उसने बिचारे कुत्ते को मार डाला। O, çaresiz köpeği öldürdü.
2. तेरे को उससे सच में प्यार है तो सबकुछ बोल डालने का।³¹ Eğer onu gerçekten seviyorsan söyle gitsin.
3. उसने अपने परिवार को बचाने के लिए सबकुछ कुछ बेच डाला। Ailesini kurtarabilmek için her şeyini sattı.
4. ज़िन्दगी में जो करना है बिना देरी किए कर डालो। Hayatta ne yapmak istiyorsan geç olmadan yap.
5. उस अय्यार ने किले के दरवाज़े के ताले को आसानी से तोड़ डाला। O casus, kalenin kilidini kolaylıkla kırdı.

³¹ Bu cümle ölçünlü dile ait değildir, Mumbai bölgesinin sokak ağzını temsil etmektedir.

3.7 Hindî Dilinin Söz Dizimi ve Morfolojisi

Dil öğreniminde sözdizim, cümle kurma ve şekillendirme becerileri açısından öğrenci için büyük önem taşımaktadır. Söz dizimi, çeşitli dillerde benzerlik göstermekle birlikte dilden dile göre farklılık da göstermektedir, ne var ki sözdizimsel olarak Hindî dili Türkçe arasında benzerlik bulunmaktadır. İki dil de temelinde özne-nesne-yüklem sırasını taşır ve devrik cümlelerde dahi sözdizimsel benzerlikleri saptamak olağandır; diğer yandan dolaylı tümleç gibi öğelerin de kullanımında iki dil arasında büyük benzerlikler görülür ki tüm bunlar anadili Türkçe olan birinin Hindî dilini öğrenmesinde yer yer kolaylık sağlamaktadır. Dil öğreniminde mümkün olduğunca hedef dilde düşünmek önerilse de Hindî dilinde düşünmeden konuşabilecek seviyeye henüz gelmemiş birisi Türkçe söz dizimi düşünerek, belki ondan yardım alarak zor durumlarda rahatça cümleler kurabilecektir. Öte yandan Türkçe ve Hindî dili arasında doğal olarak sözdizimsel farklılıklar da vardır; fakat bunların Türkçe anadil konuşucularının Hindî dilini öğrenim sürecinde zorluk olarak addedilebileceğini düşünmemektediriz. Bu farklara temel olarak Hindî dilinin sahip olduğu özgün yapıların cümle içerisindeki yerlerinin değiştirilmesine örnek verebiliriz. Somut bir örnek vermek gerekirse तो, भी ve ही gibi yapılar cümle içerisinde sabit durmaz ve yer değiştirerek farklı anlamlar meydana getirirler; diğer yandan fiil, özne ve nesne gibi temel sözdizimsel öğeler iki dilde de benzer olarak kullanılmaktadırlar.

“मैं भोपाल जाता था।”

“Ben Bhopal’a giderdim.”

“तुमने उससे मेरे बारे में बात की।”

“Sen onunla benim hakkımda konuştun.”

Şekil-11) Renkler Üzerinden Sözdizimsel Eşleştirme

Bu iki örnek cümlelerin renkler üzerinden yapılan sözdizimsel eşleştirmesiyle aslında iki dilin arasındaki sözdizimsel farklılıkları ve benzerliklerini inceleyebileceğimiz bir harita elde etmiş durumdayız. İki dilde de öznenin başta, nesnenin ve diğer öğelerin ortada, fiil ise sonda yer aldığını söylemek mümkündür. Türkçe fiilde daha çok ek bulunmasından dolayı daha çok bilgiyi aktarması şüphesizdir; diğer yandan Hindî dilindeki fiilde bu kadar çok bilgi yer almamaktadır. Örneğin sadece fiile bakarak eylemi kimin yaptığını söylemek Türkçede mümkünken Hindîde mümkün değildir, Hindî dilinde özneye de bakmak gerekecektir.

Çoğu dilde olduğu gibi Hindî dilinde de cümle öğelerinin yerlerinin değiştirilmesiyle anlamda çeşitli farklılıklar meydana gelmektedir. Burada herhangi bir tonlamayı dahil etmeden herhangi bir kelimenin yerinin başka bir kelimeyle değiştirilmesi sonucu vurguda çıkan anlam farkını aşağıdaki örneklerle inceleyebiliriz.

विपिन तुम्हारे साथ घर जा रहा है।

(Vipin tumāre sāth ghar cā rahā hai)

Vipin senle birlikte eve gidiyor.

Bu cümlede herhangi bir öne çıkan anlam yoktur.

तुम्हारे साथ विपिन घर जा रहा है।

(Tumāre sāth Vipin ghar cā rahā hai)

Senle birlikte Vipin eve gidiyor.

Bu cümlede senle birlikte kısmında bir vurgu görülmektedir.

जा रहा है, तुम्हारे साथ विपिन घर।

(Cā rahā hai, tumāre sāth Vipin ghar)

Gidiyor, senle birlikte Vipin eve.

Bu kısımdaysa gitmek fiiline yapılan bir vurgu görülmektedir.

Hindīde Vurgu Örnekleri (Maharshi Dayanand Vishvavidyalay, 2003: 165).

Türkçe ve Hindī arasında biçimbilimsel olarak sıfat ve isimlerin oluşmasında rol oynayan eklerde de büyük oranda benzerlik görülmektedir. Örneğin güzel sıfatına -lık, -lik eki getirdiğimizde güzellik şeklinde isim olarak kullanırız; diğer yandan Hindī dilinde de सुन्दर > सुंदरता şeklinde ता ekini kullanarak sıfatı isimleştiririz. İyi ve iyilik arasındaki örneği de अच्छा – अच्छाई şeklinde ई ekiyle örneklendirebiliriz. Türkçede kullanılan yaygın örnek göz-gözlük-gözlükçü-gözlükçüler-gözlükçülerde şeklinde türetilen kelimelere benzer olarak Hindī dilinde de bazı kelimeler Sanskrit dilindeki işlevsel ekleri

kullanarak türetilmektedir. 2019 yılında Hindistan'da saha çalışmasında bulunduğum dönem mevcut hükümetin Sanskrit dilinde kelimeler üreterek Yeni Delhi bölgesindeki bazı ATM makinelerine dil seçeneği olarak Sanskriti uyarlaması biçimbilimsel olarak Sanskrit (ve dolaylı olarak Hindî) dilinin zenginliğine işaret eden somut bir örnektir. Örneğin Sanskrit dilinden Hindîye geçen ve günümüzde dahi kullanılan yatn (यत्न) kelimesi çabalama, denemek anlamlarına gelen bir kelimedir. Pra (प्र) ekiyse yine Sanskrit dilinden Hindîye geçen, kullanıldığı kelimeye fazla anlamı veren bir ön ektir (Maharshi Dayanand Vishvavidyalay, 2003: 153). Bu şekilde Prayatn (प्रयत्न) çok çabalamak, denemek anlamına gelmektedir. Bu kelimeye -şīl (-शील) eki getirelerek Prayatnşīl (प्रयत्नशील) yani deneyen, çabalayan anlamı kazandırılabilir; bununla birlikte sıfatları isimleştiren -tā (ता) ekini de kullanırsak Prayatnşīltā (प्रयत्नशीलता) yani bir kişinin veya şeyin çok çabalaması özelliğini vurgulayan bir isim elde ederiz.

Bu şekilde isim veya sıfat olmak üzere birçok farklı ögenin morfolojisinde rol alan bir sürü ek hem Sanskrit hem Hindî dilinde önem taşımaktadır. Bu sebeple iki dilin de yer yer matematiksel, istisnası az olan ve kurallarına bağlı dilsel yapıların Türkçe konuşucularının Hindî öğrenmesinde önemli rol oynayacağını düşünmekteyiz.

SONUÇ

Bu tez, Türkçe konuşucuların Hindî öğrenim sürecini dilbilimsel perspektiften ele almıştır. Bulgular, fonetik, morfoloji, sözdizimi ve yazı sistemi açısından iki dil arasındaki temel farklılık ve benzerlikleri ortaya koymuştur.

Devanāgarī yazı sisteminin Latin alfabesiyle örtüşmeyen bir yazı sistemi olmasının öğrenim sürecini zorlaştırabileceği ve uzatabileceği anlaşılmıştır. Bu durum, herhangi Hint dili için de geçerliliğini koruyacağından ileride Hint dillerinin çalışılması ve incelenmesi söz konusu olduğunda yazı sisteminin çalışmalarda önemli bir yer tutacağı şüphesizdir. Devanāgarī yazı sisteminde Hindî ve Türkçe arasında birçok dilsel konuda benzerlik ve tarihsel ilişki mevcut olsa da dilbilgisi ve fonetiğe kıyasla en az benzerlik yazı sisteminde saptanmıştır, bu bağlamda Devanāgarī bağımsız olarak öğrenilmesi gereken bir yazı sistemidir. Ayrıca, Hindî dilinde kullanılan yazı sistemi olan Devanāgarī'nin Sanskrit dilinden geliyor olması yani köklü bir yazı sistemi olması, eski metinlerin okunmasında da kolaylık sağlamaktadır.

Öğrenim sürecinde karşılaşılan zorluklar ve öğrenimi kolaylaştıran faktörler irdelenmesi sonucunda zorlaştırıcı faktörlerden birisi olarak fonetik görülmüş, örnek olarak Türkçede bulunmayan üstdamaksıl sesler ve patlamalı ünsüzler ele alınmıştır. Hindî dilinin ट, ठ, ड, ढ, ण olmak üzere üstdamaksıl ve ख घ छ झ ठ ढ थ ध फ भ gibi patlamalı seslere sahip olması ve Türkçede bu seslerin bulunmaması, fonetik öğreniminde zorlayıcı unsurlar olarak saptanmıştır. Ayrıca, Panchavarga sisteminin bu seslerin sistematik öğrenimini kolaylaştırabileceği gözlenmiştir. Öte yandan Hindî ve Türkçe arasında 28 sesin benzer olması, kelime öğreniminde ve fonetik öğreniminde yer yer kolaylık sağlamakla birlikte semantik açıdan da konuşucu için kolaylık sağlamaktadır.

Tezin son bölümü olan dilbilgisi kısmında Türkçe ve Hindî dilindeki morfolojik, sözdizimsel ve kelime benzerliklerinin dil öğreniminde öğrenciye çoğunlukla kolaylık sağladığı görülmüştür. Türkçe ve Hindî dilindeki ek kullanımını ve yüzlerce ortak kelime kullanımını buna örnek verebiliriz; ne var ki Hindî dilinde bulunan bazı dilbilgisel yapıların Türkçede bulunmamasından dolayı Hindî dilbilgisi öğreniminde bazı zorluklar da görülmektedir. Örneğin bu tezde Hindî dilinde birleşik fiil kullanımında bağlamın önemi ortaya konmuştur. Ayrıca, Hindî dilbilgisi öğreniminde farklı bağlamlarda farklı ifadeleri karşılaması ve cinsiyet çekimindeki etkisi açısından büyük önem taşıyan को edatı, tezde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Öte yandan yüzlerce kelimenin Türkçe ve Hindî dilinde ortak kullanılıyor olması, konuşucuyu bu iki dil arasında semantik uyum sürecine hazırlamaktadır. Bir Türkçe konuşucusu, “teselli” anlamına gelen Hindî dilinde de aynı kelime olan तसल्ली’yi kolayca öğrenebilmektedir ve rahat bir şekilde kullanabilmektedir, ne de olsa ortak kelimeler konuşucu tarafından anadil ile şüphesiz bağdaştırılmaktadır.

Sonuç olarak Hint-Avrupa dil ailesinin bir mensubu olan Hindî dilinin öğrenimi konusunda bu çıkarımlar ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

- Agnihotri, R.K., (2023), **Hindi: An Essential Grammar**, İngiltere, Routledge.
- Ajotikar, T., Kulkarni, M., Bhattacharya, P., 2012, “Verbs in Sanskrit Wordnet”, **GWC 2012 6th International Global Wordnet Conference**, C.9, S.13, s. 30-34
- Aydın, O. C., 2023, "हिन्दी भाषा पर तुर्की छात्रों का भाषाई दृष्टिकोण", **International Journal of Hindi Research**, C.9, S.2, s. 27-30.
- Bailey, T.G., (1938), **Studies in North Indian Languages**, Yeni Delhi, Central Archaeological Library.
- Bhatt, S. K., 2007, “Indefinite and definite tenses in Hindi: morpho-semantic aspects”, **Linguistica Brunensia**, C.6, s. 37-52.
- Bhatt, S. K., 2015, “Acquisition of Honorifics in Hindi: A Sociolinguistic Competence”, **Electronic Journal of Foreign Language Teaching**, C.12, E.1, s. 371-380.
- Bilik, N., Özenç, N., (2007), **Urdu Dili Grameri**, İstanbul, Literatürk.
- Bubenik, V., 1991, “Contact-Induced Morphosyntactic Change in The North-West Indo-Aryan Languages”, **Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute**, C.72/73, S.1/4, s. 701–713.
- Can, H.D., (2014), **Sanskrit Grameri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Chatterji, S. K., 1921, “Bengali Phonetics”, **Bulletin of the School of Oriental Studies and African Studies**, C.2, S.1, s. 1–25.
- Çöldemli, S., 2018, “Similar words between Turkish & Hindi (Urdu) languages in terms of the open and closed class morphemes”, **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.8, S.1, s. 190-199.

Fry, A. H., 1941, “A Phonemic Interpretation of Visarga.” **Language**, C.17, S.3, s. 194–200.

Government of India Ministry of Law and Justice Department, (2021), **The Constitution of India**, Yeni Delhi.

Guru, K., (2009), **हिंदी व्याकरण**, नयी दिल्ली, प्रकाशन संस्थान.

Hook, P.E., (1973), **The Compound Verbs in Hindi**, U.S.A., The University Of Michigan.

International Phonetic Association, (1999), **Handbook of the International Phonetic Association: A guide to the use of the International Phonetic Alphabet**, Cambridge University Press.

Kaya, K., (2005), **Hindistan’da Diller**, Ankara, İmge Kitabevi.

Kaya, K., (2021), **Sanskrit-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Pinhan Yayıncılık.

Kaya, K., 1990, “Vedaların bilinmeyen tanrısı KA”, **Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülte Dergisi**, C.34, s. 281-292.

Kaya, K., Kidambi, S., (2013), **Hindi-Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu.

Kelkar, A., (1968), **Studies In Hindi Urdu Introduction And Word Phonology**, Mumbai, Deccan College.

Koul, O., (2008), **Modern Hindi Grammar**, U.S.A., Dunwoody Press.

Kumar, K., (1994), **Hindi For Non-Hindi Speaking People**, Yeni Delhi, Rupa & Co.

Madhuri, Şarma, (2018) **मैं और मेरा व्याकरण**, Yeni Delhi, New Saraswati House.

Maharshi Dayanand Vishvavidyalay, (2003), **भाषा विज्ञान एवं हिंदी भाषा**, हरियाणा, महर्षि दयानन्द विश्वविद्यालय.

Maurer, W.R., 1976, “On the Name Devanāgarī”, **Journal of the American Oriental Society**, C. 96, S.1, s. 101-104.

McGregor, R.S., (1972), **Outline Of Hindi Grammar With Exercises**, New York, Oxford University Press.

McGregor, R.S., (1993) **The Oxford Hindi-English Dictionary**, Oxford, Oxford University Press.

Mhaiskar, R., 2014, “Devanagari: a historical overview and a study of writing style in Aga Khan palace photo gallery”, **Bulletin of the Deccan College Research Institute**, C.74, s. 197-208.

Mhaiskar, R., 2015, “Romanagari An Alternative For Modern Media Writings”, **Bulletin of the Deccan College Post-Graduate and Research Institute**, C.75, s. 195–202.

Mishra, V.P., (2019), “देवनागरी लिपि”, **देवनागरी लिपि स्वरूप, विकास और समस्याएँ**, प्रथम संस्करण, सं. न. चि. जोगलेकर, भगवानदास तिवारी, लखनऊ, हिंदी साहित्य भंडार, s. 28-34.

Sinha, Mr., (1999), **क, ख, ग**, नयी दिल्ली, किताब घर.

Snell, R., Weightman, S., (2003), **Teach Yourself Hindi: Complete Course**, Londra, Teach Yourself.

Sreedharan, N., (2006), **Learn Hindi Through English**, Chennai, Sura Books.

Srivastava, M., (1969), **The Elements of Hindi Grammar**, Yeni Delhi, Motilal Banarsidass.

United Nations Group of Experts on Geographical Names & United Nations Statistical Division, (2007), **Technical Reference Manual For The Standardization of Geographical Names**, United Nations Publications, New York.

Wells, C., Roach, P. 1980, “An experimental investigation of some aspects of tone in Punjabi”, **Journal of Phonetics**, C.8, S.1, s. 85-89.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://www.omniglot.com/writing/devanagari_conjuncts.php

<https://chti.rajbhasha.gov.in/pdf/probodhpart-1.pdf>

https://ielp.ehe.osu.edu/files/2022/08/Hindi_IPA.pdf

<https://mdu.ac.in/UpFiles/UpPdfFiles/2020/Jan/bhasavigyan-hindi%20bhasa-final.pdf>

https://ielp.ehe.osu.edu/files/2022/08/Turkish_IPA.pdf

<http://www.jstor.org/stable/607733>

ÖZET

Kültürel çeşitliliğiyle tanınan Hindistan, dil çeşitliliğiyle de birlikte bugün karşımıza birçok çalışma alanını sunmaktadır. Bu bağlamda Hindistan'da en çok konuşulan dil olan yüz milyonlarca konuşucuya sahip Hindînin birçok alanda çalışılmaya ve araştırılmaya uygun bir dil olduğunu söylemek mümkündür. Hint-Avrupa dil ailesine ait olan Hindî dili, Sanskrit diline dayanan dilsel yapısını korumakla birlikte Farsça, Arapça, Türkçe ve İngilizce gibi birçok dille etkileşime girerek yüzyıllar içerisinde şekillenmiştir ve bugün farklı ülkelere birçok insan, farklı amaçlar doğrultusunda Hindî dilini öğrenmektedir. Bilindiği üzere her konuşucu, hedef dilini öğrenirken anadiline bağlı olarak farklı bir dil öğrenim sürecinden geçmektedir. Bu çalışmada Türkçe konuşucularının Hindî öğreniminde nasıl bir dilbilimsel süreçten geçtikleri incelenmiştir. Hindî ve Türkçe arasındaki alfabetik, fonetik, sözcüksel, semantik, sözdizimsel ve biçimbilimsel gibi birçok benzerlikler ve farklılıklar bu tezde araştırılarak iki dil arasındaki dilsel ilişki ortaya konulmuştur. Hindî dilinin yabancı dil olarak öğreniminde hangi konuların hangi sırayla izlenebileceğinden, ne tür tekniklerin faydalı olabileceğinden ve hangi kaynaklardan yararlanılabileceğinden de bahsedilmiştir. Öte yandan Devanāgarī yazı sistemine dair transliterasyon sorunu ele alınmıştır ve farklı tipte transliterasyonların neye hizmet ettiklerine ve nasıl yararlı kullanılabileceğine dair bilgiler sunulmuştur. Türkçe ve Hindî konuşucularının el yazmaları karşılaştırılmış ve Devanāgarī yazı sistemi uluslararası fonetik alfabeye (IPA) bazı bölümlerde gösterilmiştir. Ayrıca, çalışma içerisinde diğer Hint dillerinden verilen örneklerle birlikte Kuzey Hint dilleri ve Hindî arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek de mümkün hale gelmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Hindi dili, modern Hint dilleri, dil öğrenimi, Hindi dilbilgisi, Hindi fonetik

ABSTRACT

India, known for its cultural diversity, offers us numerous fields to study along with lingual diversity. Within this context, we can clearly claim that Hindi which is the most spoken language in India and has millions of speakers around the world, is a suitable language for researches and studies in many fields. Belonging Indo-European language family, Hindi has preserved its linguistic structure which is based on Sanskrit and has been getting formed by interacting with languages such as Farsi, Arabic, Turkish and English over the centuries. Many people from different countries are learning Hindi for various purposes nowadays. As it is known, every speaker goes through a different language learning process while learning the target language, depending on his/her native language. As for the subject of this study, what kind of a linguistic process Turkish speakers go through while learning Hindi is studied. Many similarities and differences between Hindi and Turkish, such as alphabet, phonology, lexicon, semantic and morphology is examined in this thesis to reveal the linguistic relationship between these two languages. It has been also mentioned that what topics can be learned in which order, what resources and what kind of techniques might be useful in Hindi learning. On the other hand, the issue of transliteration in Devanagari writing system is tackled and some informations provided about what different kind of transliterations serve and how can they be handy while using them. Handwriting samples of Turkish and Hindi speakers are also compared and Devanagari writing system is presented in some chapters, with the International Phonetic Alphabet (IPA). Furthermore, it has become possible to understand the relation between Hindi and North Indian languages better, with the given examples in other Indian languages within thesis.

KEYWORDS: Hindi language, modern Indian languages, language learning, Hindi grammar, Hindi phonetic